

”Äiti, äiti, tuolla lentää hiirienkeli!” – 5–7-vuotiaiden lasten kertomien satujen teemat, toimijat ja rakenne

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Marika Vuorisalo

10.11.2025
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä(t): Marika Vuorisalo

Otsikko: ”Äiti, äiti, tuolla lentää hiirienkeli!” – 5–7-vuotiaiden lasten kertomien satujen teemat, toimijat ja rakenne

Ohjaaja: yliopistotutkija Hanna Nori

Sivumäärä: 80 sivua

Päivämäärä: 10.11.2025

Tässä tutkimuksessa haluttiin tutkia millaisia tarinoita 5–7-vuotiaat lapset kertovat. Lisäksi tutkittiin sitä, ketkä ovat sadun toimijoita, millaisia hahmoja saduissa esiintyy ja mikä on satujen miljöö. Myös satujen rakennetta tutkittiin. Aineiston on kerännyt Liisa Karlsson saduttamalla ja se on saatu Tietoarkiston sivuilta. Aineiston nimi on Lasten satuja Suomesta ja ulkomailta 2000–2013 (FSD3311). Aineistoa rajattiin sopimaan tutkimuskysymyksiin, ja aineiston lopullinen koko oli 133 satua.

Sadutuksessa lasta kehoitetaan kertomaan oma tarina tai satu. Sadutuksessa saduttaja pyytää sadutettavaa kertomaan hänelle vapaamuotoisen tarinan ilman mitään kriteerejä. Saduttaja kirjaa sadun muistiin. Kun satu on päättynyt, kirjaaja lukee sadun kertojalle ja kertoja saa muokata sitä halutessaan. Lapsi tarvitsee kieltä ja kerrontataitoja kertoakseen satuja. Kieli on ajattelun, ymmärtämisen ja vuorovaikutuksen väline, ja lapset oppivat kielitaidon ollessaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. 5–6-vuotiaiden lasten kielenkäyttö ei enää juurikaan eroa aikuisten lause- ja kielioppirakenteista. Seisemänvuotiaan lapsen kieli on jo sujuvaa. Lasten kerrontataidot kehittyvät ajan myötä ja siihen vaikuttavat merkittävästi lapsen saamat kokemukset kielen käytöstä lähiympäristöstä. Viisi-kuusivuotiaan lapsen kerrontataidot ovat edelleen kehittymässä, ja lapsen kertomuksen sisällöt alkavat tarkentua. Kerrontataitojen kehitys jatkuu edelleen kouluiässä. Kuusivuotiaat alkavat kertomaan juonellisia kertomuksia ja alkavat sisällyttää tarinoihinsa ajatuksia, aikomuksia ja tunteita tapahtumista.

Aineiston käsittelemisessä ja analysoinnissa käytettiin teemoittelua ja laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Teemoittelun tarkoitus oli helpottaa suuren tekstimassan käsittelyä. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä kuvattiin aineiston sisältöä tarkemmin sanallisesti. Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin lisäksi Labovilaista rakennemallia, jonka avulla tarkasteltiin tekstiaineiston tarinallisesta osasta johdantoa tai aloitusta, orientaatiota, toimintaa, arviointia, lopputulosta ja lopetusta. Tässä tutkimuksessa siis tarkasteltiin pääasiassa aloitusta, keskikohtaa eli juonta sekä tarinan kuljetusta ja lopetusta.

Eniten 5–7-vuotiaat lapset kertoivat eläin- ja luontoaiheisia satuja (49 kpl) ja fantasia- ja taikusaaiheisia satuja (22). Saduissa seikkaili paljon erilaisia hahmoja samankin teeman sisällä. Eniten saduissa esiintyi erilaisia eläinhahmoja, perheenjäseniä, mielikuvitushahmoja ja erikseen nimeämättömiä hahmoja, kuten tyttöjä. Lasten kertomat sadut olivat mielikuvituksellisia ja ainutlaatuisia

Lasten kertomat sadut muistuttivat yleensä Labovilaista rakennemallia. Saduissa oli erillinen aloitus, keskikohta ja erillinen lopetus. Aloitukset muistuttivat paljon perinteistä ”olipa kerran” -aloitusta, mutta lopetuksissa oli enemmän variaatiota. Tarinan juonta kuljetettiin sekä paljon sidosteista sitten-sanaa käyttämällä että muuten viemällä juonta eteenpäin erillisillä lauseilla.

Avainsanat: sadutus, 5–7-vuotiaat lapset, satu, tarina, tarinankerrontataidot

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
2 Sadutus – suomalainen innovaatio	7
2.1 Mitä sadutus on	7
2.2 Sadutusmenetelmän käyttö aiemmissä tutkimuksissa	10
2.3 Sadun kerrontalähtökohtia	13
2.4 Satu kerronnan tyyliä	15
3 Lasten kehitys ja kerrontataidot	17
3.1 Lasten kehitysvaiheet	17
3.2 Lasten kielenkehitys	19
3.3 5–7-vuotiaiden lasten tarinankerrontataidot	23
4 Tutkimuskysymykset	28
5 Tutkimuksen aineisto	29
6 Satujen teemoittelu ja laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi	31
7 Lasten kertomien satujen rakenne ja teemat	35
7.1 Lasten kertomien satujen rakenne	35
7.1.1 Aloitus	35
7.1.2 Lopetus	37
7.1.3 Tarinan juonen kuljetus ja tarinan sidosteisuus	40
7.2 Lasten kertomat sadut teemoittain	43
7.2.1 Eläimet ja luonto	45
7.2.2 Fantasia ja taikuus	51
7.2.3 Koti ja perhe	55
7.2.4 Kaverit	57
7.2.5 Prinsessat ja prinssit	58
7.2.6 Tunnetut sadut ja hahmot	61
7.2.7 Vain viisivuotiaiden ryhmässä esiintyneet teemat	62
7.2.8 Numerot	65
8 Luotettavuus	66
9 Pohdinta	69
9.1 Lasten kertomien satujen teemat	69

9.2 Tutkimuksessa esiintyneiden satujen rakenne	73
9.3 5–7-vuotiaiden lasten kertomien satujen yhtäläisyydet ja ero	75
9.4 Lopuksi	76
Lähteet	77

1 Johdanto

Sadut ovat oleellinen osa lapsuutta. Kaikki varmasti muistavat lapsuudessaan kuulemiaan satuja ja tarinoita. Niitä luettiin meille lapsena sekä illalla iltasatuna ennen nukkumaan menoa että päivän rauhoittumishetkien aikana. Iltasadut ovat osa Suomen elävää kulttuuriperintöä, ja ne on tunnustettu ja dokumentoitu osaksi UNESCO:n aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevaa yleissopimusta (Museovirasto 2025).

Ihmisillä on tarve kertoa muille tarinoita sekä itsestään että toisista ihmisistä ja tähän kuuluu myös tarve kertoa ympäröivästä elämästä ja maailmasta (Kuukasjärvi 2011, 24). Lapset kertovat itse paljon erilaisia satuja. Lasten kertomat tarinat voivat käsitellä kaikkea, mitä elämään liittyy. Tarinoissaan lapset paljastavat jotain itsestään, toiveistaan ja omista ajatuksistaan (Aerila & Kauppinen 2021, 134; Karlsson 2005, 58.) Lapset käsittelevät tapahtumia – niin ikäviä kuin mukaviakin – omien tarinoidensa ja satujensa kautta (Karlsson 2005, 58). Lasten kerrontataidot ovat tärkeitä. Lasten kertomuksilla on merkitystä ja aikuisten olisi hyvä pysähtyä kuuntelemaan niitä. Lasten kertomat sadut usein viihdyttävät yleisöään. He kertovat satuja ja tarinoita sekä aikuisille että ikätovereilleen ja haluavat näin viihdyttää heitä ja itseään. Myös kotiympäristössä lasten kertomat sadut voivat muodostua perheiden sisällä jopa osaksi suvun aina uudelleen kerrottavia tarinoita ja muisteluita. Tämän takia onkin tärkeää tutkia lasten kertomia satuja, sillä niiden avulla voidaan saada selville lapsen ajattelusta ja maailmankatsomuksesta jotain, mitä ei ole vielä osattu tutkia.

Sadunkertoja saa satua kertoessaan ilmaista omia mielipiteitään ja ajatuksiaan (Karlsson 2005, 11). Lapset ovat yhteiskunnassa muuten täysin muiden armoilla. Kotona ja päiväkodissa vallitsevat tietyt säännöt, joita lasten tulisi noudattaa. Poliittisesti he eivät voi itse edustaa itseään, vaan aikuiset tekevät sen heidän puolestaan. Omissa saduissaan, joita aikuinen on rauhoittunut kuuntelemaan, lapsi saa ilmaista itseään ja tulla kuulluksi eri tavalla kuin muuten. Lapsi saa vapaasti kertoa häntä kiinnostavista asioista ja kuvailla omaa maailmaansa aikuiselle.

Tutkimuksessa selvitetään millaisia satuja 5–7-vuotiaat lapset kertovat. Aiemmin lasten satuja käsittelevissä tehdyissä pro gradu -tutkielmissa on keskitytty tietyn tyyppisiin satuihin ja niiden piirteisiin. Monissa näistä tutkimuksen kohteena ovat olleet lähinnä kouluikäiset lapset. Lasten kertomia satuja on tutkittu myös kielenkehityksen näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa lasten kielenkehitys ei ole pääfokus, mutta lasten kielenkehitystä käsitellään lyhyesti yleisellä

tasolla teoriaosiossa. 5–7-vuotiaiden satujen tutkiminen on mielekästä, sillä heidän tarinoidensa tutkimisessa voi jo keskittyä itse sisältöön. 5–7-vuotiaiden puhe on jo aikuisten puheen kaltaista, joten satujen tarkastelussa ei ole tarpeen kiinnittää enää erikseen huomiota kielen tulkintaan (Saarinen ym. 2023, 48–49; Stolt & Salmi 2020, 79–80). Lasten tarinankerrontataidot ja kertomuksien aiheet muuttuvat ikävuosien karttuessa (Stadler & Ward 2005, 73).

Tutkimuksen kohteena ovat 5–7-vuotiaiden lasten kertomat sadut, joita oli yhteensä 133. Tutkimuksessa käytetään valmista aineistoa. Tutkimuksen tarkoituksena on saada selville, mitä aiheita ja hahmoja lasten kertomissa saduissa esiintyy. Lisäksi tutkitaan lasten kertomien satujen rakennetta. Lasten itse kertomista saduista ei ole vielä paljon tehty tutkimusta, joten aihetta on syytä tutkia lisää. Varsinkin varhaiskasvatusikäisten lasten kertomista saduista on saatavilla vain vähän tutkimuksia. Aiempi tutkimus on keskittynyt enemmän kouluikäisten lasten kertomien satujen tutkimiseen ja varhaiskasvatusikäisten lasten kertomien satujen tutkiminen on jäänyt vähemmälle (esim. Backman-Nord, Staffans & Nyback 2023).

2 Sadutus – suomalainen innovaatio

2.1 Mitä sadutus on

Lasten ajatuksiin on haluttu päästä käsiksi jo pitkään ja tätä tarkoitusta varten on luotu erilaisia menetelmiä. Nämä menetelmät ovat kuitenkin hyvin strukturoituja ennakolta ja lapsen on ollut helppo päätellä aikuisen toivoma vastaus ja vastata sen mukaisesti. Tämä on turhauttanut osaa tutkijoista. Psykologi Monika Riihelä halusi aidosti päästä kiinni lasten omiin ajatuksiin ja kehitti tätä tarkoitusta varten sadutusmenetelmän. (Riihelä 2005, 119.) Menetelmä on luotu 1980-luvulla Riihelän työskennellessä lasten parissa. Ensimmäisen kerran hän kokeili menetelmää työskennellessään koulupsykologina 1980-luvun alussa. (Karlsson 2005, 100–102.) Sadutus on siis suomalainen keksintö (Karlsson 2005, 10). Sadutusmenetelmää on kehitetty 1983 vuodesta lähtien aluksi koululaisten, sitten päiväkotilaisten ja aikuisten parissa (Karlsson & Riihelä 2012, 169). Menetelmä on pitkän tutkimus- ja kehitystyön tulos (Karlsson & Riihelä 2012, 172). Sadutusta on ollut kehittämässä Monika Riihelän lisäksi Liisa Karlsson (Hakomäki 2007, 75). Sadutusmenetelmä on englanniksi ”storycrafting method” (Karlsson & Riihelä 2012, 171).

Sadutus on yksinkertainen menetelmä. Se voidaan toteuttaa ajasta ja paikasta riippumatta (Karlsson 2005, 44.) ja vaatii vain muutamia välineitä (Karlsson & Riihelä 2006, 18). Sadutuksen tärkein vaatimus on aikuinen, joka on aidosti aito kiinnostunut lapsen sen hetkisestä kerronnasta ja haluaa kuunnella lasta (Karlsson & Riihelä 2006, 18). Lisäksi tarvitaan kynä ja paperi sekä lapsi, joka on halukas kertomaan aikuiselle tarinan. Sadutus on vastavuoroisuutta. Siinä sadunkertojan ajatuksia kuunnellaan ja niille annetaan arvoa. Sadutuksella saa tietoa sadunkertojasta. (Karlsson 2005, 11.) Sadunkertojalle sadutus on väline, jolla hän saa kertoa omia mielipiteitään ilman kuulijan arvostelua (Karlsson 2005, 11). Kertojalla on satuunsa tekijänoikeus (Karlsson & Riihelä 2012, 175).

Sadutus on narratiivinen menetelmä (Karlsson & Riihelä 2012, 169). Koska sadutuksessa lapsen kertomaa ei arvioida, lapsi voi kertoa sadutuksessa tarinansa täysin vapaasti. Sadutuksessa lapsen kertoma tarina on hiljaisen puheen julkisanomista. Tässä saduttaja pääsee osaksi kertojan sisäistä dialogia. Tämä on tuonut paljon uutta lapsiin liittyvään tutkimukseen, sillä lapsi on tällä tavalla tehdyssä tutkimuksessa itse äänessä eikä kukaan puhu hänen puolestaan. Sadutus tapahtuu arjen vuorovaikutustilanteissa eikä se ole aikuisen asiantuntijapuhetta, jossa hän ohjaa lasta. Sadutuksessa ei ohjata keskustelun kulkua. Kertoja

itse päättää, mitä hän haluaa sanoa ja toisaalta myös sen, mitä hän ei halua sanoa. (Riihelä 2005, 120–121.) Sadutuksessa päästään irti tutkijan tai kyselijän tahattomasti luomista odotuksista, joiden mukaan lapsi saattaa toimia ja vastata tilanteissa (Karlsson & Riihelä 2012, 172).

Menetelmä sopii kaikille, myös aikuisille. Sadutusmenetelmää voi käyttää lapsen kulttuurista ja iästä riippumatta. Menetelmä myös yhdistää aikuista ja lasta. (Riihelä 2005, 119.) Lapsi ja aikuinen pääsevät kohtaamaan toisensa tasavertaisina osallisina sadutustapahtumassa.

Sadutusmenetelmä on ollut käytössä jo kauan ja sitä on sovellettu muihinkin yhteyksiin kuin vain lasten kertomiin satuihin (Karlsson & Riihelä 2006, 19). Sitä on käytetty aikuiskoulutuksessa ja sosiaalityössä, mutta yleensä sadutuksella on kerätty tutkimusaineistoa. Tutkimuksessa, jossa aineisto kerätään saduttamalla lapsia, on tarkoitus päästä käsiksi lapsen omaan maailmaan. Tässä aineistokeruumenetelmässä ei ole vaaraa tutkimuskysymysten ja haastattelukysymysten johdattelevuuteen. (Karlsson & Riihelä 2012, 169.) Lapsi kertoo aidosti oman tarinansa omista lähtökohdistaan eikä ole johdattelulle altis.

Sadutuksessa lasta kehoitetaan kertomaan oma tarina tai satu. Sadutus alkaa, kun saduttaja pyytää lasta kertomaan sadun. Saduttaja aloittaa saduttamisen seuraavasti:

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”

Saduttajan aloituksesta lapsi lähtee kertomaan tarinaa saduttajan sen enempää antamatta aihetta tai kysymättä kysymyksiä. Lapsen kertoessa tarinaansa aikuinen kirjaa sen ylös samalla osoittaen lapselle omilla ilmeillään ja eleillään kuuntelevansa lasta. (Karlsson 2005, 44.) Saduttaja kertoo lapselle kirjoittavansa lapsen kertoman sadun niin kuin hän on sen kertonut. Lopuksi lapsi saa vielä muokata satua, jos hän haluaa. Mahdollisten muokkausten jälkeen saduttaja kirjaa muistiin kertojan nimen ja sadutuksen päivämäärän. Sadun yhteyteen saatetaan myös merkitä kirjaajan nimi ja paikkakunta. (Karlsson & Riihelä 2006, 18.)

Saduttaja ei muuta satua ilman kertojan pyyntöä (Karlsson & Riihelä 2012, 174). Vaikka lapset saisivatkin muokata satuaan vielä kirjaamisen jälkeen, lapset ovat harvoin halunneet muokata kertomaansa satua (Karlsson & Riihelä 2012, 177). Sadutusmenetelmään kuuluu siis neljä vaihetta. Nämä vaiheet ovat kertominen, kirjaaminen, lukeminen ja mahdollinen muokkausten tekeminen. (Riihelä 2005, 120.)

Sadutuksen aloitus on luotu lapselle tutuksi. Saduksessa käytetään kehotusta ”Kerro mun kaa”, mikä viittaa lasten tapaan kutsua toisia lapsia leikkimään heidän kanssaan (”Leiki mun kaa”). (Riihelä 2005, 120.) Tällaisella pyynnöllä (kerro minulle...) kertoja kehottaa lasta kertoman sadun. Lapsi pyritään saamaan innostumaan tarinan kertomisesta. Lapsen on helpompi kertoa satua aikuiselle, kun häntä kehoitetaan tähän toimintaan tutulla ilmaisulla. Sadutustilanne halutaan luoda turvalliseksi lapselle. Aikuinen kertoo mahdollisimman tarkasti lapselle, mitä hän on tekemässä. Kaikki aiottu toiminta sanotaan ääneen. Lapsi kertoo tarinan, joka on kerrottu hänen tavallaan, ja aikuinen kuuntelee tätä. Näin saadaan kerättyä perinteisistä saduista poikkeavia kertomuksia. (Karlsson & Riihelä 2012, 174.)

Sadutusmenetelmän avulla lapset muokkaavat ajatuksiaan ja tästä muokkauksesta syntyy tarina. Sadutus on menetelmä, joka johdattelee vastavuoroiseen toimintakulttuuriin, jossa lapset tulevat kuulluiksi. Sadutus tuo esiin lasten mahdollisesti piilossa olevan oman kulttuurin. (Karlsson 2005, 10.) Lasten kertomat sadut ja tarinat sisältävät tietoa. Sadutus on leikkisää ja kuviteltua tarinointia ja samalla myös joustavaa ja vapaata ilmaisumuotoa. (Karlsson & Riihelä 2012, 171.) Sadutuksessa voidaan käsitellä tunteita mielikuvituksellisen tarinan keinoin (Riihelä 2005, 121). Tarina sisältää lapsen omia näkökulmia omasta eletystä ja koetusta elämästä (Karlsson & Riihelä 2012, 173). Sadutuksella voidaan saada tietoa sadun kertojasta (Karlsson 2005, 11.), ja juuri hänen edellä mainituista piirteistensä ja ominaisuuksista, kuten sisäisestä maailmasta ja kokemuksista. Sadutus antaa tutkijalle arvokasta tietoa siitä, miten lapsi tulkitsee ympäröivää maailmaa (Aerila & Kauppinen 2021, 127).

Menetelmä vaatii sekä halua että taitoa lapsen kertomuksen aitoon kuuntelemiseen (Riihelä 2005, 119). Aikuisen pitää antaa itselleen tilaa aktiiviselle kuuntelemiselle (Karlsson & Riihelä 2012, 171). Tämä on tärkeää, sillä sadutustilanteessa kerrottu tarina on luotu suhteessa kuulijaan ja tämän reaktioihin. Kuulija on oleellinen osa sadun luomista ja kerrontaa. Saduttaminen ei olekaan pelkästään lapsen kertoman tarinan kirjaamista. Sadutus perustuu vastavuoroisuuteen ja kuuntelijan eli saduttajan aitoon kiinnostukseen lapsen kertomaa kohtaan. (Karlsson & Riihelä 2012, 173–175.) Saduttaja ilmaisee kiinnostuksensa lapsen kertomaa satua kohtaan omilla ilmeillään ja eleillään sadutuksen aikana (Karlsson 2005, 44). Saduttaja viestii lapselle aitoa kiinnostustaan lapsen kertomaa satua kohtaan. Nämä saduttajan katseet ja kuuntelevat ilmeet kertojaa kohtaan ovat olennainen osa sadutusta eivätkä pelkästään ulkoista pyrkimystä saada lapsi kertomaan tarina.

Sadutus on vähintään kahden ihmisen vuorovaikutustapahtuma. Sadutusta voi harjoittaa kaksin tai ryhmässä ja yksityisessä tilassa tai julkisella paikalla. (Riihelä 2005, 121.) Sadutus on kohtaamiseen tarkoitettu menetelmä, joka tarjoaa aikuiselle ja lapselle mahdollisuuden kohdata toisensa (Karlsson & Riihelä 2012, 169–171). Sadutuksen perustavalaatuinen tarkoitus on asettaa kuuntelija ja kertoja samalle tasolle. Kun lapsi on varma siitä, että häntä kuunnellaan ja hän saa kertoa asiaansa rauhassa, hän kertoo ajatuksiaan niin kuin itse haluaa. (Riihelä 2005, 121–122.) Sadutus on toimiva kuunteluväline myös aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa (Karlsson & Riihelä 2012, 175).

Sadutuksessa ihminen nähdään luontaisesti sosiaalisena toimijana, aktiivisena osallistujana ja toimijana, joka kasvaa yhdessä muiden kanssa voimaannuttavien kokemusten kautta (Karlsson 2013, 505). Sadutusmenetelmää käyttämällä voidaan oppia lisää ymmärtämisen, myötäelämisen, kuuntelemisen ja yhteisöllisyyden taitoja (Karlsson & Riihelä 2012, 171). Nämä taidot ovat tärkeitä taitoja kaikille ihmisille. Ne onkin hyvä opetella jo lapsuudessa. Sadutusmenetelmässä nämä taidot opitaan lapsen sisäistä maailmaa tutkimalla. Myös saduttaja voi oppia näitä taitoja saduttaessaan lasta, jollei hän jo ennestään omaa näitä taitoja.

Monet lasten kertomista saduista syntyvät piirtämisen yhteydessä. (Riihelä 2005, 120). Joskus piirustus kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Käsillä olevan tutkimuksen aineiston useissa saduissa oli ollut liitteenä piirustus, joka oli syystä tai toisesta poistettu valmiista tutkimusaineistosta. Tässä tutkimuksessa ei siis keskitytä lasten piirroksiin sadutuksen yhteydessä.

Sadutusmenetelmällä tuotetun tutkimusaineiston erityispiirre on se, että se on tuotettu osana normaalia toimintaa lasten kanssa. Sitä ei ole kerätty pelkästään tutkimustarkoituksiin, eikä aineistoa ole alistettu ennalta määrättyihin tutkimushypoteeseihin. Sadutusmenetelmällä tuotettua materiaalia on käytetty silloin, kun on ollut välttämätöntä ymmärtää lapsen ajattelutapaa. Saduista saatua tietoa tulee kunnioittaa, eikä siitä kannata tehdä liian kauaskantoisia johtopäätöksiä. (Karlsson 2013 507.)

2.2 Sadutusmenetelmän käyttö aiemmissä tutkimuksissa

Seuraavissa tutkimuksissa on käytetty sadutusmenetelmää tutkimusaineiston keräämiseen. Lyhyesti käydään myös läpi myös tutkimuskysymyksiä ja -tuloksia sekä tutkimuksen kohteena olevien lasten ikäryhmä.

Lapset tuottavat erilaisia tietoja tarinoiden kautta. Ensinnäkin sadutuksen avulla on tutkittu tarinoiden sisältöä, esimerkiksi mitä lapset kertovat ja mikä on heidän näkökulmansa kertomukseensa, miten he käsittelevät asioita ja mitä he jättävät kertomatta. Tarinoita on tarkasteltu eri näkökulmista, esimerkiksi miten lapset keskustelevaltarinoissaan ystävydestä, kuolemasta, ostoksilla käymisestä, vanhemmuudesta, onnellisuudesta ja hyvinvoinnista sekä syömisestä ja ruuasta. Toiseksi lasten kertomien tarinoiden muotoa, rakennetta, sanoja ja tyyliä on tutkittu aiemmin. (Karlsson 2013, 504.)

Saatavilla on vähän tutkimusta, joka olisi tehty sadutuksella. Sadutusmenetelmä on kehitetty Suomessa, eikä se tutkimustulosten mukaan ole herättänyt suurta kiinnostusta muualla tai muilla tieteenaloilla. (Backman-Nord, Staffans & Nyback 2023, 46.) Kaikissa Backman-Nordin ja kumppaneiden katsauksen tutkimuksissa oli yhteinen halu käyttää sadutusta välineenä lasten ajatuksista koskevaa tiedon keräämiseen. Kaikissa tutkimuksissa otettiin vahvasti huomioon lapsen näkökulma, osallistuminen ja oikeus ilmaista ajatuksiaan. Näissä tutkimuksissa oli sama tarkoitus: tarjota lapsille hyödyllisiä välineitä osallistavan ja demokraattisen vuoropuhelun luomiseen aikuisten kanssa. Backman-Nordin ja kumppaneiden tulokset osoittavat, että sadutusmenetelmän käyttö tutkimuksissa vaihtelee eri aloilla. Kohteena on ollut eri ikäryhmiä, mutta pääasiassa ala-asteikäisiä koululaisia. (Backman-Nord ym. 2023, 45.)

Piipponen ja Karlsson tutkivat vuonna 2019 sitä, miten lapset kohtaavat toisensa sadutuksen kautta. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lapset kertovat satuja viihdyttääkseen, kertoakseen tosielämän tapahtumista ja yhteisistä kokemuksista (kun tarinaa kerrottiin pienryhmässä). Tutkimuksen kohteena olivat 9–11-vuotiaat lapset (Piipponen & Karlsson 2019, 594). Hohdin ja Karlssonin tutkimuksessa puolestaan kerättiin sadutusmenetelmällä aineistoa ensimmäisen luokan oppilailta eli 7–8-vuotiailta lapsilta. He tutkivat sitä, miten lapset tulevat kuulluiksi koulussa ja tutkimuksessa. (Hohti & Karlsson 2014, 549–550.)

Holmesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2019) tarkasteltiin pienten lasten sosiaalisen leikin, luovuuden, tarinankerronnan ja kielitaidon välistä yhteyttä. Tutkittavat olivat noin 4–6-vuotiaita lapsia (Holmes, Gardner, Kohm, Bant, Ciminello, Moedt & Romeo 2019, 246). Tutkimuksessa Holmes ja muut havaitsivat merkittävän yhteyden lasten tarinankerronnan, kielitaidon, leikin ja luovuuden välillä. Heidän tuloksensa tukivat aiemmin havaittuja yhteyksiä lasten luovuuden, kielen, leikin ja tarinankerrontataitojen välillä. (Holmes ym.

2019, 251–252.) Tässä tutkimuksessa ei käytetty sadutusmenetelmää aineiston keräämiseen tai lasten satujen tutkimiseen, vaan tutkittiin muuten lasten tarinankerrontaa.

Lasten omat näkemykset ja äänet ovat harvoin löytäneet tiensä tutkimukseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Puroila ja kumppanit pyrkivät tutkimuksessaan edistämään pienten lasten kertomusten kuuntelemista sekä tieteellisessä tutkimuksessa että varhaiskasvatuksen ammatillisessa käytännössä. (Puroila, Estola & Syrjälä 2012, 193). Kertomus on kohtaamispaikka, jossa yksittäinen lapsi kohtaa ikätovereistaan ja aikuisista koostuvan yhteisön. Kertomusten kautta lapset rakentavat suhteita, luovat kuuluvuuden tunnetta, tekevät yhteistyötä, kertovat ja kuuntelevat, kohtaavat ja ratkaisevat ongelmia, jakavat kokemuksia ja rakentavat jatkuvasti maailmankuvaansa ja identiteettiään. (Puroila ym. 2012, 203).

Laskinen ja Karlsson tutkivat tarinankerrontaa ja sen hyödyllisyyttä vastavuoroisen kuuntelemisen ja osallistumisen edistämiseksi (Laskinen & Karlsson 2022, 160). Heidän tuloksensa osoittavat, että tarinankerronta on tehokas menetelmä kulttuurienvälisessä oppimisessa: se auttaa lapsia osallistumaan ja tutkimaan omia kokemuksiaan ja identiteettiään kulttuurienvälisen kohtaamisen kautta, kun he kertovat tarinoita toisilleen. Sadutuksen avulla lasten itsetunto, itsensä kunnioitus ja hyvinvointi ovat lisääntyneet. Heidän tutkimuksensa osoittavat, että itse tarinan lisäksi myös tilanne, jossa tarina kerrotaan, on merkityksellinen. Tarinankerronta luo yhteisiä voimaannuttavia hetkiä. (Laskinen & Karlsson 2022, 155–156.) Lapset, varhaiskasvatuksen opettajat ja muut varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat hyötäneet sadutuksesta, sillä tarinankerronta on yhdistänyt heitä heidän jaettuaan kirjoitettuja tarinoita, ajatuksia tai ideoita keskenään (Laskinen & Karlsson 2022, 158).

Edellä esitellyissä tutkimuksissa on joko käytetty sadutusmenetelmää aineiston keräämiseen tai muuten tutkittu lasten tarinankerrontaa. Nämä ovat vain esimerkkejä tutkimuksista, joissa on käytetty sadutusmenetelmää. Kuten edellä on todettu, sadutusta on kaiken kaikkiaan melko harvoin käytetty nimenomaan tutkimusaineiston keruuseen. Lisäksi tutkimus on monesti keskittynyt jo kouluikäisiin lapsiin. Esimerkkitutkimuksista osassa tutkittavat olivat varhaiskasvatusikäisiä ja osa alakouluikäisiä lapsia. Useammassa tutkimuksessa kerättiin aineistoa alakouluikäisiltä lapsilta. Tutkimusten tarkoituksena on ollut sekä tutkia lasten tarinankerrontataitoja, miten lapset kohtaavat toisensa sadutuksessa ja ovatko lapset pääsevät

osalliseksi yhteistä päätöksen tekoa tai muuten tulleet kuulluiksi että lisätä lasten osallisuuden tunnetta yhteisissä asioissa.

2.3 Sadun kerrontalähtökohtia

Ihmisellä on taipumus sanoittaa omia ajatuksiaan kertomuksen muodossa sekä yhdistää tilanteet ja tapahtumat tarinoiden juoneksi. Tämä koskee myös lapsia. (Riihelä 2005, 122.)

Sadutuksessa lapsi pääsee ilmaisemaan itseään omilla sanoillaan sekä kertomaan itseään kiinnostavasta aihepiiristä (Karlsson & Riihelä 2012, 176). Siksi sadutusmenetelmä onkin nerokas menetelmä lapsen sisäisen maailman tutkimisessa.

Lasten kertomat tarinat eivät noudata mitään tiettyä genreä tai kerrontatyyppiä (Karlsson & Riihelä 2012, 174). Silti lasten kertomia satuja on voitu jaotella tiettyihin teemoihin. Lasten satuja voidaan jakaa teemoihin eri perustein, esimerkiksi hahmojen (äiti, ystävä, satuhahmo) tai miljöön (koti, koulu, fantasiamaailma) mukaan. Myös satujen osia voidaan jaotella erikseen eikä koko sadun tarvitse istua yhteen teemaan. Lasten kertomat sadut saattavat olla hyvinkin poukkoilevia, ja siksi onkin toimiva vaihtoehto jakaa satu omiin osiinsa ja teemoitella sitten nämä osat omiin teemoihinsa.

Vaikka lasten kertomat sadut eivät noudatakaan tiettyä genreä tai kerrontatyyppiä, lasten kertomien satujen lähtökohtia on voitu jaotella. Sadutusmenetelmän pohjalta on löydetty kolme yleisintä kerrontalähtökohtaa. Ensimmäinen niistä on omien kokemusten pohjalta kerrotut sadut. Toinen lähtökohta on tunnettu satu, esimerkiksi Disneyn tai Grimmin veljesten kertomat sadut. Kolmas lähtökohta on tuottaa tarina tilanteen mukaan. Tämän osatekijöitä ovat tunnelma, omat kokemukset, läsnäolijat ja muut ympäröivät asiat. Nämä voivat inspiroida tarinaa. Näistä kolmesta lähtökohdasta viimeisin on yleisin lähtökohta tarinan kertomiselle. (Karlsson & Riihelä 2012, 175.)

Sadutusmenetelmän toinen kerrontalähtökohta (tunnettu satu) on lähemmän tarkastelun arvoinen. Yleensä lapset kertovat itsenäisiä satuja, jotka eivät ole kopioita aikuisten tai muiden lasten kertomista saduista, vaan ovat heidän oman mielikuvituksensa tuotteita. Lapset saattavat kuitenkin käyttää itse keksimissään saduissa valmiita hahmoja lastenkulttuurista. Tällöinkin he keksivät itse tarinan hahmon tai hahmojen ympärille. (Riihelä 2005, 122.) Myös tällainen kerrontalähtökohta on mielikuvitusta vaativaa. Voisi ajatella lapsen lähtevän helposti toistamaan jo olemassa olevaa satua, jos hän käyttää jo valmista hahmoa sadussaan.

Lapsen mielikuvitus on kuitenkin usein aikuisten ymmärryksen ylittävä, eikä lapselle tuota vaikeuksia keksiä aivan oma uusi kertomus, joka ei ole kopioi jotain olemassa olevaa tarinaa.

Kolmas kerronnanlähtökohta on tuottaa tarina itse. Sadutuksessa tuotetuista saduista suurimman osan voisi olettaa noudattavan tätä lähtökohta. Siinä lapsi ei oma-aloitteisesti tule aikuiselle tai kaverille kertomaan itse keksimäänsä tarinaa, vaan aikuinen pyytää lasta kertomaan sadun. Vaikka sadun aihetta ei ole millään muotoa rajattu eikä lasta pakotettu kertomaan satua, voi lapsi kokea yllättävässä tilanteessa sadun keksimisen haastavaksi. Näin kerrottu satu on todennäköisesti luotu tilanteessa nopeasti ja vallitsevien olosuhteiden alaisena (vuorokauden aika, tila, tilanne, muut läsnäolijat, lapsen mielen- ja vireystila).

Edellä esitellyt lapsen kerronnanlähtökohdat ovat oleellisia tämän tutkimuksen kannalta. Aineiston sadut kuuluvat juuri näihin lähtökohtiin, kuten myöhemmin tutkimuksessa voidaan havaita. Sadutuksessa kerrottujen satujen voisi olettaa olevan kerrottuja jostain näistä yleisistä kerrontalähtökohdista (omat sadut, tunnettu satu ja sadun tuottaminen tilanteen mukaan).

Satujen tapahtumat ovat nopeita ja monipolvisia. Kerronnassa sanojen käyttö on lapsille omaperäistä. Satujen huumori saattaa myös olla vain lapsen ymmärrettävissä. (Riihelä 2005, 122.) Vaikka näin olisikin, kokenut aikuinenkin voi päästä sisälle lasten huumoriin. Lasten kanssa paljon aikaa viettävä aikuinen voi oppia olemaan itse lapsenmielisempi ja näin päästä osaksi lasten huumoria. Koska sadutuksessa lapsen kertoma satu kirjataan ylös, aikuinen voi myöhemmin palata siihen ja tarkastella lähemmin sadutetun lapsen huumoria. Lisäksi hän voi tarkastella edellä mainittuja tapahtumien kulkua sekä sanojen käyttöä. Tässä tutkimuksessa keskitytään enemmän lasten satujen sisältöihin, mutta myös sadun kuljettaminen eteenpäin ja lapsen sanavalinnat tulevat olemaan osa tarkastelua.

Kiistanalaista voi olla, kertooko lapsen tarina mitään olennaista lapsen kehityksestä aikuiselle (Riihelä 2005, 121). Se onkin myös tämän tutkimuksen haaste. Lapset kertovat mielellään satuja, mutta on vaikea tietää, mikä niiden merkitys lapselle itselleen oikeasti on. Onko se vain lapselle yksi leikki muiden joukossa tai haluaako hän sadullaan huomiota aikuisilta? Vastaus voi jäädä avoimeksi, vaikka olisi itse saduttanut lapset. Entistä haastavampaa lapsen satujen merkityksien tulkitseminen on sadutustapahtumasta jääneen pelkän tekstimuotoisen sadun kautta. Lasten kertomista saduista saa kuitenkin paljon tietoa jo pelkän tekstimuotoisen sadun pohjalta. Muun muassa lapset kielenkäyttöä pystyy tarkastelemaan satujen pituuden ja sanavalintojen kautta. Myös lapsen sadussa käyttämät teemat (henkilöhahmot, miljöö) sekä kerrontalähtökohdat kertovat lapsen kerrontataidoista (ovatko sadut omia vai lainattuja).

2.4 Satu kerronnan tyyliä

Satu etenee mielikuvituksen varassa. Se on kerronnan muoto, joka ylittää todellisuuden rajat ja on luonteeltaan yhteisöllinen (Heinonen & Suojala 2001, 147.) Satu on opettava tai viihdyttävä mielikuvituksesta syntynyt kertomus, joka ei välttämättä ole totta. Sadut ovat saaneet alkunsa suullisista kertomuksista, joita aikuiset kertoivat toisilleen viihdyttääkseen toisiaan. Lasten kulttuuriin sadut tulivat vähitellen romantiikan aikakaudella 1800-luvulla. Suomen lastensatuperinteen isänä pidetään satusetä Zacharias Topeliusta. (Suvanto & Ukkola 2020, 277.) Tarina esitetään aistittavassa muodossa lukijalle tai kuulijalle, ja kertoja pyrkii saamaan heidät eläytymään tapahtumiin päähenkilön- tai henkilöiden näkökulmasta (Hänninen 2018, 191). Tässä tutkimuksessa sanoja satu, tarina ja kertomus käytetään toistensa synonyymeina.

Sadut usein alkavat aloituksella ”olipa kerran”, niissä on keskikohta ja lopetuksena kuullaan usein ”ja he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti” (Schaffer 2006, 147). Saduissa esiintyy selkeä rakenne. Tämä vahvistaa lapsen ajatuksissa kehittyvää kertomuksen mallia, ja tämä puolestaan auttaa ymmärtämään saduissa esiintyvää juonta ja sisältöä. Hyvässä sadussa kuuluukin olla universaali, selkeä juonirakenne. Sadun alussa esitellään tarinan kehysasetelma, jossa esitellään tarinan henkilöt, tapahtumapaikka ja ajankohta. Tämän jälkeen lähdetään kertomaan episodeista, jotka seuraavat kehysasetelmaa. Episodit kuvaavat tarinan hahmojen tunteita ja toimintaa kohdatessaan eteen tulevia tapahtumia. Toimintojen seurauksia kuvataan samalla. Episodi päättyy henkilön reaktioon eli hänen tavoitteellisen toimintansa aiheuttamien ajatusten ja tunteiden kuvailemiseen. (Suvanto & Ukkola 2020, 277–278.) Suvanto ja Ukkola eivät erikseen mainitse sadun lopetuksesta. Tarina voi yksinkertaisesti loppua ilman minkäänlaista päätöstä tai ”päätelmää” (Jalongo 2019, 15). Tarinan tapahtumien ei ole pakko kulkea kronologisessa järjestyksessä, vaan tarina voi sisältää sekä takaumia että harppauksia eteenpäin (Hänninen 2018, 191). Saduissa tilanteet ovat usein pulmatilanteista, voittoja tai tappioita, joihin etsitään sadussa ratkaisua. Tyypillisesti ongelmatilanne esitellään sadun alussa. (Ojanen, Lappalainen & Kurenniemi 1980, 28.)

Tarinan kertominen on toiminta, jolla on aina jokin tarkoitus. Tarkoitus voi olla esimerkiksi valittaminen, tiedottaminen, kehuminen, hännäminen, selittäminen tai tietynlaisen toiminnan oikeutus tietyssä tilanteessa. Tarkoituksena voi myös olla tapahtumien jäsentäminen tai kertojan mielen keventäminen. (Hänninen 2018, 191–192.) Sadun tarkoitus on yleensä viihdyttää kuulijaansa (Suvanto & Mäkinen 2011, 65). Kertomus on aina oma kokonainen

esityksensä, jossa kertoja tuo tavalla tai toisella esille sen, miksi kertoo tarinansa (Alasuutari 2011, 140).

Tarinan yksi perusominaisuus on, että se kuvaa ajassa eteneviä erilaisia tapahtumaketjuja. Tarinan tapahtumat ovat sen keskeistä sisältöä. Tarinan alkua, keskikohtaa ja loppua sitoo yhteen tarinan juoni. Tarinassa esiintyvät tapahtumat eivät välttämättä ole neutraaleja, vaan usein niihin liittyy arvo- ja tunnelatauksia. Tapahtumat eivät ole irrallisia toisistaan, vaan ne liittyvät yhteen esimerkiksi syinä ja seurauksina. Syy-seuraussuhteita ei erikseen osoiteta, vaan perusoletuksena on, että seurannut tapahtuma johtui edellä esitellystä tapahtumasta. Tarinalle keskeistä on sen lopetus. Lyhimmillään satu tai tarina voi olla vain sanan mittainen. Yksi sanakin voi kertoa paljon tapahtumista. (Hänninen 2018, 190–191.)

Kuvitteellinen satumaailma helpottaa lapselle todellisuuden kohtaamista. Sadussa luodussa todellisuudessa lapsi tekee säännöt. Satu on lapselle tie mielikuvituksen ja sen mahdollisuuksien maailmaan. Sadun kieli, joka myötäilee lapsen ajattelua, luo ulottuvuuden niille alueille, joita lapsi ei muuten voisi saavuttaa. (Heinonen & Suojala 2001, 145–146.) Satujen kautta lapsi oppii tunnekieltä. Saduissa esiintyvän hyvän ja pahan kamppailu opettaa lapselle ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta ja erilaisia ratkaisumalleja ongelmiin. Sadut päättyvät yleensä onnellisesti. Tämä tuo lapselle tulevaisuuden toivoa ja opettaa, että vaikeuksista voi selvitä. (Suvanto & Ukkola 2020, 277.)

Sadut pyrkivät kuvaamaan ennemminkin arkipäiväistä elämää kuin yli-inhimillistä maailmaa. Näitä ovat muun muassa vanhemmista eroaminen, maailmalle lähteminen tai kilpailutilanne. (Ojanen ym. 1980, 28.) Sadun kautta lapsi voi käydä läpi kehitykseensä kuuluvia haasteita, käsitellä pelkojaan ja toiveitaan, ja lopulta selvitä niistä voittajana. Tämä Bettelheimin ajatus käsittelee lapsen kuulemia satuja (Heinonen & Suojala 2001, 147), mutta voisi olettaa saman koskevan lapsen itse kertomia satuja. Vaikka lapsi kertoisi sadun aikuisen saduttamana, satu voi silti kertoa paljon lapsen sisäisestä maailmasta ja hänen ajattelustaan.

Satu avautuu eri tavoilla sitä kuuntelevalle lapselle ja aikuiselle (Heinonen & Suojala 2001, 147). Samoin voidaan väittää, että lasten kertomat sadut avautuvat eri tavalla jokaiselle sadun kuulijalle. Kertomus on mielikuvitukseen tai todelliseen elämään perustuva erilaisten tapahtumasarjojen kielellinen kuvaus (Suvanto & Mäkinen 2011, 63).

3 Lasten kehitys ja kerrontataidot

3.1 Lasten kehitysvaiheet

5–7-vuotiaat lapset elävät siirtymävaihetta varhaislapsuudesta keskilapsuuteen. Näiden ikävuosien aikana lapsi muun muassa siirtyy päiväkodista esikoulun kautta kouluun. Lasten kehitys ei kuitenkaan ole suoraviivaisesti nähtävillä kehitysteorioiden mukaisena. Lapset eivät opi uusia taitoja täysin samassa järjestyksessä (Saarinen, Lyytinen, Ahonen & Lyytinen 2023, 35). Lapsen kehityksessä on paljon yksilöllisyyttä, joten mikään kehitys- tai kasvatopsykologian kirja voi tarkasti määritellä pelkän iän perusteella, missä kehityksen vaiheessa lapsi on. Kirjoista saa kuitenkin suunnan ja käsityksen siitä, mitä lapsen kehityksessä suunnilleen tapahtuu minkäkin ikäisenä.

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on luoda vain yleinen kuva siitä, mitä suunnilleen kunkin ikäisen lapsen kehitykseen kuuluu, ja keskittyä niihin kehityksen osiin, jotka liittyvät tämän tutkimuksen aiheisiin eli lasten sosiaalisiin suhteisiin, tarinankerronnantaitoihin sekä muuhun ikätyypilliseen kehitykseen. Tutkimuksessa mukana olevien lasten iät ovat niin lähellä toisiaan, että on vaikeaa päätellä pelkän iän perusteella, missä kehitysvaiheessa kukin on. Pelkkä ikä ei siis suoraan kerro lapsen kehitysvaihetta.

Erik H. Erikson oli psykologi, joka keskittyi kehityopsykologiaan. Hän jakoi ihmiselämän iän mukaan eri vaiheisiin. Eriksonin mukaan 4–7-vuotta on elämän kolmas vaihe. Tätä vaihetta kutsutaan kysely-, mielikuvitus- ja leikki-ikäsi. (Bellander 1978, 9.) Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita juuri lasten mielikuvituksesta ja leikistä. Eriksonia merkittävämpi kehityopsykologi oli Jean Piaget (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen 2016, 62). Hän jakoi elämän aikaisen kehityksen neljään vaiheeseen (Saarinen ym. 2023, 56). Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita hänen teoriansa toisesta ja kolmannesta vaiheesta. Toinen kausi eli esioperationaalinen vaihe kattaa lapsen ikävuodet 2–7 (Saarinen ym. 2023, 56). Kolmas vaihe on konkreettisten operaatioiden vaihe, joka alkaa esikouluikässä (Ahonen & Pulkkinen 2023, 111). Seitsemänvuotiaat kuuluvat siis molempiin Piagetin teorian vaiheisiin.

Viisivuotias lapsi elää varhaislapsuuttaan. Tähän ikään kuuluu edellä mainittu Piaget'n esioperaatioiden vaihe. Tässä vaiheessa lapsen ymmärrys rajoittuu esineisiin ja tapahtumiin sekä mielikuviiin niistä. Käsitteet ovat tämän ikäiselle vaikeita. (Mussen 1975, 27.) Vaihe alkaa siitä, kun symbolinen ulkoisen maailman kuvaus tulee lapselle kielen oppimisen kautta mahdolliseksi (Nummenmaa & Nummenmaa 1980, 15). Viiden vuoden iässä lapsi luo ja

hallitsee monimutkaisia rooleja ja tarinan juonenkäänteitä. Toisin sanoen lapselle on tässä iässä kehittynyt ymmärrys tavaroiden korvaamisesta, roolien välisistä suhteista ja tarinankerronnasta. (Berk 1991, 222.) 5-vuotias lapsi kykenee ymmärtämään syy-seuraussuhteita. Syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen on esimerkki kognitiivisesta toiminnasta, jossa viisivuotias pystyy yleisestä yksityiseen johtavaan ajatteluun ja sisältöjen hallintaan.

Lapsilla on viiden vuoden iässä useita kiinnostuksen kohteita. Näistä yleisimmin esiintyviä ovat autot ja eläimet. Lapsen huomio usein kiinnittyy omiin erityismielenkiinnon kohteisiin. Mielenkiinnon kohteiden syntyminen auttaa lasta omaksumaan tietoa tästä häntä kiinnostavasta aiheesta sekä myöhemmin myös muista aiheista. Myös lapsen muisti lähtee kehittymään radikaalisti. (Saarinen ym. 2023, 36.) Pienellä lapsella ajattelu on vielä varsin egosentristä. Kuitenkin 5-vuotiaat lapset ymmärtävät jo varsin hyvin muiden ihmisten ajatuksia ja näkökulmia. (Saarinen ym. 2023, 57.)

Piagetin konkreettisten operaatioiden vaiheessa lapsi irtaantuu välittömistä aistihavainnoista. Taitevaiheessa eli juuri noin seitsemän vuoden ikäisenä lapsi pystyy pitämään mielessään monia samassa tilanteessa olevia asioita. Lapsen ajattelu muuttuu joustavammaksi. Lapsi alkaa nähdä ongelmien ratkaisuun useampia keinoja. Lapsi ymmärtää myös asioiden pysyvyyden. Konkreettisessa tilanteessa lapsi ymmärtää asioiden olevan monimutkaisempia kuin millaisia ne aluksi vaikuttavat olevan. Lisäksi maailman sadunomaisuus alkaa hiipumaan, esimerkiksi usko Joulupukkiin katoaa. (Ahonen & Pulkkinen 2023, 111–113.)

Kehityspsykologiassa keskilapsuus tarkoittaa ikävuosia 6–12 (Ahonen & Pulkkinen 2023, 103). Tämän tutkimuksen näkökulmasta kiinnostuksen kohteena ovat keskilapsuuden ensimmäiset vuodet. Keskilapsuudessa tapahtuu paljon tärkeitä muutoksia lapsen elämässä sekä hänen sosiaalisissa suhteissaan. Lapsi siirtyy kotipiiristään pois laajemmin sosiaalisiin tilanteisiin, joita lapsi kohtaa esikoulussa ja koulussa. Tämä vaikuttaa lapsen kognitiivisten kykyjen ja sosioemotionaalisten taitojen kehittymiseen. Tämä puolestaan muokkaa lapsen käyttäytymistä. (Ahonen & Pulkkinen 2023, 103–104.)

Lasten kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa eikä lasten kehitystä voida tarkastella ilman näiden vuorovaikutussuhteiden tarkastelua. Varsinkin pienen lapsen kehitykselle lähiympäristön ihmiset, kuten vanhemmat ja päiväkodin aikuiset, ovat tärkeitä. Tutkimusten mukaan lämmin, ikätason mukainen ja sensitiivinen vuorovaikutus vanhemman kanssa vaikuttaa positiivisesti käytännössä kaikille kehityksen osa-alueille (esim. mielen

teorian kehitys ja paremmat sosiaaliset taidot). Samoin varhaiset stressikokemukset, esimerkiksi laiminlyönti, vaikuttavat pitkäkestoisesti ja jopa pysyvästi lapsen aivojen toimintaan. Vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen laatu vaikuttaa merkittävästi ja laaja-alaisesti lapsen keskushermoston toimintaan. (Saarinen ym. 2023, 93.)

Etenkin keskilapsuudessa toverisuhteiden merkitys kasvaa. Kavereiden seurassa lapsi oppii tietoa ja taitoja, jotka auttavat itsenäistymistä. Samalla lapsi oppii vertaisryhmänsä sosiaalisia normeja. Yleensä samankaltaiset ja -henkiset lapset viettävät aikaa keskenään ja tämä samankaltaisuus voimistuu yhteisessä ajanvietossa. Kaveripiirit syntyvät usein koulussa samanikäisistä oppilaista, harrastusryhmistä ja naapuriin kuuluvista lapsista. Toverisuhteet tuottavat lapselle sosiaalista pääomaa eli lapsen sosiaalisen verkoston. Sosiaaliseen pääomaan kuuluvia yhteisiä normeja harjoitellaan yhteisessä toiminnassa kaveriporukan tai harrasteryhmän kanssa. Näiden toverisuhteiden lisäksi nuori tarvitsee henkilökohtaisia ystävyysuhteita, joissa voi kokea herkkyyttä ja luottamusta. Tytöt luovat yleensä läheisempiä ystävyysuhteita ja ovat siksi poikia valikoivampia ystävyysuhteissaan. Ystävyysuhteisiin liittyy myös riitelyä ja erimielisyyttä, joiden selvittäminen ja ratkominen opettaa tärkeitä sosiaalisia taitoja muiden ihmisten kanssa toimimisesta. Ystävyysuhteita on erilaisia ja ne voivat vaikuttaa eri tavalla lapsen kehitykseen. (Ahonen & Pulkkinen 2023, 149–150.)

Tutkittaessa lasten kehitystä eletyn elämän näkökulmasta on ratkaisevaa huomioida miten he osallistuvat johonkin tapahtumaan ja tilanteeseen (eng. participate **in** some event). Näin tehdessään he ovat toiminnassa ja tapahtumassa mukana vertaistensa kanssa rakentamassa kulttuuriyhteisön tapaa elää tietyssä kontekstissa. Lasten kehityksen kulttuuriset näkökohdat ovat olennaisia heidän elämäkokemuksensa ymmärtämiseksi. Lasten kulttuurinen osallistuminen ei rajoitu vain niihin elämän osa-alueisiin, jotka vaihtelevat yhteisöittäin, vaan siihen liittyy myös yhteisöille yhteisiä piirteitä, kuten lasten päivittäiset rutiinit, heidän hoitajiensa pyrkimykset ohjata heitä sekä yhteisön arvot. (Rogoff, Dahl & Callanan 2018, 7.)

3.2 Lasten kielenkehitys

Kertoakseen omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja halujaan lapsen täytyy osata ilmaista itseään, siten, että muutkin ymmärtävät häntä. Tähän tarvitaan eleiden ja ilmeiden lisäksi puhuttua kieltä. Puheella jaetaan muille omia ajatuksia, tunteita ja muuta sisäistä maailmaa siinä missä myös omia mielipiteitä ja muuta informaatiota omasta itsestä suhteessa ulkoiseen maailmaan. Kielen avulla henkilö ilmaisee itseään tullakseen muille ymmärretyksi. Ilman kieltä meidän olisi hankalaa kommunikoida toistemme kanssa. Ihmiselle on olennaista päästä yhteyteen

muiden ihmisten kanssa ja tätä tarkoitusta varten kieli on kehittynyt. Lapsella puhuttu kieli on vielä erityisen oleellinen, sillä kaikki lapset eivät osaa vielä kirjoittaa, varsinkaan alle kouluikäiset lapset.

Kieli on ajattelun, ymmärtämisen ja vuorovaikutuksen väline. Lapset oppivat kielen vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Karvonen 2009, 56.) Kielen ja puheen kehitys lähtee liikkeelle ihmisen synnynnäisestä tarpeesta vuorovaikutukseen toisten ihmisen kanssa (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 18). Kielellä on aina sosiaalinen perusta, sillä kieltä käytetään tilannesidonnaisesti ja vastaanottajaa varten (Loukusa, Mäkinen & Kotila 2020, 142). Kieli on niin ajattelun ja oppimisen kuin myös kerronnan väline. Se on tärkeä myös tunteiden ilmaisussa. Kielen avulla lapsi pystyy kertomaan ja kuvittelemaan sekä kaiken lisäksi hassuttelemaan. (Viljamaa & Yliherva 2020, 212.) Lapsi jäsentää oppimaansa ja havaintojaan kielen avulla. Lapsi ottaa kielen avulla kontaktia muihin ihmisiin ja kieli on sosiaalisen vuorovaikutuksen väline. (Saarinen ym. 2023, 44.) Kehityksen taustalla vaikuttavat lapsen synnynnäinen tarve osallistua sosiaaliseen kanssakäymiseen ja kiinnostus toisia ihmisiä kohtaan. Lisäksi lapsi tarvitsee kokemuksia inhimillisestä vuorovaikutuksesta. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 19.)

Lapsi ymmärtää puhetta aiemmin kuin on itse kykeneväinen tuottamaan sitä (Saarinen ym. 2023, 46). Kielen käyttötaidot alkavat kehittyä jo ennen kuin lapsi tuottaa omaa puhetta ja tämä kehitys jatkuu vanhempien ja muiden kanssa vuorovaikutus- ja leikki-tilanteissa. Tutut toistuvat rutiinit ja vanhempien kanssa vietetyt leikkihetket ovat merkittäviä sekä keskusteluttä kerrontataitojen kehityksessä. (Loukusa ym. 2020, 145.) Lapsen kielinkäyttö kehittyy ympäristössä, jossa noudatetaan kieliyhteisössä käytössä olevia puhumisen muotoja (Surakka 2020, 121). Myös leikki on merkittävässä roolissa kielen käyttötaitojen kehityksessä. Lasten leikit ovat pitkälti kopioita oikeista arjen tilanteista ja näiden tilanteiden uudelleen luominen auttaa lasta kielen opettelussa. (Loukusa ym. 2020, 155.)

Lapsen kielenkehitys on yksilöllistä (Viljamaa & Yliherva 2020, 213). Kielenkehityksen järjestyksessä, tahdissa ja keinoissa on luonnollisesti lapsikohtaisia eroja (Surakka 2020, 121). Lapsilla on erilaisia lähtökohtia kielen oppimiseen, esimerkiksi perhetausta. Kielen oppiminen tapahtuu kokemuksen ja kypsymisnopeuden vuorovaikutuksen tuloksena. Lapsi alkaa puhumaan vasta tietyn kypsyytason saavutettuaan eikä kypsymistä voida nopeuttaa opettelemalla. (Mussen 1975, 27.)

Kieli liittyy melkein kaikkiin korkeampiin henkisiin toimintoihin eli kognitioon. Lapsen kognitiivisissa taidoissa tapahtuukin merkittävää kehitystä lapsen oppiessa puhumaan. Kielellisellä välittymisellä, jossa lapsi yleistää oppimaansa käsitettä laajemmin ja tämä käsite aiheuttaa hänessä aina saman reaktion, on suuri merkitys lapsen käsitteiden oppimisessa sekä abstrahoinnissa, ajattelussa, ongelmanratkaisussa ja muussa oppimisessa. (Mussen 1975, 40.) Kielen kehityksen taustalla vaikuttavat myös kehittyneet havaintotoiminnot, ajattelu ja muisti (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 19). Lapsen kielen käyttötaidot kehittyvät linjassa muiden sosiaalisten ja kielellis-kognitiivistentaitojen (esim. muisti ja mielen teoria) kanssa (Loukusa ym. 2020, 145). Mielen teorian kehitys onkin tiiviisti yhteydessä lapsen kielitaitojen kehitykseen (Dindar, Huttunen & Koivula 2020, 235).

Lapsi tutkii kieltä leikkiessään kokeilun, riimittelyn ja itse keksimänsä kielen keinoin (Viljamaa & Yliherva 2020, 213). Lapselle itsestään selviä sanaleikkejä ovat erilaiset riimi- ja äänneleikit (Heinonen & Suojala 2001, 146). Fonologinen tietoisuus tarkoittaa lapsen kykyä tunnistaa sanojen äännerakenteita. Tämän tietoisuuden avulla lapsi osaa tunnistaa muun muassa sanoilla riimittelyn ja samanlaiset äänteet. Riimittely ja toisiaan muistuttavien sanojen yhdistely lisääntyy lapsen kehityksen aikana. Esi- ja alakouluikäinen lapsi on erityisen kiinnostunut sanojen muodoista. (Niemitalo-Haapola & Ukkola 2020, 166–167.) Tässä tutkimuksessa lapsen fonologiset taidot ja tietoisuus liittyvät erityisesti aineistossa esiintyviin runomuotoisiin satuihin, joiden lähtökohta on juuri fonologialla eli samankaltaisilla sanoilla leikittelyllä.

Varhaiskielioppi on vaihe, jossa lapsi opettelee itsenäisesti käyttämään kieltä saamansa mallin mukaan (Laalo 2011, 16–17). Tämän vaiheen jälkeen lapsen kielenkäyttö sekä kielioppi lähenevät enenevässä määrin aikuiskieltä. Tämän tapahtuessa lapsen omat analogiat (toisten sanojen mallin mukaan keksittyjä uusia sanamuotoja) vähenevät ja taivutusmuotoja alkaa esiintyä runsaammin. (Laalo 2020, 105, 111.) Lasten sanavarasto kasvaa hyvin nopeasti kouluikää edeltävinä vuosina (Mussen 1975, 25). Viisivuotias lapsi omaa jo laajan sanavaraston ja osaa melkein käyttää sitä aikuisen tasoisesti (Stolt & Salmi 2020, 79). Kuuden vuoden ikäisen lapsen sanavarasto on jo noin 10 000 sanan suuruinen (Saarinen ym. 2023, 46). Viiden ja kuuden vuoden ikäisen lapsen sanavarastoon kuuluu monia käsitteitä. Yleisesti nämä käsitteet liittyvät lapsen elinympäristöön. Ne voivat olla elottomia esineitä tai perhettä ja kotia koskevia sanoja. Tässä vaiheessa käsitteet ovat konkreettisia. Ne liittyvät konkreettisiin esineisiin ja niiden ulkoisiin ominaisuuksiin. (Mussen 1975, 42.) Sanoja kertyy

erityisesti sen vuoksi, että lapsi oppii häntä ympäröivien asioiden nimet ja niiden kuulumisen johonkin luokkaan.

Viisivuotiaiden lasten kielenkäyttö ei enää juurikaan eroa aikuisten lause- ja kielioppirakenteista (Saarinen ym. 2023, 48–49). Äännejärjestelmä, taivutusmuodot ja lauserakenteiden hallinta ovat jo esikouluikäisellä pitkälti aikuisten kielenkäytön mukaista (Stolt & Salmi 2020, 79–80). Viiden vuoden ikäisen lapsen keskustelutaidot muistuttavat jo suuressa määrin aikuisten välistä arkikeskustelua. Keskustelu on sujuvaa. (Loukusa ym. 2020, 146.) Aikuiset kuitenkin usein ajattelevat lasten omaavan kielioppirakenteisiin liittyvät taidot heitä itseään huonommin. Lasten tarkoitus ei olekaan oppia kieltä pelkän kieliopin kautta, vaan he luovat uutta. Kukin yksilö pyrkii sillä kielitaidolla, joka kulloinkin on hallussa, ilmaisemaan itselleen tärkeitä merkityssisältöjä. (Honkela 2006, 77.) Lapsen kielenkehityksen edetessä lapset alkavat tuottamaan pidempiä lauseita. Lauseiden pituus ei kuitenkaan välttämättä kerro lapsen kielenhallinnasta, sillä lauseiden pituuteen vaikuttavat kielenkehityksen taso, keskustelukumppaneiden ja -tilanteiden tuttuus sekä puheenaiheet. (Surakka 2020, 122.) Lauseiden pituudesta ei voida yksiselitteisesti päätellä lapsen kielenkehityksen tasoa.

Koulun alku asettaa uusia vaatimuksia lapsen kielenkäytölle. Koululaiselle oma kielenkäyttö on opettajalähtöistä. (Leiwo 1989, 113.) Kouluikää lähestyvä lapsi ymmärtää yhä paremmin kuvailevaa eli abstraktia kieltä. Tähän saattaa liittyä uusia käsitteitäkin. Sanaston kehitys jatkuu lapsen koulutaipaleen aikana eri oppiaineisiin liittyvien uusien termien ja niiden merkityksien myötä. (Stolt & Salmi 2020, 79.) Seitsemänvuotiaat lapset käyvät koulun ensimmäistä luokkaa. He siis pääsevät pikkuhiljaa käsiksi kielen abstraktimpaan tulkintaan eivätkä nojaa pelkästään kielen konkreettisiin merkityksiin.

Kielen avulla lapsi jäsentää maailmaa. Kielen avulla lapsi voi laajentaa maailmaansa mielikuvitusmaailmaan, joka puolestaan laajentaa lapsen maailman suuremmaksi. Vygotskin mukaan lapsen mielikuvituksen tuotokset ovat yhdistelmä lapsen kuvitelmia ja aikaisempia kokemuksia. Kieli tuo lapselle mahdollisuuden symboliseen representaatioon. Sen avulla pystytään puhumaan asioista, jotka eivät ole läsnä tässä hetkessä, vaan ovat saavutettavissa kuvitellun tai muistelun avulla. (Heinonen & Suojala 2001, 144–145.) Asioiden kertominen on tärkeä kielen käyttötaito, jonka avulla puhuja ilmaisee ajatuksiaan, halujaan ja toiveitaan. Hän voi myös suunnitella tulevaa tai muistella jo menneitä tapahtumia (Loukusa ym. 2020, 142.) Lapselle on mahdollista siirtää toisten asioiden ominaisuuksia toisille asioille pelkästään

sopimuksen varaisesti: kissa voi haukkua kuin koira, jos kyseisen kissan on sovittu olevan koira. Tämä koskee etenkin kuusivuotiaita lapsia. (Leiwo 1989, 111.)

Koska ihmisten taidot ja osaaminen kehittyvät ja muuttuvat koko elämän ajan, myöskään kielenkehitykselle ei voida määrittää päätöskohtaa, jossa kieli olisi opittu täydelliseksi, lopulliseen muotoonsa. Kielen oppiminen on kuitenkin kiivainta ennen kouluikää. (Niemitalo-Haapola, Haapala & Ukkola 2020, 13.) Kouluiän alettuakin kielen oppiminen kuitenkin jatkuu, kuten se jatkuu aikuisillakin läpi elämän.

Kehityopsykologiaa tai kielenkehitystä käsittelevä kirjallisuus ei paneudu tarkemmin kuvailemaan seitsemänvuotiaiden lasten kielenkehitystä. Kirjallisuudessa käsitellään yleisesti kouluikäisten lasten kielenkehitystä, mutta ikäkohtaisesta kielenkehityksestä ei enää kerrota tarkemmin. Tämä johtuu siitä, että jo viisi- ja kuusivuotiaiden lasten kieli on lähes aikuisen kielenkäytön tasoista. Seitsemänvuotiaan lapsen puhekieli on jo lähes valmis, eikä kielessä tapahdu enää suurta kehitystä kuten nuoremmilla lapsilla, vaikka kielitaidot kehittyvätkin läpi elämän kuten edellä kerrottiin.

3.3 5–7-vuotiaiden lasten tarinankerrontataidot

Kielellisten taitojen lisäksi lapsi tarvitsee tarinankerrontataitoja pystyäkseen kertomaan tarinansa. Tarinoiden kertominen on yksi monista tavoista käyttää kieltä (Applebee 1978, 36). Kerrontataitojen kehittyminen on kaikille lapsille tärkeää (Stadler & Ward 2005, 79). Labovin ja Waletzky'n tutkimuksen mukaan tarinankerrontataito on ominaista kaikille yksilöille, sillä se on yleisinhimillinen ominaisuus (Hänninen 2018, 196). Lapsi ilmaisee ajatuksiaan ja tunteitaan toisille tarinoidensa kautta. Lapset alkavat kertomaan tarinoita jo kaksivuotiaina. Tuolloin on havaittavissa ensimmäisiä merkkejä tarinankerronnasta. (Saarinen ym. 2023, 52.) Pieni lapsi osaa jo kertoa pientä sarjallista tarinaa aikuisen avulla (Loukusa ym. 2020, 147). Lapsi kertoo aluksi yksittäisiä tapahtumia ja tarinankerronnassa ovat vahvasti mukana lapsen vanhemmat. Lapsi alkaa kertoa tarinoita oma-aloitteisesti 2–3 vuoden iässä.

Tarinankerrontataidot ennustavat lasten lukutaitoa, sosiaalisia taitoja sekä akateemisia taitoja. (Saarinen ym. 2023, 52.) Tarinankerronnan taidoissa on kuitenkin yksilöllisiä eroa.

Lapsen kerrontataidot kehittyvät ajan myötä (Stadler & Ward 2005, 73). Lasten kerrontataidon kehitykseen vaikuttaa monia tekijöitä. Kerrontataitojen kehityksessä merkittäviä ovat lapsen saamat kokemukset lähiympäristöstään siitä, miten kieltä käytetään. Myös lapselle lukeminen auttaa tässä kehityksessä. (Loukusa ym. 2020, 154.) Vanhempien

tarinankerronta samoin kuin heidän tapansa puhua lapselleen ovat yhteydessä lapsen kerrontataitoihin. 3–5 ikävuosien välillä tarinankerronta yksityiskohtaistuu sekä tarina saa lisää pituutta. (Saarinen ym. 2023, 52–53.)

Lapset oppivat kertomaan itse tarinoita 3–4 vuoden iässä. He nauttivat tarinoiden kertomisesta, mutta tarvitsevat siihen vielä aikuisen apua siihen. Juonellisia kertomuksia lapset alkavat kertoa suunnilleen kuuden vuoden iässä. (Aerila & Kauppinen 2021, 126.) Noin 3–4 vuoden ikäiset lapset alkavat käyttää tarinankerrontaa toisena kielimuotona. (Stadler & Ward 2005, 73). 5–6-vuotiaiden lasten kerrontataidot ovat edelleen kehittymässä, ja lapsen kertomuksen sisällöt alkavat tarkentua. Kerrontataitojen kehitys jatkuu edelleen kouluiässä. (Loukusa ym. 2020, 147.) Koska viisivuotiailla on runsaasti mahdollisuuksia jakaa tarinoita ja keskustella niistä, monet viisivuotiaat sisällyttävät omiin tarinoihinsa perheensä ja kulttuurinsa kirjallisiin tyyliin kuuluvia elementtejä. (Jalongo 2019, 15.) Noin kuusivuotiaana lapset alkavat sisällyttää tarinoihinsa ajatuksia, aikomuksia ja tunteita tapahtumista (Jalongo 2019, 15).

Kerronnalla tarkoitetaan tosielämään tai mielikuvitukseen pohjautuvaa kielellistä kuvausta (Loukusa ym. 2020, 142). Kerrontaan kuuluvat tietyt säännönmukaisuudet. Kerrottuun kertomukseen kuuluvat alku, keskikohta ja lopetus. Kerronnan muut osat rakentuvat näiden ympärille. Kertomus alkaa alkutilanteesta ja tapahtuman kuvauksella, jonka jälkeen kertomus etenee tavoitteelliseen toimintaan ja muihin tapahtumiin. Kertomuksen henkilöissä voi syntyä tunnereaktioita liittyen tapahtumiin ja niiden kulkuun. Kerronta ja tapahtumien sarja päättyvät lopetukseen, jossa kerronnalle asetettu tavoite saavutetaan – tai vaihtoehtoisesti se jää tavoittamatta. Oleellista kertomukselle on tapahtumien sarja, jossa tapahtumat linkittyvät toisiinsa sekä ajallisesti että syy-seuraussuhteeltaan järkevästi. (Loukusa ym. 2020, 143.) Jotta voidaan kertoa hyvä tarina, lapsella on oltava tietoa ajallisuudesta ja syy-seuraus-suhteesta sekä mielen teoriasta (muut voivat ajatella ja tuntea eri tavalla kuin itse) (Stadler & Ward 2005, 73).

Kerronta on tyypillisesti luonteeltaan informatiivista, mutta myös viihdyttävää. Kerronnan piiriin mahtuukin monenlaisia kertomuksen muotoja. (Loukusa ym. 2020, 142.) Aluksi lapset alkavat oppia tarinankerrontaa kertomalla henkilökohtaisia kokemuksiaan (Stadler & Ward 2005, 74). Myöhemmin kertomukset voivat olla fiktiivisiä eli mielikuvitukseen perustuvia (Loukusa ym. 2020, 143). Tämän jälkeen lapset alkavat kertoa tarinoita leikissä (Stadler & Ward 2005, 74). Lasten kertomat sadut ovat vain yksi esimerkki kerronnasta ja tarinoista.

Vaikka lasten kertomat sadut vaikuttavat ulkokohtaisesti tarkasteltuna selkeiltä ja yksinkertaisesti ymmärrettäviltä, saattaa aikuiselta jäädä huomaamatta, mitä kaikkea lapsi kertoo omista kokemuksistaan, mielipiteistään, huomioistaan ja ajatuksistaan omassa puheessaan (Viljamaa & Yliherva 2020, 219). Pienten lasten tarinat ovat yleensä tiivistä kerrontaa (Riihelä 2005, 125), mutta kerronnassa puheenvuorot voivat olla myös pitkiä (Loukusa ym. 2020, 143).

Lasten tarinankerronnasta on olemassa jonkin verran tutkimustuloksia. Pidempiä tarinoita kertovat yleensä tytöt. Tarinan pituus riippuu kuulijakunnasta: aikuisille lapset kertovat pidempiä tarinoita kuin ikätovereilleen. Myös tarinan monimutkaisuus riippuu kuulijasta. (Saarinen ym. 2023, 53.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan myös lyhyesti lasten kertomien satujen pituutta.

Kertomukset ovat arvokas keino lasten kielen kehityksen edistämiseen, mutta yleensä sitä ei ole käytetty tähän tarkoitukseen. Tutkimusten mukaan tarinoita kannattaa käyttää suullisen kielitaidon edistämässä, sillä tarinat edellyttävät kehittyneempää ja jalostuneempaa kieltä kuin arkipäiväiset keskustelut. Kertojan on käytettävä eksplisiittistä sanastoa, pronominiin on oltava selkeitä ja kertojan tulee hallita ajalliset liitesanat, kuten ”milloin”, ”niin” ja ”samalla”, jotta hän voisi kuvailla tapahtuman kuulijalle, joka ei ole ollut osallisena tapahtumassa. Kertomukset tarjoavat lapsille tilaisuuden opetella ja kehittää tätä korkeampaa kielen tasoa. (Stadler & Ward 2005, 73–74.)

Kerronta on sosiaalista toimintaa, sillä tarina kerrotaan jollekulle. Kerronta on lapsen sosiaalisen kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen kannalta kielen keskeisiä käyttötaitoja. (Loukusa ym. 2020, 142–143.) Kertoja tarvitsee tarinalleen kuulijan. Ilman kuulijaa tarina jää vain kertojalle eivätkä muut tiedä tarinasta mitään. Varsinkin lapsi kaipaa huomiota kertoessaan aikuiselle tai toiselle lapselle asiaansa. Asian ei tarvitse olla satu. Varsinkin aikuisen huomion saaminen on lapselle tärkeää. Aikuisen onkin hyvä osoittaa selkeästi lapselle tämän saaneen hänen jakamattoman huomionsa. Huomion saatuaan lapsi uskaltautuu kertomaan asiansa ja näin hänen kielenkehityksensä pääsee etenemään.

Arkikeskustelun vuoropuheluun verrattuna tarinoiden kertominen on monologista. Siinä toinen osapuoli (lapsi) kertoo ja toinen (saduttaja) kuuntelee. Tarinan kertominen eroakin näin normaalielämän vuoropuhelusta. Kertomus koostuu yleensä yksittäisistä ilmauksista, jotka yhdistetään koheesiokeinoilla suuremmaksi merkityskokonaisuudeksi. Koheesiokeinoja ovat muun muassa lauseiden sisäiset ja lauseiden väliset viittaukset sekä sidossanat (esim.

koska). (Loukusa ym. 2020, 142–143.) Ihmisten ja objektien nimeäminen on välttämätön vaihe tarinoiden kehittymisessä (Stadler & Ward 2005, 76). Lapsi käyttää tapahtumatietoaan keskustelun käymiseksi. Tätä hän tekee monia eri tarkoituksia varten. Nämä tarkoitukset liittyvät kielen rakenteiden hahmottamiseen, uusien sanojen oppimiseen ja käyttöön, mielikuvitusleikkeihin, tarinoiden keksimiseen, tapahtumien muistamiseen ja esineiden luokitteluun. (Stadler & Ward 2005, 76.)

Lasten sadut ovat yleensä johdonmukaisia. Tähän lapsi tarvitsee tarkkoja tarinan sidoksia eli edellä mainittuja koheesiokeinoja. Tarinan tapahtumat eivät ole irrallinen joukko tapahtumia, vaan tarinan eri kohdat sopivat loogisesti toisiinsa. Näissä tarinoissa päähenkilö pysyy samana ja hän kohtaa joukon toiseensa linkittyneitä tapahtumia. Varsinkin vanhemmille lapsille on tyypillistä kerronta, jossa juoni on sidosteinen. (Applebee 1978, 65.) Vanhempien lasten henkilökohtaisissa kertomuksissa on yleensä selkeämpi juoni (ketjutus) sekä yhdistävä teema (keskittyminen) ja selkeä lopetus. (Jalongo 2019, 15.) Tällä tavalla kerrottua tarinaa on helppo seurata. Lasten kertomissa tarinoissa on myös paljon epätarkkoja tarinan sidoksia. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi kuljettaa tarinaansa suoraan tapahtumasta toiseen. Niitä toisiinsa liittävät ominaisuudet puuttuvat. Hahmot tulevat ja menevät mielivaltaisesti tarinan aikana, tekeminen vaihtuu jatkuvasti ja miljöö hämärtyy. Tuloksena on tarina, jonka juonta ja lopputulosta on vaikea seurata. (Applebee 1978, 64.)

Tarinankerronta ei ole lapselle helppoa. Usein lapsen täytyy ponnistella, jotta saisi kuulijat kiinnostumaan tarinastaan ja lasten omissa vuorovaikutustilanteissa huomioimaan kuulijoiden suhtautumista tarinaan ja arvioimaan sen jatkamisen kannattavuutta. Lapset ovat vaativa yleisö. Muita lapsia saattaa kiinnostaa enemmän oma tuleva puheenvuoro kuin meneillään olevan tarinan kuunteleminen. Aikuinen onkin helpompi yleisö lapsen kerronnalle. Aikuinen kuuntelee lasta. (Saarinen ym. 2023, 53.) Hän antaa puheenvuoroja lapselle ja kannustaa tätä jatkamaan tarinaansa. Tämä ei ole yleistä lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Omien tarinoiden kertominen vaikuttaa olevan myös tapa opettaa kuulijaa. Kuulija oppii kuuntelemisen lisäksi sensitiivisyyttä kertovan lapsen ajatuksia ja tunteita kohtaan. (Riihelä 1998, 62.)

Kulttuurilla on vaikutusta tarinankerrontaan. Voidaan ajatella, että perhe on itsessään pienoiskulttuuri ja sen sisällä kasvanut lapsi on osa kyseistä kulttuuria. Lapsi voivat ilmentää tätä kulttuuria omassa tarinankerronnassaan. Lasten tarinoissaan ilmentämä kulttuuri on ollut kauan piilossa, sillä aiemmin lasten kertomista tarinoista on etsitty mittaria lapsen kehityksen

eri alueille. (Riihelä 1998, 62.) Nykyisin on kuitenkin alettu enemmän ja enemmän kiinnittää huomiota myös lasten kokemuksiin ja siihen, mitä heillä itsellään on sanottavana itseensä liittyen.

Lasten saduissa esiintyvien hahmojen määrä ja laatu on hyvin laaja. Joukossa voi olla sekä arkipäiväisiä henkilöitä (esim. äiti tai isä) että kuvitteellisia hahmoja jo olemassa olevista satumailmoista. (Applebee 1978, 47.) Aikuiset olettavat lapsien käyttävän kertomuksissaan tekijöinä tuttuja satuhahmoja (Karlsson 2012, 251). Viiden vuoden ikään mennessä lapset ovat alkaneet ottaa käyttöön tunnettuja satuhahmoja ja kuuden vuoden ikään mennessä he alkavat kertoa omia ajatuksiaan noidista ja keijuista. Lasten kertomat sadut sijoittuvat yleensä kaukaiseen maahan tai aikaan kauan sitten. (Applebee 1978, 52.)

4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita lasten itse kertomistaan saduista. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia satuja 5–7-vuotiaat lapset kertovat sekä millaisia aiheita ja teemoja niissä esiintyy. Tutkimuksessa ollaan myös kiinnostuneita lasten tarinoissa esiintyneistä hahmoista, toimijoista ja tapahtumapaikoista. Lisäksi ollaan kiinnostuneita siitä, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä 5-, 6- ja 7-vuotiaiden lasten kertomissa saduissa on.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Mitä aiheita ja teemoja 5–7-vuotiaiden lasten saduissa esiintyy?
2. Mitä hahmoja ja tapahtumapaikkoja lasten kertomissa saduissa esiintyy? Ketkä ovat satujen toimijoita?
3. Millaisia lasten kertomat sadut ovat rakenteeltaan?
4. Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä 5-, 6- ja 7-vuotiaiden lasten kertomissa saduissa voidaan havaita?

Tutkimuksessa keskitytään siis tarkastelemaan satuja niiden sisällön kannalta. Tutkimuksessa selvitetään, millaisia hahmoja ja tapahtumapaikkoja lasten kertomissa saduissa esiintyi. Lisäksi luodaan lyhyt katsaus lasten itse kertomiensa satujen rakenteeseen (aloitus, keskikohta, lopetus).

5 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineisto on Lasten satuja Suomesta ja ulkomailta 2000–2013 (FSD3311). Aineisto on saatu Tietoarkiston sivuilta. Se on ladattu asianmukaisesti yhteisön sääntöjä noudattaen. Aineiston on kerännyt Liisa Karlsson. Aineisto sisältää 593 lasten kertomaa satua kahdeksasta eri maasta. Aineiston sadut on pääasiassa kerätty päiväkodissa tai koulussa. Osa saduista on kerrottu myös kotona, ja vanhempi on kirjoittanut sadun muistiin. Tässä tutkimuksessa tutkittiin vain Suomessa kerättyjä satuja, joita on yhteensä 460. Lisäksi rajausta tarkasteltiin lasten iän mukaan. Tässä tutkimuksessa mukana olivat 5–7-vuotiaiden kertomat sadut. Tarkasteltavia satuja oli lopulta 133. Satujen saduttajina ovat toimineet eri henkilöt.

Analysoitavassa aineistossa viisivuotiaiden satuja oli eniten. Niitä oli 63 kappaletta. Niistä tyttöjen kertomia oli 37 ja poikien kertomia 26. Kuusi- ja seitsemänvuotiaiden satuja on suunnilleen saman verran keskenään. Kuusivuotiaiden kertomia satuja oli 36 kappaletta. Tyttöjen kertomia satuja oli 30 kappaletta ja poikien kertomia kuusi kappaletta. Seitsemänvuotiaiden kertomia satuja oli 35 kappaletta. Tyttöjen kertomia satuja oli 25 kappaletta ja poikien kertomia kymmenen. Kaikissa ikäryhmissä tyttöjen kertomia satuja oli aineistossa eniten. Koko aineistossa tyttöjen kertomia satuja oli 92 kappaletta ja poikien kertomia 41.

Taulukko 1 Satujen kertojien sukupuolijakauma

	Tytöt	Pojat	Sadut yhteensä
5-vuotiaat	37	25	62
6-vuotiaat	30	6	36
7-vuotiaas	25	10	35
Yhteensä	92	41	133

Aineistosta rajattiin pois useamman lapsen yhdessä kertomat sadut. Niissä sadun on kertonut kaksi tai useampi lapsi, ja he saattoivat olla eri ikäisiä keskenään. Ne rajautuivat siksi pois, ettei saduista käynyt mitenkään ilmi, kuka kertoi minkäkin osan saduista. Tämä olisi hankaloittanut tutkimusta varsinkin niiden satujen kohdalla, joiden kertojat ovat keskenään eri-ikäisiä. Lisäksi aineistosta rajattiin pois sadut, joissa tieto sadun kertoneen lapsen iästä puuttui.

Yksi seitsemänvuotiaiden saduista poistettiin, sillä sadutetun lapsen ikä jäi epäselväksi. Satujen koodin mukaan lapsi oli seitsemänvuotias, mutta satuun kuuluvissa lisätiedoissa lasta

saduttanut äiti kertoi lapsen olevan viisivuotias. Lapsen ikää ei voitu yksiselitteisesti määrittää, joten satu poistettiin aineistosta. Toisaalta satu olisi voitu pitää osana aineistoa, sillä sekä viisi- että seitsemänvuotiaat lapset olivat osa tarkastelua. Lisäksi kaksi kuusivuotiaiden satua jätettiin teemoittelematta, sillä ne eivät millään sopineet mihinkään jo olemassa olevaan teemaan eikä näille saduille saatu luotua järkeviä omia teemojaan, jotka olisivat palvelleet tutkimuksen tarkoitusta.

Lasten kertomien satujen pituus vaihteli reilustikin aineistossa. Varsinkin viisi- ja kuusivuotiaiden ikäryhmässä esiintyi suurta vaihtelua satujen pituuksien välillä. Pisin viisivuotiaiden ryhmän satu oli 552 sanaa pitkä. Aineistossa oli kuitenkin myös huomattavan lyhyitä satuja. Lyhyin satu oli vain yhdeksän sanan mittainen. Myös aineistossa esiintyneet viisivuotiaiden kertomat runomuotoiset sadut olivat verrattain lyhyitä. Myös kuusivuotiaiden kertomien satujen pituus vaihteli yhdestä lauseesta tai tokaisusta usean sadan sanan kertomuksiin. Pisin satu oli 620 sanaa pitkä. Lyhin satu oli vain neljän sanan pituinen, suorastaan runollinen kerronta oravasta:

Onni-orava. Tuolla pihalla. – 6-vuotias

Yllättäen seitsemänvuotiaiden ryhmässä ei ollut yhtäkään erityisen pitkää satua. Pisin seitsemänvuotiaan kertoma satu oli vain 219 sanaa pitkä. Lyhin satu oli puolestaan pituudeltaan 22 sanaa. Yleisesti seitsemänvuotiaiden satujen pituus asettui näiden välille eikä ikäryhmässä esiintynyt erityisen lyhyitä tai erityisen pitkiä satuja.

Vaikka satujen pituuksissa esiintyi eroa varsinkin koko aineistoa tarkastellessa, suurin osa aineiston saduista oli hiukan pidempiä kerronnallisia kokonaisuuksia, joissa on selkeä juoni ja tapahtumien sarja. Niitä oli mukava lukea, sillä lukijalle tai kuulijalle kerrotaan selkeästi tarinan kulku ja tapahtumat kuitenkin ilman pitkää jaarittelua. Aineiston keskipituiset sadut (100–400 sanaa) olivat selkeästi eteneviä satuja ja lukijan oli helppo pysyä kerronnan mukana.

6 Satujen teemoittelu ja laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, jossa tutkitaan lasten itse kertomia satuja. Aineiston käsittelemisessä ja analysoinnissa käytettiin avuksi teemoittelua ja laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutkijan analyysi syntyi tutkijan ollessa vuorovaikutuksessa aineistonsa kanssa ja muodostamassa siitä mielikuvia. Tämä on ainutlaatuinen prosessi (Hannula 2008, 118), ja tämänkin tutkimuksen tulokset ovat lopulta tutkijakohtaisia löydöksiä käsillä olevasta aineistosta. Näihin tuloksiin ovat vaikuttaneet mm. tutkijan tekemä aineiston rajaus, tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutustapa. Aineiston analysointi tällä tavalla pyrkii luomaan aineistosta mielekkään kokonaisuuden. Sen avulla saadaan luotua rikas ja perusteltu tulkinta ilmiöstä ja voidaan päätyä perusteltuihin johtopäätöksiin (Puusa 2020, 148).

Sisällönanalyysissa pyritään kuvaamaan dokumentin sisältöä sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119). Siinä halutaan saada tietoa tutkittavasta asiasta tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Sisällönanalyysillä tutkimuksen tarkoituksena on yleensä kuvata ilmiötä tai ilmiöön liittyviä ominaispiirteitä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ei ole valmiita luokkia, joiden mukaisesti aineistoa lähdetään analysoimaan, vaan tutkija tekee luokat ja luokittelun itse aineistonsa pohjalta. (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 217–218.)

Sisällönanalyysiin kuuluu kolme päävaihetta, joista ensimmäinen on valmisteluvaihe. Siinä analyysiyksikkö valitaan ja aineistoon perehdytään. Toinen sisällönanalyysin vaihe on analysointivaihe ja se etenee aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoa ryhmitellen. Kolmannessa eli raportointivaiheessa tulokset esitetään pääasiassa tekstimuodossa, mutta tuloksia voidaan esitellä myös visuaalisin keinoin. Analyysi on suoritettu induktiivisesti. (Elo ym. 2022, 215.)

Sisällönanalyysin mukaisesti aineistoa pilkottiin pienempiin osiin teemoittelun avulla. Sadut koottiin omiin teemoihinsa ja ryhmiinsä alustavan aineiston pilkkomisen mukaan. Sadut jaoteltiin niissä esiintyneiden piirteiden mukaisesti samanlaisiin teemoihin keskenään. Tämän tarkoitus oli helpottaa aineistoon tutustumista. Aluksi eroteltiin yleisemmin esiintyneet teemat (kuten eläinsadut) ja vasta tämän jälkeen päästiin luomaan tarkempia teemoja pienemmillekin aihekokonaisuuksille (kuten liikunta ja leikit). Vaikka alustavat teemat tuli luotua jo

ensimmäisten aineiston lukukertojen aikana, varsinaiset pysyvät teemat luotiin vasta, kun aineistoon oli perehdytty kunnolla ja perusteellisesti.

Aineistoon perehtymisen jälkeen aineisto teemoiteltiin varsinaisiin teemoihin. Teemoittelussa aineistosta nostettiin esiin tutkimusongelmaa kuvaavaa ainesta. Teemoittelun avulla oli mahdollista vertailla aineistossa olevia erilaisia teemoja niiden esiintymisen ja ilmenemisen kautta. Sen avulla eroteltiin tekstimassaa. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.) Teemoiteltua aineistoa kuvaillaan usein itse raporttiin sitaatteina. Sitaattien määrää itse analyysin lomassa tulee pohtia tarkkaan. (Eskola & Suoranta 1998, 181.) Tässä tutkimuksessa lasten satuja tai otteita niistä tullaan näkemään tutkimusraportissa.

Teemoittelu sopi hyvin tämän tutkimuksen aineiston analysointiin. Tutkimuksen aineisto oli kohtalaisen suuri, joten sitä oli helpompi käsitellä pienempinä kokonaisuuksina. Lasten kertomia satuja ei analysoitu yhtenä isona kokonaisuutena, vaan tutkija keskittyi yhteen aineistosta teemoiteltuun kokonaisuuteen kerrallaan. Satuja on niin paljon, ettei niitä pystyittäisi analysoimaan järkevästi alkuperäisenä kokonaisuutenaan. Teemoittelu tarjoaa tähän ongelmaan ratkaisun.

Lasten kertomat sadut jaettiin aluksi kertovan lapsen iän mukaan omiksi kokonaisuuksikseen. Viisivuotiaiden kertomia satuja oli 62 kappaletta, kuusivuotiaiden 36 kappaletta ja seitsemänvuotiaiden 35 kappaletta. Tämän jaottelun jälkeen lasten satuja lähdettiin lukemaan yksi kerrallaan, ja näin jakamaan satuja teemoihin. Teemoja ei ollut etukäteen määriteltä, vaan teemat muodostuivat satujen sisällön, toimijoiden ja tarinan miljöön kautta. Teemoittelu tehtiin siten, että jokaiselle sadulle määritettiin sitä parhaiten kuvaava teema, ja sen jälkeen sadut ryhmiteltiin näiden teemojen mukaan. Uusia teemoja luotiin sitä mukaa, kun saduista nousi esiin uusia määrittäviä teemoja, jotka eivät sopineet aiempuun satujen pohjalta luotuihin teemoihin.

Aiheiden mukainen teemoittelu eroaa hiukan eri ikäisten välillä, sillä kaikilla ikäryhmillä ei esiinny kaikkien satujen teemoja. Satujen teemat ovat eläimet ja luonto, tunnetut sadut ja hahmot, koti ja vanhemmat, ruoka, kaverit, numerot, prinsessat ja prinssit, moottoriajoneuvot, fantasia ja taikuus, liikunta ja leikit sekä matkustaminen ja ulkomaat. Viimeisenä teemana ovat runomuotoiset sadut. Teemoja on yhteensä siis kaksitoista. Teemat vaihtelivat eri ikäryhmien välillä, mutta suurin osa teemoista, kuten eläimet ja luonto, esiintyi kaikissa ikäryhmissä. Tutkimuksessa olevat teemat eivät siis ole täysin samat kaikissa ikäryhmissä. Yksinkertainen selitys tähän on eri ikäryhmissä esiintyvät erilaiset sadut. Tutkimusta varten

oltaisiin voitu luoda ulkokohtaisesti teemat ilman aineiston satujen suurempaa tarkastelua. Sadut teemoiteltiin kuitenkin hyvin selkeässä järjestyksessä ja sisällön ehdoilla. Tätä myös sisällönanalyysi vaatii. Jos satu ei millään sopinut jo olemassa oleviin teemoihin, joita oltiin luotu pitkin matkaa, tehtiin sadulle uusi teema, johon satu selkeästi sopisi. Useimmiten näihin uusiin teemoihin sopi useampia satuja. Vain muutamassa teemassa oli pelkästään yksi satu. Tästä syystä kussakin ikäryhmässä oli hiukan eri teemat.

Lapsi pysyi kertomassaan sadussa harvoin vain yhdessä teemassa (Riihelä 2005, 128). Teemoittelu oli juuri siksi paikoin hyvinkin vaikeaa, sillä saduissa esiintyi samanaikaisesti monia eri teemoja, joiden pohjalta satu oltaisiin voitu teemoitella monen eri teeman alle. Tutkijan vastuulla olikin teemoitella sadut yhdenmukaisesti. Se tarkoittaa sitä, että sadun selkeimmät aiheet, kuten toimijat ja tapahtumapaikat, määrittivät lopulta teeman, johon satu teemoiteltiin. Osa saduista oli helppo teemoitella yhden selkeän teeman alle, mutta toiset sadut olisivat voineet sopia sisältöjensä kautta useampaankin teemaan. Nämä sadut kuitenkin lopulta teemoiteltiin sadun edustavimman teeman mukaan. Aineistossa oli myös kolme satua, joita oli suorastaan mahdotonta teemoitella minkään yksittäisen teeman alle. Näiden satujen teemoittelua käsitellään tarkemmin alempana.

Raportissa esitelään myös numeerista informaatiota aineistosta, kuten eri teemoissa esiintyneiden satujen lukumäärät ikäryhmittäin. Sanallisen kuvailun lisäksi raportissa on taulukoita, jotka kokoavat vielä paremmin numeerisen tiedon. Näiden taulukoiden avulla oli helpompi hahmottaa suurta tekstimassaa ja tehdä siitä johtopäätöksiä. Taulukoista pystyi vertaamaan kunkin teemaan esiintyvyyttä aineistossa eri ikäryhmissä. Raportissa on myös taulukko, joka kuvaa, kuinka paljon aineistossa oli tyttöjen ja poikien kertomia satuja. Molemmat taulukot ovat tutkimusraportissa mukana.

Kun sadut oli teemoiteltu ja teemoja alettiin käsitellä perusteellisemmin, suoritettiin sanahaku. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija luki sadut huolella läpi ja kirjasi ylös saduissa esiintyneet hahmot ja miljööt sekä muuten teemaan yleisesti kuuluvat sanat. Esimerkiksi eläimet- ja luontoteemassa näitä sanoja olivat muun muassa kettu, jänis, metsä, käpy ja oksa. Näin saatiin vielä konkreettinen todiste siitä, että satu oli teemoiteltu oikeaan teemaan. Näin saatiin myös tarkempaa tietoa siitä, keitä lasten kertomissa saduissa esiintyi ja mistä nämä sadut tarkemmin kertoivat.

Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin lisäksi Labovilaista rakennemallia. Siinä aineiston tarinallisesta osasta määritellään mallin mukaisesti johdanto tai abstrakti,

orientaatio, toiminta, arviointi, lopputulos ja lopetus (Punch & Oancea 2014, 240). Abstrakti summaa kertomuksen pääsisällön lyhyesti. Orientaatioissa vastaanottaja on johdatettu tilanteeseen, josta kertomus alkaa. Toiminnot vievät tarinaa eteenpäin. Arviointia on ujutettu tarinan eri vaiheisiin rakentamaan tarinan henkeä. Tarinan lopputulos päättää tarinan juonen. Lopussa oleva lopetus tai päätäntä palauttaa kertojan takaisin kerrontahetkeen. Labovin ja Waletzkyin mukaan tämä kertomuksissa oleva rakenne on suhteellisen pysyvä kertojasta toiseen. (Hänninen 2018, 196–197.)

Tähän tutkimukseen malli sopii hyvin, sillä melkein kaikki tutkimusaineiston sadut ovat tarinallisia ja niistä voidaan erotella rakennemallin mukaiset osat. Tässä tutkimuksessa keskityttiin erityisesti tarkastelemaan lasten kertomien satujen aloituksia, lopetuksia sekä koheesiokeinoja, joilla lapsi sidosti tarinansa tapahtumia.

7 Lasten kertomien satujen rakenne ja teemat

7.1 Lasten kertomien satujen rakenne

Aluksi käytiin läpi satujen rakennetta. Tähän kuuluivat sadun aloitus, keskikohta eli varsinaiset tapahtumat ja lopetus. Lasten kertomat sadut, kuten myös kertomakirjallisuudesta tutut sadut, alkoivat yleensä alkufraasilla kuten ”olipa kerran”. Samoin sadut lopetettiin yleensä lopetuksilla ”loppu” tai ”sen pituinen se”, mistä lukija tai kuulija tietävät sadun loppuneen. Tutkimusaineistossa lapset sekä aloittivat että lopettivat usein kertomansa sadun edellä mainituilla tavoilla. Satujen koheesiokeinoja eli sidosteisuutta tarkasteltiin tutkimalla lasten kertomien satujen juonenkuljetusta.

7.1.1 Aloitus

Sadut alkoivat yleensä jonkinlaisella virallisemmalla aloituksella, kuten ”olipa kerran” tai ”eräänä päivänä” -aloituksilla. Viisivuotiaat lapset aloittivat usein sadunkerronnan suoraan ilman alkufraaseja. 23 satua aloitettiin erillisellä alkufraasilla (”olipa kerran” tai ”kerran”) eli kuitenkin reippaasti yli kolmannes viisivuotiaiden kertomista saduista aloitettiin alkufraasilla. Viisivuotiaat lapset suosivat selkeästi aloitusfraasina ”olipa kerran” -aloitusta, sillä se esiintyi aineistossa huomattavasti useammin kuin muut tavat aloittaa satu. ”Kerran” -aloitus esiintyi aineistossa vain kaksi kertaa, kun taas ”olipa kerran” -aloituksia oli 20 kappaletta.

Myös kuusivuotiaat lapset aloittivat satunsa usein ”olipa kerran” -aloituksella. Jopa 29 kuusivuotiaiden kertomista saduista alkoi ”olipa kerran” tai ”kerran” -aloituksilla. Kuten viisi- ja kuusivuotiaiden ryhmässä, myös seitsemänvuotiaat lapset suosivat ”olipa kerran” -aloitusta. Lähes puolet seitsemänvuotiaiden kertomista saduista – 15 satua – aloitettiin tällä aloituksella. Suhteutettuna satujen määrään kuusivuotiaat siis suosivat eniten erillistä alkufraasia kertomuksensa aloittamisessa.

Seuraavaksi esimerkkejä tarinoiden aloituksista, joissa on erillinen alkufraasi:

Olipa kerran kissa, joka oli ihan pöllöpää. – 5-vuotias

Kerran eleli pieni tyttö maalla mummonsa kanssa. – 5-vuotias

Olipa kerran pieni kilpikonna ja sen nimi oli Salama. – 6-vuotias

Kerran yksi prinsessa näki yhden kaverin. – 6-vuotias

Olipa kerran pupujoukko. – 7-vuotias

Olipa kerran kakku ja se kakku lähti kävelylle ja sitten se tapasi siellä Matin. – 7-vuotias

Toinen perinteinen sadun aloitustapa, ”eräänä...” tai ”eräessä...”, esiintyi 7-vuotiaiden saduissa kaksi kertaa:

Eräässä kartanossa asui vanha kuningas. – 7-vuotias

Eräänä päivänä äiti sanoi... – 7-vuotias

Tämän aloitustavan voisi olettaa esiintyvän useammin aineiston lasten kertomissa saduissa, mutta koko aineistossa se esiintyi vain edellä esitellyt kaksi kertaa. Aineiston saduissa esiintyi myös kerrontaa, jossa ”eräänä” tai ”eräessä” -kerrontatyylä käytettiin sadun tapahtumien käyntiin saattamiseksi.

Eräänä päivänä jättiläinen tuli ja nosti tomaatin. – 5-vuotias

Eräänä päivänä Eetu lähti ulos. hän tapasi matkalla kaniinin. – 6-vuotias

Eräänä päivänä tuli yksi tyttö ostamaan hänet. – 7-vuotias

Vaikka itse satuja ei suoraan aloitettu edellä olleilla aloituksilla, vaan kertoja on aloittanut satunsa erillisellä aloituksilla, tällainen tapa kertoa sadun tapahtumista sijoittuu sadun alkupäähän ja laittaa koko tapahtumaketjun liikkeelle. Kolmessa aineiston sadussa ”eräänä”-kerrontatyylä käytettiin myös myöhemmin sadussa jatkamaan jo alkanutta kerrontaa tapahtumista.

Myös seuraavalla tavalla yksi viisivuotiaslapsi aloitti sadun kertomisen:

Ja tarina alkaa.. Siivekkäät keijukaiset juoksevat pihanurmikolla ja näkevät peikkoja – 5-vuotias

Tässä lapsi oli selvästi valmistautunut kertomaan sadun sadutuksessa ja lapsi haluaa varmistaa, että aikuinen ymmärtää hänen kertomansa sadun alkaneen. Näin lapsi sai aikuisen eli kuuntelijan huomion itseensä.

Monet lasten kertomista saduista eivät kuitenkaan noudattaneet edellä esiteltyjä aloitustapoja. Lapset lähtivät varsin usein kertomaan satuja vapaasti omin sanoin ilman erillistä alkufraasia. Suuri osa viisivuotiaiden lasten saduista alkoi ilman mitään erityisempiä alkusanoja, vaan lapsi alkoi suoraan kertomaan tarinaa. Myös seitsemänvuotiaat lapset aloittivat sadut useimmiten niin sanotusti vapaammin ja lähtivät suoraan kertomaan satua ilman erillistä

alkufraasia. Näitä vapaamuotoisia aloituksia esiintyi seitsemänvuotiaiden saduissa enemmän kuin erillisellä alkufraasilla aloitettuja satuja (19 kappaletta).

Kuningas ja kuningatar toivoivat kovasti lasta. Sitten he saivat pienen tyttövauvan minkä nimeksi antoivat Ruusunen. – 5-vuotias

Autopa meni parkkipaikkaan ja se osu roskikseen. Sitten aave tuli ja aave sanoi että ei saa ajaa roskikseen. – 5-vuotias

Pieni Liisa-tyttö ruokkii lintuja pihalla. Tonttu katselee, kun Liisa ruokkii lintuja. – 7-vuotias

Jenna ja Milla ovat ystäviä. He menevät metsään. – 7-vuotias

Tämän tyyppisissä aloituksissa lapsi alkoi suoraan kertomaan tarinaansa ilman perinteistä aloitusta, joka yleensä assosioidaan satujen ja tarinoiden alkuun. Lapsi joko kehysti tarinaansa, kuten viisivuotiaan kertomassa kuningas ja kuningatar aloituksessa, tai alkoi suoraan kertomaan tarinan tapahtumia. Näiden esimerkkien tyyppisiä aloituksia esiintyi koko aineistossa runsaasti. Kaikki vapaasti kerrotut satujen alut olivat ainutlaatuisia kuten kokonaiset sadutkin.

Kuusivuotiaat lapset puolestaan suosivat virallisempia alkufraaseja, kuten jo aiemmin todettiin, ja aloittivat satunsa kertomisen harvoin vapaammin ilman alkufraasia. Kuitenkin osa kuusivuotiaista aloitti tarinansa ilman alkufraasia. Tällöin lapsi yleensä kertoi sadun alussa sadun toimijoista, ja mitä he tekevät tai tulevat tekemään. Esimerkkejä tällaisista aloituksista:

Ukko meni eläinkauppaan – 6-vuotias

Kun kotona tapahtui niin, että Pääsiäispupu tuli käymään kotonamme, antamaan munia, Hammaskeiju tuli patjan alta, kun hän asui siellä. – 6-vuotias

Näissä aloituksissa lapsi alkoi suoraan kertomaan tarinaansa. Lasten vapaasti muotoillut aloitukset olivat samanlaisia aloituksia kuin ”olipa kerran” -aloitukset siinä mielessä, että niiden tarkoitus oli aloittaa tarina. Näissä aloituksissa kuvailtiin alkutilanne, josta satu lähtee liikkeelle tai lähdettiin suoraan kertomaan tarinan tapahtumista. Näiden aloitusten jälkeen vasta varsinainen satu tapahtumineen pääsi alkamaan.

7.1.2 Lopetus

Kuten tarinoiden aloituksessa, myös lopetuksessa käytettiin tietyn tyyppisiä lopetusfraaseja kuten ”loppu” ja ”sen pituinen se”. Aineisossa viisivuotiaiden kertomista saduista jopa 27 satua loppui jonkinlaiseen selvään lopetukseen. Seitsemän satua loppui ”loppu”-lopetukseen

ja viisi satua ”sen pituinen se” -lopetukseen. Viisitoista viisivuotiaiden kertomista saduista loppui heidän itse keksimänsä lopetukseen.

Esimerkkejä lasten itse keksimistä lopetuksista:

Siihen päättyi eikä enempää. – 5-vuotias

Siihen se tarina päätty. – 5-vuotias

Se ei enää enempää jatku. – 5-vuotias

Ei enempää. – 5-vuotias

Ja sitten ne oli onnellisena loppuun asti. – 5-vuotias

Nyt mä en enää kerro. Tää oli kiva, mutta lyhyt. – 5-vuotias

Kuten esimerkeistä voidaan huomata, viisivuotiaat lapset lopettivat sadun erilaisilla, mutta hyvin paljon toisiaan muistuttavilla lauseilla ja ilmauksilla. Sadun lopetuksen ei tarvinnut olla niin sanottu virallinen lopetus (”loppu”, ”sen pituinen se”), vaan yllä esiteltyt tavat palvelivat yhtä hyvin tarkoitustaan kertoa tarinan loppuneen. Lopetukset ”loppu” ja ”sen pituinen se” ovat yleisesti tunnettuja ja paljon käytettyjä satujen lopussa, ja siksi niitä esiintyi paljon myös tässä aineistossa

Kuusivuotiaiden kertomista saduista 25 satua päättyi lopetusfraasiin. Näitä fraaseja olivat ”sen pituinen se”, ”loppu” ja ”sitten he elivät onnellisina elämänsä loppuun saakka/ikuisesti”. Eniten kuusivuotiaat lapset käyttivät ”sen pituinen se” ja ”loppu” -lopetuksia. Myös seitsemänvuotiaat lapset lopettivat satunsa tyypillisesti ”sen pituinen se” ja ”loppu” -lopetuksia käyttäen. Ennen varsinaista lopetusta lapset veivät satujen tapahtumat loppuun. ”Sen pituinen se” -lopetuksia esiintyi seitsemänvuotiaiden kertomissa saduissa vain viisi kappaletta, kun taas ”loppu” -lopetuksia oli kymmenen.

Aineistoesimerkkejä lasten tavoista lopettaa satu lopetusfraasia käyttäen:

Joo ja kun kello löi kaksitoista oli aika palata koulusta. Ja sen pituinen se. – 6-vuotias

Sitte kissa ja kettu pyysivät anteeksi. Loppu. – 6-vuotias

Sitten siitä tuli iso, iso perhe. Ja sen pituinen se. – 7-vuotias

Ja hevonen pääsi tytön talliin vanhan orin seuraksi Loppu. – 7-vuotias

Lisäksi kuusivuotiaat käyttivät tarinan lopetuksessa itse keksimiään tapoja lopettaa satu kuten viisivuotiaatkin:

Ja siihen loppui. – 6-vuotias

Tarina oli siinä. – 6-vuotias

Kaikki lasten kertomat sadut eivät loppuneet niin sanottuun viralliseen lopetukseen. Lapset lopettivat sadun varsin usein tarinansa vetämällä sadun juonen ja tapahtumat yhteen. Satu loppui hyvin luonnollisesti ilman erillistä lopetusfraasia:

Ja niinpä kissa jäi koko loppuelämäksi hoitamaan oravia ja hiiriä. – 5-vuotias

Sitten he menivät iloisina kotiin. Ja tyttö kertoi niiden äidille ja isille mitä oli tapahtunut. – 6-vuotias

Punahilkka ja puunhakkaaja lähtivät mummin talolle juomaan teetä ja syömään pullaa. – 6-vuotias

Ja siinä samassa Kettu söi Piparkakkupojan. – 7-vuotias

Sitten se löytyi linnaan ja siellä se oli ikuisesti – 7-vuotias

Esimerkkisaduissa tarinan tapahtumat vietiin selkeästi loppuun ja juoni sidottiin yhteen, mutta perässä ei ole enää erillistä lopetusfraasia. Kuten näistä lopetuksista voidaan huomata, erillinen lopetusfraasi ei aina ole tarpeen. Näissä esimerkkitarinoissa tarinan tapahtumat sidottiin yhteen ja kerrottiin sadun lopputulema. Tämä tapa lopettaa tarina oli yhtä hyvä tapa lopettaa sadun kertominen, mutta erona on se, että lopusta puuttui loppukaneetti ”sen pituinen se” tai ”loppu”.

Aineistossa satu saattoi myös jäädä juonellisesti kesken ja tarinan voisi olettaa jatkuvan.

Näissä saduissa kertoja lopetti tarinan kesken tapahtumien, mikä jopa yllättää lukijan:

Se on paha se hai. Tiedätsä mitä hait syö. Ne syö delfiinejä. Koko ajan hait syö delfiinejä. – 5-vuotias

Hammasteijuu kolautti päänsä Pääsiäispupun korvaan. Ja kummatkin sanoivat: ”AI!”. – 6-vuotias

Jere-jänikseltä murtuu käsi. Jusuf vie Jeren lääkäriin. – 7-vuotias

Satuja ei mitenkään erikseen lopetettu, vaan yhden tapahtumaketjun jälkeen kertoja ei enää jatkanut tarinaansa eikä myöskään kunnolla lopettanut kertomusta viemällä tarinaansa loppuun. Esimerkkisadut olisivat voineet helposti jatkua moneen eri suuntaan, esimerkiksi kertomalla mitä muuta hait söivät tai mitä Jere-jänikselle tapahtui lääkärissä. Näiden satujen

kertojat kuitenkin päättivät satunsa loppuvan näin, eikä satu tarvinnut enempää tapahtumia, saati sitten erillistä lopetusta.

Sadunkertoja päätti kertomansa sadun mitan sekä muut puitteet, vaikka kuuntelija ajattelisikin edellä olleiden esimerkkien perusteella satujen jäävän kesken ja odotettavissa olisi vielä jatkoa. Kertojalleen tarinat olivat valmiita, vaikka lukija saattoi luulla satujen jäävän kesken. Sadutuksessa saduttaja kuitenkin vielä luki sadun lapselle ja lapsi sai halutessaan muokata sitä mieleisekseen. Sadun kertoja ei ole kuitenkaan näin tehnyt, joten kertoja on päättänyt satunsa olevan valmis.

Lapsilla oli siis monia tapoja lopettaa satunsa. Viisivuotiaat käyttivät paljon muita fraaseja tarinansa lopettamiseen tai usein jättivät sadun kesken ilman, että varsinaisesti kertoivat tarinaa loppuun. Kuusivuotiaat puolestaan suosivat eniten virallisempia lopetusfraaseja kuten ”sen pituinen se” ja ”loppu”. Seitsemänvuotiaiden lopetustyyli on keskiarvo: noin puolet saduista päätyi viralliseen lopetukseen ja puolet saduista loppui muulla tyylillä tai jäi kesken.

Koko aineistossa ”loppu”-lopetusta käytettiin paljon verrattuna ”sen pituinen se” -lopetukseen tai muihin tapoihin lopettaa satu. Muuten lopetukset vaihtelivat melko paljon kertojien välillä. Loppu lopetus voi olla suosituimpi lasten keskuudessa, sillä se on helppo ja yksinkertainen tapa lopettaa tarina. Se myös viestii yksiselitteisesti tarinan päättyneen. Lapset saivat vapaasti valita oman tapansa lopettaa satu ja osa päätti lopettaa satunsa tällä tavalla. Keskeneräistä saduista voisi pohtia, onkohan lapsella tullut muuta tekemistä sadutuksen aikana, esimerkiksi kaveri käynyt nykimässä hihasta, ja sen takia tarina olisi jäänyt ikään kuin juonellisesti kesken. Tutkija voi kuitenkin vain arvailla, miksi sadut ovat loppuneet kuin seinään ilman kunnollista lopetusta.

7.1.3 Tarinan juonen kuljetus ja tarinan sidosteisuus

Seuraavaksi käsitellään lasten kertomien satujen juonen kulkua ja tapahtumien kerrontaa sekä tapahtumasta toiseen siirtymistä. Monissa aineiston saduista oli selkeästi havaittavissa saduille ominainen rakenne: alku, keskikohta ja loppu. Edellä käsiteltiin jo lasten tapaa aloittaa ja lopettaa kertomansa sadut ja seuraavaksi luodaan katsaus lasten tapaan kuljettaa satua.

Aineiston saduissa oli havaittavissa erilaisia tapoja kertoa tarinaa ja viedä tarinan tapahtumia eteenpäin. Yksi tavoista oli käyttää ”sitten”-sanaa tapahtuman vaihtuessa. ”Sitten”-sanaa käyttämällä lapsi vei tarinaa ja sen juonta eteenpäin. Ensin tapahtui jotain ja sen jälkeen

(sitten) jotain uutta. Hyvin monissa saduissa kertoja käytti paljon ”sitten”-sanaa viedessään tarinankulkua ja tapahtumia eteenpäin. Yleensä aineiston saduissa esiintyi joko yksinomaan ”sitten”-sanon käyttöä tapahtumasta toiseen siirtyessä tai sitten sitä ei esiintynyt ollenkaan. ”Sitten”-sanaa käyttämällä kertoja aloitti uuden tapahtuman kuvailun ja hänen tarkoituksenaan oli kertoa, mikä edellisen tapahtuman jälkeen tapahtui. ”Sitten” on puhekielisempi tapa ilmaista sama asia.

Esimerkkinä satuja, joissa on käytetty paljon sitten -sanaa:

*Orava kiipesi puussa. **Sitten** se juoksi aidalla. Se keräsi käpyjä ja kukkia ja vei ne kotiinsa. Kukat orava laittoi maljakkoon ja kävyt se söi. **Sitten** tuli lammas käymään. Se sanoi että MÄÄ. Ne lähtivät yhdessä ulos. Orava kiipeili ja lammas laski liukumäestä. **Sitten** tuli kilpikonna ja se ui veteen. Ja **sitten** se söi kukkia ja ruohoa. **Sitten** tuli orava ja vei kilpikongan omaan pesäpuuhunsa. **Sitten** se vei vielä lampaankin sinne. **Sitten** he juhlivat yhdessä synttäririkkuineen, hattuiineen ja kruunuineen. – 5-vuotias*

*Noora ja kukka. Olipa kerran kukka ja tyttö. Tytön nimi oli Noora. **Sitten** hän näki sen kukan maassa. Hän meni hakemaan sisältä kastelukannun ja laitto hanasta siihen vettä. **Sitten** hän meni kastelemaan sen. **Sitten** kukka vähän kasvoi ja **sitten** äiti kutsui häntä syömään. Siellä oli ruokana makaronia. **Sitten** hän oli syönyt ja meni katsomaan kukkaa. **Sitten** tuli ilta ja **sitten** hän meni sisälle. **Sitten** hän meni hampaiden pesulle ja **sitten** hän meni nukkumaan. Äiti tuli lukemaan hänelle iltasadun. **Sitten** äiti sanoi: Mitäs tänään luetaan? Noora sanoi, että: Luetaan Peppiä. **Sitten** äiti luki sitä. **Sitten** äiti oli lukenut sen. **Sitten** äiti lähti itse nukkumaan ja **sitten** Noora rupesi itse nukkumaan. – 6-vuotias*

*Olipa kerran kaksi tyttöä, jonka vanhemmat olivat työmatkalla. Ne tytöt olivat siel ihan yksin. Ja **sitten** yhtenä päivänä he leikkivät, kunnes oli nukkumaanmenoaika. Ja **sitten** ne menivät kotiin. Ja **sitten** ne menivät nukkumaan sänkyyn. Ja **sitten** niitä rupes pelottamaan. Ja **sitten** yhtäkkiä sielt vessasta näkyi valoa. Ja **sitten** se toinen työstä aukas oven. Ja siellä istui iilimato vessalla, joka sanoi ”Jättäkää minut rauhaan” ja luki Aku Ankkaa. – 7-vuotias*

Esimerkkisaduissa kertoja vei tapahtumia eteenpäin käyttämällä ”sitten”-sanaa. Ensimmäinen tapahtui jotain ja sen jälkeen tapahtui jotain muuta: Orava kiipesi ensin puussa ja sitten se juoksi aidalla; Noora sanoi, että ”Luetaan Peppiä” ja sitten äiti luki Peppiä; ja ensin mentiin kotiin ja sitten sänkyyn nukkumaan. Saduissa tapahtui ensin jotain ja sen jälkeen jotain muuta. Nämä lapset käyttivät saduissaan ”sitten”-sanaa kertoessaan tarinansa seuraavan tapahtuman tai käänteen.

Kaikissa saduissa ei kuitenkaan havaittu ”sitten”-sanon käyttöä tarinan juonen kuljettamisessa. Aineistossa esiintyi paljon myös satuja, joissa lapsi vei tarinaa eteenpäin

muilla keinoilla. Tällainen keino oli esimerkiksi sadun tapahtumien kertominen loogisesti tapahtumajärjestyksessä aloittaen seuraavan tapahtuman aina uudella lauseella.

Olipa kerran merirosvot. He lähtivät aarresaarelle, mutta aarresaari oli vahaväijyinen, aarresaarella tapahtui kummia! Aarresaarella oli haamuja ja mörköjä. Ja siellä myös oli tyrannosaurus-rex, liskoja ja brotosauruksia. Siellä oli valkohaita vedessä ja ne söivät makkaroita. Ne laittoivat makkarat rannalle pikkukalan syötiksi, mutta valkohait nappasivat ne. – 5-vuotias

Olipa kerran tyttö, jonka nimi oli Ella. Hän asui pienessä mökissä isän ja pikkoveljen kanssa. Hänellä oli yksi kaveri, jonka nimi oli Aino. He leikkivät joka päivä yhdessä. He keräsivät mustikoita ja leikkivät kirkonrottaa. Ne meni yhden kerran metsään, yhtenä syksynä. Siellä oli valtava määrä mustikoita ja puolukoita. He keräsivät niitä paljon, että niitä riitti äidin leivottavaksi piirakkaan. Ne söivät sitä paljon ja söivät koko kulhon. Sen pituinen se. – 6-vuotias

Jekku-koira katselee, kun Niina, Saana ja Mori menevät nukkumaan. Jekku katselee, kun Mikko-isä auttaa Moria riisumaan päivävaatteet ja pukemaan yöpuvun päälle. Jekku-koira huomaa, että kissa nukkuu jo. Se menee itsekin nukkumaan. Se näkee unta, että se ajaa kissaa takaa. – 7-vuotias

Näissä saduissa kertoja vei tarinaansa eteenpäin jatkamalla tarinaa aina uudella lauseella, jossa joko kuvailtiin tarkemmin jo esiteltyjä hahmoja, paikkoja tai tapahtumia tai kerrottiin jotain juonellisesti uutta. Esimerkiksi viisivuotiaan kertomassa sadussa aarresaaresta kertoja jäi pitkäksi aikaa kertomaan saaresta ja mitä sieltä löytyi. Vasta aivan lopussa hän kertoi, kuinka merirosvot laittoivat makkarat syötiksi pikkukaloille, mutta valkohait söivätkin ne. Tässä sadussa siis keskityttiin kuvailemaan miljöötä pitkästi ja vasta aivan lopussa kerrottiin, mikä sadussa varsinaisesti tapahtui ja miksi tarina kerrottiin.

Kuusivuotiaan satu Ellasta ja hänen kaveristaan Ainosta taas keskittyi kertomaan nimenomaan eri tapahtumista. Ensin kertoja kertoi, missä Ella asuu, keiden kanssa ja kuka on hänen ystävänsä. Seuraavaksi kerrotaan, mitä Ella ja Aino tekivät (leikkivät kirkonrottaa, poimivat mustikoita ja menivät metsään). Lopussa äiti leipoi piirakan Ellan ja Ainon poimimista marjoista ja tytöt söivät paljon piirakkaa. Tässä kerrontatavassa keskityttiin kertomaan ensin esiteltyiden toimijoiden tekemisistä ja siirtymistä paikasta toiseen. ”Sitten”-sanaa ei kuitenkaan ole käytetty koko sadussa, vaan siirtymistä kerrottiin ilman erillistä siirtymän kuvailua (”sitten”, ”sen jälkeen”).

Kaikissa edellä esiteltyissä saduissa oli havaittavissa selkeä tapahtumaketju. Tarinoita yhdisti se, miten lapsi kuljetti satuaan eri tapahtumien kautta eteenpäin. Sekä ”sitten”-sanaa vilisevät tarinat että ilman sitä kerrotut tarinat olivat juonellisesti samankaltaisia keskenään.

Kummallakin tyylillä kerrotuissa saduissa tapahtumat kulkivat eteenpäin, hahmojen toiminta eteni ja juoni soljui alusta kohti loppua.

7.2 Lasten kertomat sadut teemoittain

Viisivuotiaiden kertomia satuja oli ylivoimaisesti eniten aineistossa (60 satua, kahta ei teemoiteltu). Viisivuotiaiden lasten kertomat sadut teemoiteltiin yhteentoista eri teemaan. Nämä teemat olivat 1) eläimet ja luonto, 2) fantasia ja taikuus, 3) koti ja perhe, 4) tunnetut sadut ja hahmot, 5) moottoriajoneuvot, 6) kaverit, 7) runomuotoiset sadut, 8) matkailu ja ulkomaat 9) prinsessat ja prinssit, 10) liikunta ja leikit ja 11) ruoka. Viisivuotiaiden ikäryhmässä eniten satuja oli eläimet- ja luontoteemassa. Niitä oli 21 kappaletta. Fantasia- ja taikuusteemassa oli kymmenen satua. Koti- ja perhe- sekä moottoriajoneuvot-teemoissa oli kummassakin viisi satua. Kaverit-, tunnetut sadut ja hahmot sekä runoteemoissa oli neljä satua. Prinsessat ja prinssit, ulkomaat ja matkailu sekä liikunta ja ulkoleikit -teemoissa oli kussakin kaksi satua. Ruokateemassa oli vain yksi satua.

Kuusivuotiaiden satuja oli aineistossa 35 kappaletta. Kuusivuotiaiden kertomat sadut teemoiteltiin seitsemään teemaan. Nämä olivat 1) eläimet ja luonto, 2) fantasia ja taikuus, 3) koti ja perhe, 4) prinsessat ja prinssit, 5) ruoka, 6) kaverit ja 7) tunnetut sadut ja hahmot. Eniten satuja oli teemassa eläimet ja luonto, johon kuului 13 satua. Teemoissa fantasia ja taikuus, koti ja perhe sekä prinsessat ja prinssit oli kussakin viisi satua, teemassa ruoka oli kolme satua ja lopuissa teemoissa tunnetut sadut ja hahmot sekä kaverit oli kussakin kaksi satua. Eläin- ja luontoaiheisia satuja kerrottiin siis kiistatta eniten tässäkin ikäryhmässä.

Seitsemänvuotiaiden satuja oli aineistossa 35 kappaletta. Seitsemänvuotiaiden lasten kertomat sadut teemoiteltiin kahdeksaan teemaan. Teemat olivat 1) eläimet ja luonto, 2) fantasia ja taikuus, 3) koti ja perhe, 4) kaverit, 5) tunnetut sadut ja hahmot, 6) ruoka, 7) numerot ja 8) matkailu. Eniten satuja oli teemoissa eläimet ja luonto (14 satua) sekä fantasia ja taikuus (seitsemän satua). Teemoissa kaverit sekä perhe ja koti oli molemmissa viisi satua. Teemoissa tunnetut sadut ja hahmot, ruoka, numerot ja matkailu ja ulkomaat oli kussakin vain yksi satua.

Taulukko 2 Satujen teemoittelu ikäryhmittäin

	5-vuotiaat	6-vuotiaat	7-vuotiaat	Yhteensä
Eläimet ja luonto	21	13	14	49
Fantasia ja taikuus	10	5	7	22
Koti ja perhe	5	5	5	15
Kaverit	4	2	5	11
Prinsessat ja prinssit	2	5	-	7
Tunnetut sadut ja hahmot	4	2	1	7
Ruoka	1	3	1	5
Moottoriajoneuvot	5	-	-	5
Runomuotoiset sadut	4	-	-	4
Matkustaminen ja ulkomaat	2	-	1	3
Liikunta ja leikit	2	-	-	2
Numerot	-	-	1	1
Yhteensä	60	35	35	130

Seuraavaksi tarkastellaan lasten kertomia satuja eniten satuja keränneiden teemojen kautta. Viisivuotiaiden ryhmässä nämä teemat olivat eläimet ja luonto, fantasia ja taikuus, koti ja perhe, moottoriajoneuvot sekä tunnetut sadut ja hahmot. Kuusivuotiaiden ryhmässä isoimmat teemat olivat eläimet ja luonto, fantasia ja taikuus, prinsessat ja prinssit sekä koti ja perhe. Seitsemänvuotiailla teemat, joissa oli eniten satuja, olivat eläimet ja luonto, fantasia ja taikuus, koti ja perhe sekä kaverit. Yhteensä suurimpia teemoja aineistossa olivat eläimet ja luonto, fantasia ja taikuus, koti ja perhe sekä kaverit.

Lisäksi tarkastellaan lähemmin teemoja, jotka esiintyivät pelkästään viisivuotiaiden tai seitsemänvuotiaiden ryhmässä. Viisivuotiaiden ikäryhmässä nämä teemat olivat moottoriajoneuvot, liikunta ja leikit sekä runomuotoiset sadut. Lisäksi tarkastellaan lähemmin numerot-teemaa, joka esiintyivät pelkästään seitsemänvuotiaiden ryhmässä. Kuusivuotiaiden kertomat sadut ja kaikki niiden teemat olivat samoja viisi- ja seitsemänvuotiaiden kanssa.

Tarkemmin tarkastellaan siis teemoja eläimet ja luonto, fantasia ja taikuus, koti ja perhe, kaverit, prinsessat ja prinssit, tunnetut sadut ja hahmot, runomuotoiset sadut, moottoriajoneuvot, liikunta ja leikit sekä numerot.

Kaksi viisivuotiaan satua jäi teemoittelematta. Nämä sadut eivät tavallaan olleet satuja olleenkaan, vaan enemmänkin lapsen omaa reflektoivaa puhetta siitä, kun he yrittivät keksiä satua kerrottavaksi saduttajalle. Nämä sadut jäivät suosiolla tutkimuksen ulkopuolelle.

Myös yhtä kuusivuotiaan kertomaa satua ei saatu asetettua mihinkään teemaan eikä sille ollut luontevaa luoda omaa teemaansa, sillä satu oli niin vapaamuotoinen:

Olipa kerran kauhea mies höpöttäjä. Sitten hän höpötti niin paljon, että ihmiset kyllästyivät mieheen. Sitten poliisit, vei hänet vankilaan. Sitten hän höpötti niin paljon, että poliisit kyllästyivät häneen. Sitten hän homehtui sinne. Sitten hän tuli yhä villimmäksi siellä. Kun, hän villiintyi niin pahasti. Sen pituinen, se. – 6-vuotias

Mies tai virkavalta olisivat voineet olla mahdollisia teemoja tälle sadulle, mutta koska nämä tekijät eivät ole millään muotoa oleellinen osa satua, ei kumpaakaan edellä mainittua teemaa ole järkevää luoda. Tässä sadussa oleellisempaa ovat höpöttely ja villiintyminen.

7.2.1 Eläimet ja luonto

Eläimet- ja luontoteema esiintyi yleisimmin lasten kertomissa saduissa kaikissa tutkimuksen ikäryhmissä. Teeman saduissa eläimet olivat pääroolissa tai muuten oleellisesti osana tarinankulkua. Tarinan keskeinen miljöö saduissa oli yleensä luonto. Pääsääntöisesti näissä saduissa toimijoina olivat eläimet. Eläin- ja luontoaiheisissa saduissa toimijana on myös ihminen, ja eläimet esiintyvät muuten osana tarinaa.

Viisivuotiaiden kertomissa saduissa esiintyi monia eri eläimiä. Eniten saduissa esiintyi lintu, kissa, karhu, hevonen, hiiri, orava, lammas, koira, mato, mehiläinen, kala, delfiini, possu, kettu, kilpikonna sekä yhdessä sadussa lapsi kertoi monesta eri dinosauruslajista. Saduissa esiintyi myös paljon muita eläimiä, esimerkiksi hai, leijona ja aasi. Näiden lisäksi saduissa esiintyi usein tyttö ja äiti sekä muita perheenjäseniä (pappa, mummi, isä, vauva). Muita saduissa esiintyneitä luontosanoja olivat vesi, metsä, taivas, maa, puu, niitty, talvi, meri, aavikko, oksa, hiekka, pelto, ruoho, siemenet, aurinko, kukat ja kävyt.

Kuusivuotiaiden lasten kertomissa eläimet- ja luontoteeman saduissa esiintyy paljon erilaisia hahmoja. Näitä eläimiä olivat kilpikonna, kissa, kani/jänis/pupu, kana, aasi, pöllö, hiiri, lepakko, orava, karhu ja sen poikaset, kala, kettu, siili, koira, kameli ja seepra. Melkein kaikki edellä mainituista eläimistä ovat tyypillisiä Suomessa esiintyviä eläimiä lukuun ottamatta kilpikonnaa, kamelia ja seepra. Lisäksi saduissa esiintyi peikko, tonttu, metsästäjä ja tämän tytär, ukko, prinssi ja tyttö. Eläimistä eniten mainintoja saivat kissa, hiiri, karhu, kana ja kettu.

Myös jänis, kani tai pupu mainittiin useamman kerran, mutta yleensä eri synonyymejä eläimestä käyttäen.

Kuusivuotiaiden saduissa kerrottiin kodista, ruuasta ja kavereista. Näitä esiintyi useammassa sadussa. Muuten mainintoja saivat rautakauppa, auto, esiliina, kallionjyrkänne, metsä, mökki, leikkipuisto, eläinkauppa, nukun vaatteet, järvi, lentokenttä ja -kone, Suomi ja aikakone. Hiukan yllättäen metsä mainittiin näissä saduissa vain kaksi kertaa. Olisi voinut olettaa, kun saduissa esiintyy hyvin paljon erilaisia metsän eläimiä, että metsä olisi mainittu saduissa useammin. Myös perinteisistä luonto- ja metsäteemaisista sanoista mökki ja järvi esiintyivät kumpikin vain yhdessä sadussa.

Niin ikään seitsemänvuotiaiden kertomissa eläin- ja luontoaiheisissa saduissa esiintyi runsaasti erilaisia toimijoita. Saduissa esiintyi eniten tyttö, koira, kissa, lintu ja pupu/jänis. Näiden lisäksi saduissa esiintyi erilaisia lintuja (esim. pöllö, punatulkku), susi, leijona, hiiri, käärme, hevonen, viidakko ja viidakon eläimiä. Eläinten lisäksi saduissa esiintyi metsästäjä, äiti, poika, viidakkoprinsessa, tavallinen prinsessa ja jo edellä mainittu tyttö. Muita saduissa esiintyneitä luontosanoja olivat metsä, viidakko, pelto, taivas, aallot, puut, pilvet ja aurinko.

Edellä käsitellyistä satujen hahmoista, toimijoista ja tapahtumapaikoista voi ymmärtää, miksi sadut teemoiteltiin eläimet- ja luontoteemat. Lapset kertoivat ja käyttivät saduissaan monipuolisesti eri eläimiä ja osasivat nimetä jopa yksittäisiä lajeja, esim. punatulkku, brontosaurius tai entelodonti. Koko aineistossa eniten mainintoja sai kissa, karhu, lintu, hiiri, koira, hevonen, jänis/kani/pupu ja metsä. Tulos ei ole yllättävä, sillä varsinkin kissa, koira ja hiiri ovat lapsille tuttuja eläimiä. Myös karhu, hevonen, lintu ja kani ovat usein mukana esimerkiksi lastensaduissa sekä -lauluissa.

Yleispiirteiltään eläin- ja luontoteeman sadut olivat melko samanlaisia keskenään. Saduissa oli alku, selkeä toimija, toimintaa ja mahdollisesti lopetus. Satujen juonet ja tapahtumat olivat toki erilaisia keskenään ja jokainen satu oli ainutlaatuinen. Esimerkiksi yhdessä sadussa tyttö ostai eläinkaupasta koiran, joka osasi puhua ja toisen lapsen kertomassa sadussa pupu etsi metsässä itselleen kaveria leikkimään. Näissä saduissa esiintyy erilaisia toimijoita, toiminnan kohteita ja ympäristöjä. Puhuva koira -sadussa kuulija vietiin eläinkauppaan ja siitä kotiin, minne tyttö koiran vei, kun taas puputarinassa oltiin syvällä metsän siimeksessä. Samalla tavalla teeman muutkin sadut erosivat keskenään toimijoiden, tapahtumien ja miljöön suhteen.

Seuraavaksi esitellään esimerkkejä eläinsaduista, joissa toimijana oli eläin. Tummennetulla fontilla on erikseen korostettu sadun tai sadun osan toimija.

*Joskus se **kissa** on tehnyt tosi hullunkurisen tempun. **Se** on purrut papan sormea. **Sen kissan** lempipaikka oli olla tallissa. **Kissan** lempiruoka oli liha. Joskus se **kissa** joi kokonaisen maitopurkin. Mutta joskus sille **kissalle** tapahtui ihmeellinen juttu. – 5-vuotias*

*Olipa kerran **Leppäkerttu Kerttu**. **Sillä** oli viisi mustaa täplää. Kerran **se** tapasi mehiläisen. **Se** mehiläinen oli poika. **Kerttu** ja **se** poikamehiläinen menivät naimisiin. Loppu. – 5-vuotias*

*Olipa kerran **siili** ja sil ei ollu kotia. Ja sit se löys kaverin ja se kaveri sano et jos sul ei oo kotii voit tulla mejjän kotii. Mennäänks syömään yhdessä. Et mitä ne voi syödä? Mennään hakemaan puutarhasta vihanneksia. Leikitäänkö ruoan jälkeen piilosta? Joo! Minä lasken. **Siili** meni kiven taakse piiloon, missä sinä ole tiili en löydä sinua. Olen kiven takana. Nytten mennään nukkumaan. – 6-vuotias*

***Pieni hevonen** lähti metsään. Hänellä oli nälkä. Lumen alta oli vaikea löytää syötävää. Metsässä **hevonen** näki tytön. **Se** uskaltautui lähemmäs tyttöä. Heistä tuli ystävät. Ja **hevonen** pääsi tytön talliin vanhan orin seuraksi. Loppu. – 7-vuotias*

Kaikissa esimerkkisaduissa sekä myös monissa muissa eläimet- ja luontoteeman saduissa toimijana oli eläin. Esimerkeissä kissa teki hullunkurisen tempun, leppäkerttu Kerttu tapasi mehiläisen, siili löysi kaverin ja hevonen lähti metsään. Näissä saduissa toimija pysyi samana läpi sadun. Joissain muissa saduissa päätoimija saattoi vaihtua sadun aikana:

*Olipa kerran **lintu**. Hän oli maailman kaunein ja paras laulajalintu. Kaikki metsän eläimet tykkäsivät hänestä, paitsi metsän suurin ja vahvin karhu. **Se** metsä missä lintu asui oli kuin satumetsä. Eräänä päivänä tämä suuri ja vahva **karhu** päätti kostaa kauniille linnulle. Koska linnusta kaikki tykkäsivät, mutta inhosivat karhua. Kerran karhu meni tämän linnun pesäpuulle. Hän sanoi linnulle näin: "Jos et anna ihastuttavaa lauluasi minulle, niin tulee tuuli sinut puusta lennättämään pois!" – 5-vuotias*

Satu aloitettiin kertomalla linnusta, mutta kesken sadun karhusta tuli myös sadussa aktiivinen toimija. Aluksi lintu oli tarinan päähenkilö, mutta kateellinen, suuri ja vahva karhu sai myös päähenkilön roolin sadun loppupuoliskossa, ja kerrottiin, kuinka karhu meni linnun pesälle uhittelemaan. Sadussa oli kaksi vahvaa toimijaa ja molempien toiminnasta kerrottiin näiden toimijoiden näkökulmasta.

Saduissa esiintyi myös muita toimijoita kuin eläimet. Näissä saduissa eläimet olivat muuten oleellisena osana tarinaa. Esimerkkejä saduista ja niiden pätkiä, joissa tekijä ei ollut eläin:

***Yksi tyttö** oli niin kiltti ja poistui autosta ja otti joutsenpoikasen ja teki sille pesän kotona ja joutsen nukahti pehmeään pesään. – 5-vuotias*

*Sit sinne tuli se **hoitaja**. Sit se hoitaja anto sille heinää. Sit se vei sen niitylle. – 5-vuotias*

***Ukko** meni eläinkauppaan. Hän huomasi siellä kamelin. **Ukko** osti sen. Myyjä sanoi vielä: ”Kun sanot ’huh’, kameli lähtee liikkeelle. Kun sanot ’huhhuh’, kameli lähtee juoksemaan. Kun lausut rukouksen, kameli pysähtyy.” **Ukko** osti kamelin ja meni omaan kotiinsa. Hän sanoi ”Huh”, ja kameli lähti kuin lähtikin liikkeelle. **Ukon** mielestä vauhti ei ollut tarpeeksi kova. Hän sanoi: ”Huhhuh”. **Ukko** huomasi kaukaa hämmöttävän rotkon. Kameli oli juuri sen reunalla, kun ukko oli saanut päätettyä rukouksen. **Ukko** pyyhki hien otsaltaan ja sanoi: ”Huhhuh!” Ja kameli putosi rotkoon. – 6-vuotias*

*Olipa kerran viidakko. Siellä viidakossa oli **viidakkoprinsessa**. Sil oli siellä jonkun kukkulan päällä talo. Ja se leikki niiden viidakon eläinten kanssa. Sitten ihmiset toi sinne viidakkoon eläimiä eläintarhasta, ja sitten se **prinsessa** ihmetteli, mitä ääniä kuuluu, kun tuli enemmän eläimiä. **Prinsessa** lähti viidakkoon kuuntelemaan, mitä eläimiä oli tullut. Se alkoi leikkimää eläinten kanssa ja juttelemaan niiden kanssa. Se kutsui ne eläimet kylää sen linnaan. Sitten ne uudet eläimet sai pentuja ja **prinsessa** sai niistä yhden. Se sai pitää sen. – 7-vuotias*

*Oli kerran **Minni** ja hän meni eläinlääkäriin. Ja sillä oli koira. Ja **Minni** ei ollut oikea ihminen, vain se oli robotti. – 7-vuotias*

Näissä saduissa päähenkilöitä olivat tyttö, hoitaja, ukko, viidakkoprinsessa ja Minni-robotti ja eläimet olivat muuten mukana tarinaa.

Saduissa oli usein yksi päähenkilö, mutta saduissa saattoi esiintyä myös monta päähenkilöitä. Päähenkilöiden lisäksi saduissa esiintyi muita hahmoja, joilla oli tarinan juonen kannalta oleellinen rooli. Joissain saduissa oli paljon erilaisia tekijöitä:

*Ensiks tuli **sukeltajoit** sitten tuli **dinosaurus**, joo, ja sit niil tuli taistelu. Sit tuli **mustekala** mukaan taisteluun, sitte **sinivalas**, sitte tuli **valashai**. Sitten tuli **sinivalas** mukaan taisteluun ja sukeltajat voitti. Ja sit ne lähti moottoriveneellä kotiin. Sit tuli yö, sit aamul ne söi aamupalan, sit ne lähti uudelle sukellusretkelle. Mut sitte tuli ainoastaan mustekala taisteluun, sitte tuli **toinen mustekala** sitte vielä **kolmas mustekala**. Sitte alko taistelu, sitte suleltajat voitti. – 5-vuotias*

*Olipa kerran **kissa** ja **kettu**. He olivat metsässä eksyksissä nälän takia. Ja he löysivät mökin keskeltä metsää. He löytävät sieltä paljon ruokaa. Ja söivät niin paljon kuin jaksoivat. He kävivät sitten nukkumaan. Ja **Barbara hiiri** alkoi hihittää. Nukkumisesta ei tullu mitään. He koittivat uudestaan nukkua. Barbara hiiri taas rupesi kiusaamaan niitä. He saivat hiiren kiinni. Ja päättivät syödä sen aamulla aamupalaksi. Ja söivät hänet aamupalaksi. **Tontut** tulivat takasin mökkiin ja he ihmettelivät mitä siellä on tapahtunut. Sitte kissa ja kettu pyysivät anteeksi. Loppu. – 6-vuotias*

Eräänä päivänä äiti sanoi perheessä pikkulapsellensa: Menepäs nyt pienelle kävelyille. Sitten se pikkupoika meni. Sitten se tapaskin siellä tosi pahan suden. Se susi sanoi: Minne olet matkalla? Ja se pikkupoika vastas: Tota, olen pikkukävelyille vain menossa. Saanko tulla mukaasi? kysyi susi. – 7-vuotias

Edellä esitellyissä saduissa esiintyi erilaisia toimijoita ja hahmoja. Ensimmäisen esimerkin sukeltajasadussa esiintyi monia eri tekijöitä, mutta sukeltajat olivat selkeästi pääroolissa tässä sadussa, sillä heistä ja heidän tekemisistään kerrottiin eniten. Esimerkiksi mustekala oli vain välillinen tekijä, joka osallistui taisteluihin, jotka se aina hävisi. Satu kulki loppuun asti samaa rataa kuin yllä annetussa esimerkissä, ja lopulta sukeltajat alkoivat ”metsästämään” kaloja. Kissa- ja kettusadussa aluksi kerrottiin kissan ja ketun eksymisestä metsään. Mökin löydettyään kissa ja kettu yrittivät nukkua, mutta tarinan uusi hahmo Barbara-hiiri teki nukkumisesta vaikeaa hihittelemällä ja kiusaamalla kissaa ja kettua. Sadun lopussa tontut palasoivat mökkiinsä ihmettelemään siellä olevien vieraiden puuhia. Viimeisessä sadussa äiti pyysi poikaansa menemään kävelyille, ja kävelyn kuvailussa pojasta tuli päähenkilö, joka kohtasi pahan suden matkallaan, ja poika alkoi juttelemaan suden kanssa. Näissä saduissa esiintyi paljon erilaisia hahmoja, joilla kaikilla oli enemmän tai vähemmän aktiivinen rooli tarinan juonessa.

Yhdessä viisivuotiaan kertomassa sadussa kertoja luetteli ison liudan eläimiä, perheenjäseniä ja hajanaisia tapahtumia. Sadun varsinaista juonta oli vaikea hahmottaa kertojan lisätessä jatkuvalla syötöllä lisää hahmoja. Ote kyseisestä tarinasta:

Sitten ne näki pikkusen torin, jossa oli vanhoja tavaroita. Ja sitten ne näkivät tiikerinpennun. Sitten se torissa oli vanha kissa. On menny lasista rikki pikkunen kissanpentu. Ja sitten se mikä näki pikkusen kissanpennun, äitipennun ja isäpennun. Ja sitten näki pikkusen silmän, missä oli pikkunen tyttö ja sitten silmälasit meni rikki. Ja sitten meni silmälasit torilta. Ja sitten pikkusen tuolin. Ja sitten ne näkivät pikkusen äidin, jolla oli koiranpentu. – 5-vuotias

Yllä olevasta otteesta jo huomaa, miten henkilöt ja tapahtumapaikat muuttuivat silmänräpäyksessä. Otteen alussa puhuttiin torista ja vanhoista tavaroista. Seuraavaksi kertoja jatkoi satua kuvailemalla tiikerin ja kissan näkemistä. Lopussa taas silmälasin olivat rikki ja torilta haettiin uudet. Kyseessä oleva satu oli hyvin pitkä ja sekä alussa että lopussa kerronta oli samantyylistä kuin esitellyssä tekstiotteessa. Tarina oli rönsyilevä lukuisine hahmoineen ja toimintapaikkoineen, mutta loppujen lopuksi sadussa ei tapahtunut kauheasti mitään. Sadun pituus ei siis välttämättä määrittele sadun tapahtumien määrää tai tarinan juonen laatua.

Osa eläimet- ja luontoteeman saduista oli lyhyitä, mutta niissäkin ehti tapahtumaan kaikenlaista:

Hepalle On Syntynyt Varsa. Sen Nimi On Antta. Se Meni Juomaan. Sitten Se Söi Ruohoa. – 5-vuotias

Hiiri näki ensimmäistä kertaa lepakon. Hän sanoi: ”Äiti, äiti, tuolla lentää hiirienkeli!” – 6-vuotias

Olipa kerran prinsessa, joka meni pellolle. Sitten se näki pupun, ja sen perään. Sitten se löytyi linnaan ja siellä se oli ikuisesti – 7-vuotias

Ensimmäisessä sadussa hevoselle ehti syntymään varsa, varsa sai nimen ja se joi vettä ja söi ruohoa. Hiiri-sadussa kertoja ehti mainitsemaan jopa kolme eri henkilöä. Kertojalapsi toi sadussaan selvästi ilmi hiiren ja lepakon samankaltaisuuden, jonka hän on itsekin havainnut. Viimeisessä sadussa prinsessa meni pellolle, josta hän löysi pupun. Sadussa prinsessa löysi myös linnan, johon hän muutti asumaan. Kaikissa näissä saduissa esiintyy useampia hahmoja ja kertoja ehtii kuvailla heidän tekemisiään ja liikkumista tarinassaan lyhyessä kerronnassaan. Varsinkin viimeinen seitsemänvuotiaan tarina oli lyhykäisyydessään kokonaisuus, jossa oli alku, keskikohta ja loppu.

Edellä esiteltyjen esimerkkien perusteella voidaan todeta, ettei sadun pituus välttämättä kerro mitään sadun juonesta tai tarinan laadusta. Edellä esitelty pitkän ja hajanaisen sadun katkelma osoittaa, miten pitkässä sadussa voi olla hyvin hajanaista kerrontaa ja kuinka tarinassa ei välttämättä tapahdu oikein mitään. Edellä esitellyissä lyhyemmissä saduissa taas ehti tapahtumaan paljonkin muutaman virkkeen aikana. Sadun pituus ei siis välttämättä kerro sadun juonellisesta sisällöstä mitään.

Vaikka suurin osa lasten kertomissa saduissa esiintyneistä eläimistä oli tuttuja eläimiä kotoa, metsästä ja muualta maailmalta, esiintyi osassa saduissa myös oudompia eläimiä sekä tarkempaa lajinnimeämistä. Osa lapsista osasi nimetä monia eri eläimiä. Yksi seitsemänvuotias lapsi kertoi sadun, jossa siintyi paljon erilaisia lintulajeja:

*Olipa kerran pieni **punatulkku**, jonka äiti oli kuollut, kun oli lintusota. Punatulkku lähti etsimään uutta äitiä ja hän tapasi **pöllön**. Pöllö kysyi punatulkkulta: - Mitä etsit? - Äitiä, vastasi Punatulkku. Pöllö sanoi: - Minä voin olla sinun äitisi. Pöllö vei punatulkkun puuhunsa ja kävi hakemassa ruokaa. Punatulkku lähti sillä välin leikkimään; etsimään kavereita. Se löysi **talitiaisen** ja hän kysyi talitiaiselta: - Voitko olla ystäväni? Talitiainen vastasi: - Voin. He menivät leikkimään leikkipuistoon. Silloin tulikin kotka, joka vei punatulkkun omaan kotiinsa ja yritti syödä sitä. Viime tipassa tuli pöllö ja otti nopeasti*

nokkaansa punatulkun. Pöllö vei punatulkun sinne, minne se kuului. Punatulkusta tuntui tosi mukavalta, että oli löytänyt turvallisen äidin. – 7-vuotias

Vaikka saduissa esiintyneet lintulajit ovatkin aikuiselle tavallisia piha- ja petolintuja, lapselle ne eivät välttämättä ole tuttuja. Kertoja kuitenkin selvästi tunsi linnut ja osasi sanoa niiden nimet aivan oikein ilman virheitä. Kyse on toki seitsemänvuotiaasta lapsesta. Kuitenkin myös kahdessa viisivuotiaiden kertomassa sadussa esiintyi tarkkaa lajin nimeämistä:

Kuvassa on entelodontti ja kaksi kertaa suurempi prontoterium. Prontoterium eli eoseenikaudella ja entelodontti eli oligoseenikaudella. Siitä on tosi kauan aikaa. Entelodontti ja prontoterium ovat muinaispetoja. – 5-vuotias

Mmm.. siellä metsässä asui dinosaurus Rex. Siellä metsässä asui myös lettuperhe puussa. Siellä äitilettu ja dinosaurukset joutui vahtimaan lettusaurusvauvoja. Kun oli pari vuotta kulunut Bronntosaurukset haastoi pikkitaisteluun metsän suurimman dinosaurus Rexin. – 5-vuotias

Näiden esimerkkien kertojat omaavat selvästi aiheeseen liittyvää spesiaalitietoa, sillä kaikki ikäryhmän lapset eivät osaa nimetä useita lintuja, dinosauruksia tai muinaishirviöitä.

Kaiken kaikkiaan eläinsadut olivat monipuolisia: missä oli paljon erilaisia toimijoita ja tekijöitä, miljöönä toimi sekä luonto että muut ympäristöt ja tarinan kulku ja itse juoni vaihteli sadusta toiseen. Saduissa on kuitenkin myös jotain yhteistä. 5–7-vuotiaiden kertomissa saduissa on selkeää juonellisuutta. Saduissa sattuu ja tapahtuu eikä saduissa tyydytä esimerkiksi kuvailemaan jotain henkilöä tai paikkaa. Osa saduista on toki lyhyempiä kuin toiset, mutta lyhyessäkään sadussa voi tapahtua vaikka mitä. Lasten kertomat tarinat kulkevat sujuvasti eteenpäin ja kuulija tai lukijan on helppo seurata tarinankerrontaa.

7.2.2 Fantasia ja taikuus

Fantasia- ja taikuusteemassa oli yhteensä 22 satua. Viisivuotiaiden kertomia satuja oli teemassa kymmenen kappaletta. Näissä saduissa esiintyi paljon erilaisia toimijoita, joita ei ole oikeasti olemassa. Näitä olivat tonttu, joulupukki, haamu, kummitus, aave, keiju/keijukainen, menninkäinen, peikko, mörkö, noita, velho, piparkakkupoika ja merirosvot. Merirosvot eivät ole samalla tavalla mielikuvituksen tuotetta, mutta tässä yhteydessä ne tulkittiin fantasiahahmoiksi. Lisäksi saduissa esiintyi jonkin verran eläimiä, kuten leijona, kettu, jänis, valkohai ja erilaisia dinosauruksia. Saduissa puhuttiin myös taikasauvasta, noidan padasta, aarresaaresta ja kartanosta, jossa kummitukset asuivat. Sadut siis suorastaan vilisivät taikuuteen, fantasiaan ja mielikuvitukseen viittaavia asioita.

Fantasia- ja taikuusteemaan kuului viisi kuusivuotiaiden kertomaa satua. Saduissa esiintyi runsaasti erilaisia hahmoja, kuten tyttö, noita, hirviö, lumiukko, taikuri, äiti, isä, mestaritonttu, pääsiäispupu, hammaskeiju, prinsessa, prinssi ja kummituksia. Myös yhden tarinan tähti ja sateenkaari oli personoitu eli muutettu elottomista elollisiksi olennoiksi (personifikaatio). Lisäksi saduissa mainittiin metsä, kummituslinna, tavallinen linna, luuta, kulta-avain, pääsiäinen, puutarha ja rakkaus.

Seitsemänvuotiaiden kertomia satuja oli teemassa seitsemän kappaletta. Vaikka nämä sadut teemoiteltiinkin fantasia- ja taikuusteemaan, useampi saduista olisi sopinut muihinkin teemoihin, kuten eläimet ja luonto tai koti ja perhe. Saduissa esiintyi noitia, tyttöjä, taikuri, lumiukko, henkiin herätetty linnunpelätti, vanha kuningas ja hänen vaimonsa, piparkakkupoika, tonttu ja luurankohirviö. Näiden hahmojen perusteella sadut teemoiteltiin fantasia- ja taikuusteemaan. Saduissa esiintyi kuitenkin myös vanhemmat sekä pelkkä äiti. Äiti ja hänen tyttärensä olivat sadussa vahvemmassa roolissa kuin sadussa myöskin esiintynyt tonttu, joten satu olisi voitu teemoitella myös koti- ja perheteemaan. Saduissa esiintyi myös paljon erilaisia eläimiä kuten lehmä, koira, kissa, linnut, possu, kettu ja iilimato.

Seitsemänvuotiaiden kertomissa saduissa kerrottiin myös taikomisesta, pelosta, aarteesta, taikatossuista, lentämisestä, taikamaailmasta, kartanosta, arkusta, myrskystä, salamasta, ontosta puusta ja hautausmaasta sekä hautaamisesta. Näiden termien voitiin ajatella liittyvän fantasia- ja taikasatuihin. Saduissa puhuttiin kuitenkin myös tavallisemmista asioista, joiden ei ajatella liittyvän erityisesti fantasia- tai taikasatuihin. Näitä olivat koti, työmatka, leikkiminen, vessa, järvi ja sen ylittäminen, nukkumaanmeno-aika, kauppa ja suksilla hiihtäminen. Nämäkin kuitenkin esiintyivät lasten kertomissa saduissa lasten yhdistellessä arki- ja mielikuvitusmaailmaa.

Viisi- ja kuusivuotiaiden kertomissa saduissa tarinoiden tekijät ja päähenkilöt olivat useammin satuhahmoja, kuten noita tai kummitukset, kun taas seitsemänvuotiaiden kertomissa saduissa vain kahdessa satuhahmo oli selkeä päähenkilö. Muissa seitsemänvuotiaiden kertomissa saduissa oikeat henkilöt, yleensä tyttö, kohtasi tai näki satuhahmoja tarinan aikana.

Satuja, joissa toimijoina satuhahmoja:

Pikkuhaamut menivät kauppaan ja ostivat sieltä yllin kyllin syötävää. Ja pelotteli lapsia. Ja söivät voita ystävänpäivänä ja kinkkua yhtenä. Ja nyt se loppu. – 5-vuotias

***Noidat** olivat vanginneet **Mestaritontun**. Mestaritonttu pääsi pakoon kulta-avaimella. Sitten noidot menivät luudalla Mestaritontun linnaan, missä **prinssikin** asui. Sitten **prinsessa** oli lähtenyt pakoon linnasta. Mestaritonttu laittoi sille kultaväriä. Noidat hävisi ja tuli kaunis puutarha ja linna ja kaksi kultakalaa. Onnellisina rakkaudella. Loppu. – 6-vuotias*

*Olipa kerran **lumiukko**. Hänen talonsa oli sininen. Hän meni kauppaan. Sillä välin **noita** hiippaili hänen kotiinsa ja taikoi hokkuspokkus talon keltaiseksi – hohtavan keltaiseksi! Lumiukko tuli kaupasta kotiin, ja hän oli läikähtyä kuumuuteen hänen kodissaan. Hän melkein suli! Hän kykeni kuitenkin soittamaan **taikurin** kotiinsa. Taikuri taikoi talon ennalleen ja taikoi vielä noidan pois olemasta. Sen pituinen se. – 7-vuotias*

Esimerkkisaduissa pikkuhaamut menivät kauppaan, noidot vangitsivat mestaritontun, prinsessa pakeni linnasta ja noita taikoi lumiukon talon keltaiseksi. Suurimmassa osassa viisi- ja kuusivuotiaiden kertomissa saduissa päähenkilö sekä muut toimijat olivat edellisten esimerkkien mukaan mielikuvitushahmoja (ja prinsessa). Seitsemänvuotiaiden saduissa päähenkilö oli yleensä joku muu hahmo:

*Olipa kerran **tyttö**, joka halusi löytää aarteen. Hän lähti taikatossuilla liikkeelle, ja lensi taikamaailmaan, jossa hän löysi **linnunpelättimen**, joka huusi: ”Auttakaa minua!” Tyttö ihmetteli, mikä ääni se oli. Sitten hän jatkoi matkaa, mutta kuuli taas sen saman äänen: ”Auttakaa minua!” – 7-vuotias*

*Olipa kerran **kaksi tyttöä**, jonka vanhemmat olivat työmatkalla. Tytöt olivat yksin. Sitten yhtenä päivänä he menivät ulos. Ja sitten ne leikkivät, kunnes oli nukkumaanmeno aika. – 7-vuotias*

***Pieni Liisa-tyttö** ruokkii lintuja pihalla. **Tonttu** katselee, kun Liisa ruokkii lintuja. Sitten Liisa laittaa sukset jalkaan ja lähtee hiihtämään ja näkee tontun. Liisa menee kertomaan äidille, että hän näki tontun. – 7-vuotias*

Näissä seitsemänvuotiaiden kertomissa saduissa tyttö lähti taikatossut jalassa etsimään aarretta, kaksi tyttöä jäi yksin kotiin ja Liisa-tyttö ruokki lintuja pihalla, lähti hiihtämään ja näki tontun. Viimeisessä sadussa myös tonttu katseli tyttöä, mutta tyttö oli selkeä päähenkilö tontun jäädessä vain sivuhahmon rooliin, joka ei oikeastaan tehnyt tarinan aikana mitään. Lapset käyttivät paljon saduissaan hahmona nimetöntä tyttöahmoa, joka seikkaili saduissa ja kohtasi erilaisia hahmoja ja tapahtumia. Yleensä seitsemänvuotiaat nimesivät saduissa esiintyneet hahmot, mutta näissä esimerkeissä vain yksi kertoja oli antanut sadun tytölle nimen.

Mielikuvituksellisista tekijöistä huolimatta teeman sadut kulkivat hyvin tavanomaista tapaa kuten muidenkin teemojen sadut. Saduissa esiintyi erilaisia hahmoja, tapahtumia ja tapahtumapaikkoja.

Siivekkäät keijukaiset juoksevat pihanurmikolla ja näkevät peikkoja. Sitten näkyikin jo menninkäisiä ja kohta heidän perässään livisti paha rosvo. He pelästyivät ja hakevat yläkerrasta taikasauvansa. Kun he näkevät kaikki yhdessä he pelästyvät vielä enemmän ja osittavat heitä yhtä aikaa (taikasauvalla). – 5-vuotias

ja sitten tyttö näki kummituslinnan. Tyttö koputti oveen ja noita avasi. Tulisitteko sisään, sanoi noita. Haluatko syödä? Sitten noita teki ruokaa ja pani hämähäkkejä, käärmeitä ja liskon sylkeä. Tyttö sanoi: haluan vain leipää! Ja noidat olivat ihmeissään. Sitten he veivät tytön käytävään katsomaan nukkumishuoneita. Noidat eivät uskaltaneet mennä, mutta tyttö meni. – 6-vuotias

Piparkakut olivat kypsiä ja ne oli ja nainen avasi uunin luukun ja yksi piparkakku hyppäsi ulos uunista. Ja mies ja nainen lähtivät sen perään. Piparkakkupoika juoksi Lehmän ohi. Lehmä sanoi ”nam nam” ja lähti perään. Piparkakkupoika huusi: ”kipinkapin kirmatkaa, piparkakkupoikaa ette kiinni saa.”. Ja piparkakkupoika juoksi Possun ohi ja huusi: ”kipinkapin kirmatkaa, piparkakkupoikaa ette kiinni saa.”. Sitten piparkakkupoika juoksi Koiran ohi ja huusi: ”kipinkapin kirmatkaa, piparkakkupoikaa ette kiinni saa.”. – 7-vuotias

Ensimmäisessä otteessa keijukaiset kohtasivat peikkoja ja menninkäisiä ja puolustautuivat näitä vastaan taikasauvoilla. Toisessa otteessa tyttö koputti kummituslinnan oveen ja kohtasi noidan. Viimeisessä sadunpätkässä naisen leipoma piparkakku heräsi henkiin ja lähti juoksemaan. Matkallaan se kohtasi eläimiä, joille lällättelee, etteivät ne saa sitä kiinni. Sadun lopussa kettu onnistui puijaamaan piparkakkupoikaa ja söi sen. Näiden esimerkkien katkelmien alussa ja lopussa oli tyypillistä tarinan kerrontaa: tarina aloitettiin, kerrottiin tarinan keskikohta – jotka ovat tässä aineistoesimerkkeinä – ja lopetettiin satu kertojan valitsemalla tavalla.

Kolmessa teeman saduista esiintyi pelottelua tai kummittelua. Näissä saduissa hahmojen pätehtävä oli pelotella sadun muita hahmoja. Yhdessä sadussa kummitukset kummittelivat ja yrittivät näin pelotella ihmisiä.

*Pikkuhaamut menivät kauppaan ja ostivat sieltä yllin kyllin syötävää. Ja **pelotteli** lapsia. Ja söivät voita ystävänpäivänä ja kinkkua yhtenä. Ja nyt se loppu. – 5-vuotias*

*Kerran velho sanoi noitansa kanssa, noita oli hänen vaimonsa, että pitäisi mennä **pelottelemaan** lapsia ja aikuisia. Noita oli samaa mieltä. Niinpä hän kutusi jokaisen kummituksen luokseen. Mennään **pelottelemaan** lapsia ja aikuisia. – 5-vuotias*

*Olipa kerran kummitukset. Niin, sitten ne haamut **kummittelivat** öisin. Ne meni ihmisille ja kaikki lapset ja aikuiset meni peiton alle. – 5-vuotias*

Koska monissa saduissa esiintyi kummituksia ja aaveita sekä muita pelottavia hahmoja kuten hirviö ja mörkö, olisi voinut olettaa pelottelun ja kummittelun esiintyvän useammin koko aineistossa. Koko aineiston muissakaan teemoissa ei kuitenkaan esiintynyt pelottelua tai vastaavaa, vaan se rajautui näihin kolmeen viisivuotiaiden kertomiin satuihin.

Saduissa tapahtui kaikenlaista. Yhdessä sadussa noidat kaappasivat tytön ja tyttö pakeni sieltä äitinsä ja isänsä kanssa, ja toisessa hammaskeiju ja pääsiäispupu vierailivat yhtä aikaa perheen kotona, perheen lapset etsivät pääsiäispupun piilottamia munia, ja pääsiäispupu ja hammaskeiju satuttivat itsensä kolauttaessaan toistensa kanssa korvan ja siiven. Fantasia- ja taikuusteeman sadut siis selkeästi sopivat teemaansa. Lasten kertomissa saduissa kummitukset kummittelivat, rosvot ryöstivät, keijut taikoivat ja velho ja noita pelottelivat lapsia ja laittoivat heidät lopulta pataan.

7.2.3 Koti ja perhe

Koti- ja perheteemassa oli yhteensä viisitoista satua, jotka jakautuivat tasaisesti kolmen ikäryhmän kesken. Teeman satuja yhdisti perheenjäsenistä kertominen ja kodinomainen tunnelma. Kaikkien ikäryhmien saduissa esiintyi äiti, isä, tyttö, poika ja koira. Näiden lisäksi saduissa esiintyivät mummo, sisko, veli, pappa, kissa, erilaisia eläimiä, mies, opettaja ja monia erisnimillä kutsuttuja henkilöitä, esimerkiksi Linda ja Pekka. Saduissa esiintyvät kaikki yleisesti perheen kuuluvat henkilöt ja monia muita hahmoja. Saduissa tavattiin myös perinteiset kotieläimet kissa ja koira. Yhdessä viisivuotiaan lapsen kertomassa sadussa seikkailivat myös noitaäiti ja -mummo.

Kaikkien ikäryhmien satujen joukossa oli satuja, joissa mukana oli nukkumaan meneminen ja iltatoimet. Myös kodin kuvailu ja kotona puuhailu esiintyi monissa saduissa. Lisäksi saduissa kerrottiin kouluun valmistautumisesta, ruuan laittamisesta ja syömisestä, aamu- ja iltakävelystä, leikkimökistä, mökistä, mummulasta, meidän järvestä, majan rakentamisesta, myrskystä ja hiukan yllättäen myös musiikkihuoneesta.

Esimerkkejä teeman saduista eri ikäryhmistä:

Äiti huutelee poikaansa syömään. Leikkimökin vieressä on kiva huudella. Ainakin hänen mielestään leikkimökin vieressä on kiva huudella. Kalastaja, mikä hänen poikansa on, on kalastamassa heidän järvellään. Aurinkoisella säällä hän mieluiten kalastaa. Äiti ja poika lähtevät ostoksille. Aurinko on vähän piilossa. Postiauto kulkee mäkeä ylös. Heidän tyttärensä on saanut ison kalan. Äiti ja poika kävelevät aurinkoisella säällä aamukävelyään. Ruusut kukkivat kauniilla pellolla.

Äiti palaa kotiin heidän mökkinsä on vihreä, niin kuin muistatte. Tähdet tuikkivat ja musiikki soi jossain kaukana. Tämä satu kertoo kääpiöperheestä. – 5-vuotias

Olipa kerran kissatarha. Minulla on hauskaa. Aurinko paistaa kauniisti. Istun puutarhatuolissa. Isä koittaa tuulimyllyä. Äiti keittää kahvia. Rakennan majaa. Vihdoinkin maja on valmis. Luen kirjaa puutarhatuolissa. Siskoni on sisällä. Luen Aku Ankka -lehteä. – 6-vuotias

Kotona. Äiti laittaa ruokaa. Hän laittaa keittoa. Pöydällä on myös juustoa, leipää ja maitoa. Linda tykkää keitosta. Mummo kutoo Lindalle sukkaa. Pappa lukee Ahmed -pojalle satuja. Tsortia-kissa syö ruokaa. Syönnin jälkeen Linda auttaa äitiä tiskissä. Sitten lapset alkavat leikkiä. He tekevät palapeliä. Ahmed leikkii autolla, nallella ja pallolla. Linda leikkii nukella. – 7-vuotias

Kuten yllä olevista esimerkkisaduista voi huomata, sadut olivat kerrontaa perheenjäsenten toiminnasta kotona ("äiti laittaa ruokaa") ja sen ympärillä ("postiauto kulkee mäkeä ylös") sekä kuvailua ympäristöstä ("aurinko paistaa kauniisti"). Saduissa ei tapahtunut sinänsä mitään yllättävää ja ihmeellistä. Tosin yhdessä sadussa lapsi kuvaili myrskyä ja myrskyn aikana tapahtuvaa elämää kotona. Toisessa sadussa metsästäjä ampui vahingossa luodin perheen kodin läpi, mitä voisi pitää epätyypillisenä lapsen kerrontana. Näissä edellä kerrotuissa esimerkkisaduissa kertoja ei tyytynyt pysymään arkisessa perheen ja kodin kuvailussa ja kerronnassa.

Katkelma sadusta, jossa nousi myrsky:

Ja sitten tota mmm Venuksen rannalla oli pieni mökki jossa asui pieni pieni tyttö jolla oli koira. Ja hänen perheeseensä kuului isä, äiti, pikkuväli ja isosisko ja hän ja koira. Äidin nimi oli Iisa ja isän nimi taas oli Juho ja isosiskon nimi oli Siiri. Ja tämän tytön nimi oli Oona. Ja koiran nimi oli täpläpilkku ja heillä oli kala jonka nimi tuplaturkki. Mutta kun satoi niin salamat löivät veteen ja sieltä nousi iso pyörreaalto jotka pyörivät ympyrää melkein pilviin asti. Ja kaksikymmentä salamaa löi viime kerralla. – 6-vuotias

Katkelman alussa kertoja nimesi eri perheenjäsenet. Jopa perheen kala sai nimen. Tämän jälkeen kertoja alkoi varsinaisesti kertomaan tarinan tapahtumia ja kuvailemaan myrskyn nousemista. Satu oli pitkä ja sadussa tapahtui kaikenlaista. Tarina ja juoni pysyi koko ajan kasassa ja keskittyi myrskyn ympärille.

Erityisesti koti- ja perheteemassa nousi esille havainto, että kuusi- ja seitsemänvuotiaat lapset nimesivät saduissa esiintyneet henkilöt, kun taas viisivuotiaat tyytyivät kutsumaan henkilöitä yleisnimillä (tyttö, mummo, pikkupoika). Jo yllä esitellyistä saduista huomaa, miten viisivuotiaan kertomassa sadussa puhuttiin äidistä ja pojasta, kun taas kuusi- ja seitsemänvuotiaiden saduissa nimettiin tarinan henkilöt.

Esimerkki sadusta, jossa kertoja erikseen nimesi henkilöt:

Kristian ja Emma ovat mummolassa. He uivat ja sukeltavat järvellä. He näkevät sudenkorenon. Se on värikäs. Rannalta tulee toinen poika uimaan. Hänen nimensä on Pekka. Sitten he kaikki leikkivät hippaa vedessä. – 7-vuotias

Sadun päähenkilöillä oli alusta asti selkeät nimet. Myöhemmin paikalle tullut poika nimettiin välittömästi Pekaksi. Samoin muissa kuusi- ja seitsemänvuotiaiden koti- ja perheteeman saduissa kertoja yleensä nimesi tarinassa esiintyneet hahmot.

Teeman jokainen satu on oma kokonaisuutensa ja kertojansa oma tuotos, vaikka sadut olivatkin teemoiteltu samaan teemaan ja saduissa oli paljon yhdistäviä tekijöitä. Sadut olivat itsenäisiä kokonaisuuksia ja niissä tapahtui paljon kotiin ja perheeseen liittyviä asioita, kuten kukan kasvaminen tai hampaiden peseminen. Esimerkkisaduissa lapsi kuvasi tavallista arkea, jossa ei tapahtunut juurikaan mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Viimeisin esimerkkikatkelma taas oli vain pätkä satua, jossa kerrottiin myrskystä, uimisesta (hyvällä säällä), pikkuveljen ristiäisistä ja laitumesta, jossa oli hevosia, lehmiä ja lampaita. Kaiken kaikkiaan sadut kuvasivat tavallisia tapahtumien.

7.2.4 Kaverit

Kaverit-teemaan kuului yhteensä yksitoista satua. Kaverit-teeman teemoitellut sadut kertoivat ystävyksistä ja yleensä heidän yhteisestä tekemisestään. Teeman saduissa nimettiin kavereita, kuvailtiin yhteistä leikkiä tai seikkailua, leikittiin avaruudesta tulleiden leikkikavereiden kanssa ja ystävykset auttoivat toisiaan. Lisäksi yhdessä sadussa ystävästä tuli sisaruksia keskenään ja he viettivät Jyrin syntymäpäiviä sadun lopussa. Toisessa sadussa sisarukset viettivät yhdessä ystäviensä kanssa rauhaisaa kesäpäivää kesämökillä uiden ja soudellen.

Teeman saduissa kertojien tarinat kertoivat ystävydestä. Muutamit sadut alkoivat aloituksella, jossa kerrottiin hahmojen nimet ja heidän olevan ystäviä:

Jenna ja Milla ovat ystäviä. – 7-vuotias

Lukija tai kuulija sai heti tiedon päähenkilöiden välisestä suhteesta: he ovat ystäviä. Aineistossa useat kaverit-teeman sadut alkoivat tällä tavalla.

Kaverit-teeman saduissa usein nimettiin henkilöt. He eivät olleet vain tyttö, poika tai prinsessa, vaan kertoja antoi heille nimet, kuten Aino, Ville, Lotta tai Aleks. Muissa

teemoissa (pois lukien koti- ja perheteema) henkilöille ei ollut annettu yhtä usein erisnimiä, vaan hahmot jäivät tytöiksi ja pojiksi.

Muutama esimerkki teeman saduista:

*Ja he olivat todella, todella iloisia aina, kun he menivät jonnekin yhdessä ja he olivat aina, aina, aina **ystäviä**. Ja sitten tuli vastaan kerran kävelyllä prinsessa, jonka nimi oli Lotta. He päättivät asua yhdessä aina ja nyt. – 5-vuotias*

*Ville on yksinäinen. Hän kaippaa **kaveria**. Puistossa ei ollut **kaveria**. Seuraavana päivänä hän tapasi Kallen.*

*Ville kysyi: ”Voitko olla **kaverini**?”*

Kalle kysyi: ”Mikä sinun nimesi on?”

Ville sanoi: ”Minun nimeni on Ville.”

*Kalle vastasi: ”Ollaan vaan **kavereita**! Mitä tehdään?” – 7-vuotias*

Ensimmäisessä satukatkelmassa korostettiin, miten tarinan päähenkilöt olivat ystäviä aina ja aina. He myös kohtasivat matkallaan uuden ystävän. Toinen esimerkki kertoo Villestä, joka oli aluksi yksinäinen, mutta löysi puistosta Kallen, josta tuli hänen ystävänsä. Teeman saduissa tapahtui muutakin kuin ystävyuden kuvailua, kuten juhlittiin syntymäpäiviä tai käytiin mustikassa, mutta teeman satujen kantava teema oli teeman nimen mukaisesti kaverit, jotka tekivät asioita yhdessä.

7.2.5 Prinsessat ja prinssit

Prinsessat ja prinssit -teemaan kuului yhteensä seitsemän satua, joista kaksi oli viisivuotiaan lapsen kertomaa ja viisi kuusivuotiaan lapsen kertomaa. Seitsemänvuotiaat eivät kertoneet yhtään satua, joka olisi teemoiteltu erikseen teemaan prinsessat ja prinssit. Heidänkin kertomissa saduissaan kerrottiin prinsessoista, mutta saduissa oli muuten muu vahvempi teema, jonka mukaan sadut teemoiteltiin.

Kuten teemalle annetusta nimestä voi päätellä, kaikissa teeman saduissa esiintyi sekä prinsessa että prinssi. Lisäksi saduissa tavattiin sammakko, isä, äiti, paha haltiatar, kiltti haltiatar sekä pelkkä haltiatar, paha noita, taikuri, Pahatar, kuningatar, kuninkaita, prinsessan kaveri sekä kokkeja ja intialaisia. Sadut suorastaan vilisivät erilaisia hahmoja. Lisäksi saduissa oli mainintoja kaivosta ja siellä olevasta kuulasta, erilaisista linnoista, tornista, kuningaskunnasta, herneestä patjakasan alla, juhlista, miekasta ja puukosta ja tietenkin hyvästä ja pahasta sekä pussaamisesta ja rakkaudesta.

Teeman sadut olivat klassisia prinsessasatuja. Niissä sammakko halusi muuttua prinsiksi, prinssi miekkaili tai etsi prinsessaa ja pelasti tämän, prinsessat valmistautuivat juhliin ja haltiatar noitui eri hahmoja toisiksi hahmoiksi. Näistä kaikista teemoista ja tapahtumista voi lukea lasten satukirjoista. Teeman saduissa tapahtui kuitenkin myös odottamattomampia käännteitä. Yhdessä tarinassa prinsessa ompeli ja toisessa prinsessa söi kaverinsa kanssa jäätelöä. Harvemmissa vanhemmissa prinsessasaduissa myöskään tutustutaan prinsessaan, joka taistelee puukon kanssa kahta kuningasta vastaan. Kuitenkin suurin osa teeman saduista oli perinteisempiä prinsessasatuja.

Yksi prinsessat ja prinssit -teeman satu oli suorastaan herkullisen täynnä tapahtumia ja niiden yksityiskohtaista kuvailua. Satu oli pitkä, 520 sanan mittainen ja näin ollen se oli yksi koko aineiston pisimmistä saduista. Kokonaisuudessaan satua ei voida esitellä, mutta seuraavaksi esitellään katkelma sadusta:

Emmi -prinsessa oli prinsessan nimi. Kuninkaalla ei ollut nimeä. Prinsessalla oli tosi kaunis tukka ja hienot vaatteet. Hänellä oli kullan keltainen tukka. Kuningas sanoi, että hänellä oli kultaiset silmät ja kultainen kasvo, kultaiset ripset. Taikuri tuli kuninkaan linnan luokse, kun hän oli naapuri. Hän taikoi prinsessan sammakoksi. Tuli intialaiset. Ja kuningas taisteli niitten kanssa. Hän taisteli sydämensä edestä. Mutta haltiatar tuli ja taikoi prinsessan tavalliseksi prinsessaksi. Prinsessa ei enää tykännyt kuninkaasta. Tuli toinen kuningas. Hän sanoi kuninkaalle, että hän rakastaa sitä koko ikuuden. Ne menivät prinsessan linnaan ja kansa meni kuninkaan linnaan. Hän ei enää rakastanut sitä tippaakaan. – 6-vuotias

Jo tässä katkelmassa tapahtui paljon: prinsessan kuvailu, taikurin saapuminen ja prinsessan taikominen sammakoksi, intialaisten saapuminen, taistelu, haltiattaren saapuminen, rakkauden loppuminen, uusi rakkaus ja tämänkin rakkauden loppuminen. Satu jatkui vielä pitkälle, ja mukaan tuli prinssi, prinsessan syntymäpäivien monipolvinen valmistelu ja lopulta itse syntymäpäivien viettäminen. Sadun kertoneella lapsella on ollut selkeästi paljon asiaa saduttajalle ja hän on kertonut mielenkiintoisen ja moniulotteisen sadun, jossa tapahtui paljon kaikenlaista.

Kuten aiemmin todettiin, seitsemänvuotiaat eivät kertoneet yhtään satua, joka olisi kuulunut prinsessat ja prinssit teemaat eikä näin ollen kyseistä teemaa luotu erikseen seitsemänvuotiaiden aineistossa. Kuitenkin kahdessa sadussa kerrottiin prinsessasta. Molemmat sadut kuuluivat eläimet- ja luontoteemaan. Molemmissa saduissa prinsessa on sadun päähenkilö, mutta muuten saduissa esiintyi eläimiä ja sadut teemoiteltiin sen vuoksi

eläimet- ja luontoteemaan. Viidakkoprinssessa-satu on suhteellisen pitkä, juonellinen kerronta prinsessan elämästä viidakossa eläinten keskellä.

Ote viidakkoprinssessa-sadusta:

Prinsessa lähti viidakkoon kuuntelemaan, mitä eläimiä oli tullut. Se alkoi leikkimää eläinten kanssa ja juttelemaan niiden kanssa. – 7-vuotias

Sadun päähenkilö oli selvästi viidakkoprinssessa, mutta eläinten ja viidakon takia satu teemoiteltiin eläimet- ja luontoteemaan. Käsillä on yksi esimerkki saduista, jotka olisi voinut teemoitella useampaankin teemaan.

Prinsessat ja prinssit -teeman saduista koko aineistossa vain yksi oli pojan kertoma (mukaan luettuna seitsemänvuotiaiden ikäryhmän prinsessasadut). Kyseessä on satu, jossa prinssi ja prinsessa pussailevat:

Olipa kerran yksi prinssi ja prinsessa. Sen prinsessan nimi oli Jasmin. Sitten se Jasmin katsoi yhden prinssin. Se oli ihan iloinen ja meni luokse ja pussasi. Mutta se prinssi sanoi: "voi miten ihana prinsessa, että mä olen odottanut että joku tule pussaamaan. Mutta prinssi: "voidaanko mennä jonnekin syömään ja juomaan ja vielä puhumaan ja pussaamaan, monta sä haluat." Jasmin vastasi: JOO, ihan kiva mieli sulla on. Prinssi ihana oot, mä haluaisin sata pusuja. LOPPU – 6-vuotias, poika

Huomionarvoista on, että sadun alussa ensimmäiseksi mainittiin prinssi ja vasta sitten prinsessa. Lähes kaikissa muissa aineiston prinsessat ja prinssit -saduissa kertoja kertoi aktiivisemmin prinsessasta ja prinsessa oli tarinan selkeä päähenkilö. Prinssi taas oli sivuhahmo, jonka tehtävä oli suojella prinsessa vaaroilta.

Pojan kertomassa tarinassa keskiössä oli prinssin ja prinsessan välinen pussailu. Sadussa prinsessan lisäksi prinssi oli selkeästi mukana pussailussa ja jopa toivonut jonkun tulevan pussaamaan häntä. Kertojalle pussailu ei ollut mitenkään kiusallinen asia, vaan hän on kertonut aikuiselle tarinan pussailusta välittämättä muiden mielipiteistä.

Myös yhdessä viisivuotiaan tytön kertomassa sadussa prinssi on selkeä päähenkilö, joka etsii prinsessaa:

Kun prinssi oli ollut ihmetyksissään, ettei edes huomannut että prinsessa katosi. Sitten prinssi oli sen huomannut, hän ihmetteli minne tuo ihmeellinen olento, joka oli pitänyt hänen sydäntään sykkimässä, oli oikein mennyt. -- – 5-vuotias

Sadun prinssi löytää vasta aivan tarinan lopussa prinsessan nukkumasta tornista, ja prinsessa herää kiltin haltiattaren loitsuun. Prinsessalla on siis sadun alun laulua ja lopun heräämistä

lukuun ottamatta passiivinen rooli. Prinssi sen sijaan etsii ahkerasti läpi tarinan aina vain kauemmas karkaavaa prinsessaa.

Aineiston saduista suurimmassa osassa päähenkilö oli kuitenkin prinsessa. Esimerkkejä saduista, joissa prinsessa on päähenkilö:

*Kerran yksi **prinsessa** näki yhden kaverin. Sit ne halusi mennä kotiin syömään jäätelöä. Sitten ne meni nukkumaan omaan kotiinsa. – 6-vuotias*

***Prinsessa**. Hän rakasti koko ikuuden kuningasta. Hän meni linnalle kuninkaan luokse ja pussasivat ja lähtivät lenkille. – 6-vuotias*

Toisessa esimerkkisadussa prinsessa rakasti kuningasta. Sadussa prinsessa ja kuningas pussailivat ja lähtivät yhdessä lenkille. Prinsessa oli sadussa selvä päähenkilö, vaikka kuningas olikin mukana prinsessan kanssa tekemässä edellä mainittuja asioita. Prinsessa oli kuitenkin aktiivisempi osapuoli, jonka näkökulmasta tarina kerrottiin. Kuningas oli lähes objektiin verrattava asia tarinassa, jolla ei ollut itsenäistä päätäntävaltaa.

Prinsessat ja prinssit-teeman sadut olivat ihastuttavia romantiikan ja arjen sekoituessa kertojasta riippuen yhteen ja saduissa tapahtui monenlaista taistelemisesta jäätelön syötiin asti.

7.2.6 Tunnetut sadut ja hahmot

Tunnetut sadut ja hahmot -teemaan kuului seitsemän satua. Teeman nimen mukaisesti teeman saduissa esiintyi muuten kertomakirjallisuudesta tuttuja hahmoja sekä jopa suoria kopiota tunnetuista saduista kuten Punahilkka ja Lumikki.

Saduissa seikkailivat Aku Ankka, Punahilkka, Iso Paha Susi, mummo, puunhakkaaja, Bambi ja Rumpali, Siniperhonen, metsän eläimiä, miehiä, Kolme pientä porsasta, Lumikki, Paha Äitipuoli, kääpiöt ja metsästäjä. Kaikki edellä luetellut hahmot ovat tunnettuja satuhahmoja tai tunnettujen satujen sivuhahmoja.

Osa saduista oli suoria kopioita jo olemassa olevista saduista, kuten Punahilkka tai Lumikki:

Sitten paha äitipuoli tuli ja koputti ovelle: Kop, kop. sitten hän sanoi: Minä annan sinulle omenan. Sitten hän haukkasi omenaa ja sitten Lumikki kaatui elottomana maahan. Sitten hän meni kotilinnaan. – 5-vuotias

Toiset taas olivat lasten itse keksimiä tarinoita, joissa seikkaili jo olemassa olevien satujen hahmoja:

Sitten Bambi kuuli jotain itkua. Hän sanoi Rumpalille: ”Mennään katsomaan, kuka itkee!” Hän näki Siniperhosen itkevän oksalla. He kysyivät Siniperhoselta: ”Mikä sinulla on hätänä?” Siniperhonen vastasi: ”Kun minun perheeni on Mykkäluolassa. Tiesin, että sieltä ei saisi mennä ulos, mutta menin vaan. Siksi minä itken, koska siellä kävi sellainen mies, joka sanoi, että saan Siniperhosen myytyä ja rikastun. ” ”Mennään ottamaan asiasta selvää”, sanoi Rumpali. – 5-vuotias

Olipa kerran Aku Ankka, ja se meni kauppaan. Ja se osti sieltä sata karkkia. Ja sitten se meni kotiin ja söi ne kaikki karkit. Ja sitten sille tuli masu kipeeksi. Loppu. – 7-vuotias

Ensimmäisessä sadussa seikkailevat Bambi ja Rumpali, joiden tekemiset poikkeavat alkuperäisen tarinan tapahtumista. Sadussa esiintyy myös lapsen itse keksimä Siniperhonen, joka on tarinalle oleellinen hahmo. Toisessa sadussa kertoja on käyttänyt monien suomalaisten tuntemaa Aku Ankkaa ja kertonut tämän kaupassa käymisestä. Molemmissa saduissa hahmot ovat tuttuja, muista saduista lainattuja hahmoja, mutta kertoja on keksinyt oman tarinan hahmojen ympärille.

Teeman saduissa siis esiintyi tuttuja hahmoja valmiista kertomakirjallisuudesta sekä muusta populaarikulttuurista. Osa teeman saduista oli myös enemmän tai vähemmän suoria kopiota jo olemassa olevista saduista.

7.2.7 Vain viisivuotiaiden ryhmässä esiintyneet teemat

Seuraavaksi käsitellään vain viisivuotiaiden ikäryhmässä esiintyneitä teemoja. Näitä olivat moottoriajoneuvot, liikunta ja leikit sekä runomuotoiset sadut. Koska viisivuotiaiden satuja oli eniten aineistossa, melkein enemmän kuin kuusi- ja seitsemänvuotiaiden kertomia satuja yhteensä, ei ole yllätys, että viisivuotiaiden kertomissa saduissa oli havaittavissa teemoja, joita ei esiintynyt tutkimuksen kahdessa muussa ikäryhmässä.

Yksi tällainen teema oli moottoriajoneuvot. Moottoriajoneuvot teemaan kuului viisi satua. Saduissa esiintyneet ajoneuvot olivat auto, rekka-auto, laiva ja juna. Tämän teeman saduissa esiintyneet ajoneuvot olivat useimmiten personifioitu. Saduissa autot ja junat olivat elollisia olentoja, jotka toimivat samalla tavalla kuin muutkin elolliset olennot kuten ihmiset tai eläimet. Saduissa esiintyi muitakin henkilöitä, kuten aave, mörkö, hai tai miekkakala.

Olipa kerran auto ja rekka-auto ja ne ajoivat risteyksessä päin punasia. Sitten kävi niin että kaikki törmäsivät päin rekka-autoa ja alkoi kova takaa-ajo. Auto meni moottoritiele ja rekka-auto meni myös sitten ne ajoivat maantielle sataakymppiä. Rekka-auto ohitti auton ja tuli ensimmäisenä maaliin. Auto tuli toisena maaliin. Se rekka-auto sai pokaalin ja auto sai mitalin Loppu. 5-vuotias

Juna meni kiskoja pitkin, tuli pysäkki. Monta ihmistä tuli ulos. Juna meni toiselle pysäkille sieltä meni vähän ihmisiä pois. – 5-vuotias

Ensimmäisessä sadussa autolla ja rekka-autolla oli takaa-ajo menossa, jossa muut autot ajoivat rekka-autoa ja autoa takaa. Maalista ja pokaalista kerrottaessa kuulijalle välittyi kuitenkin mielikuva kilpailuasetelmasta, joka ei liity takaa-ajoon, vaan kertoja on omassa päässään kesken kerronnan muuttanut kertomuksensa tapahtumat takaa-ajosta kilpailuksi. Toisessa sadussa juna kuvattiin sadussa elollisena olentona, joka liikkui pysäkkien väliä ihmisiä kyydissään. Vaikka junaa ei erikseen personoitu, lause ”juna meni” antaa ymmärtää junan kulkevan itsenäisesti ilman erillistä kuljettajaa.

Yhdessä teeman sadussa kulkuvälinettä ei personoitu, vaan sadun toimijat äiti ja tyttö matkustivat laivalla:

Äiti ja tyttö olivat laivassa risteilyllä ja kauhea myrsky yllätti. Äiti ja tyttö hätääntyivät niin että juoksivat omaan koppiinsa katsomaan salamoivaa myrskyä. Nyt he painautuivat väsyneinä nukkumaan, koska he eivät jaksaneet katsoa kuinka laiva uppoaisi ja he kuolisivat. Mutta aamulla myrsky oli tipotiessään eikä laiva ollut uponnut, vaan se oli entistä ehompi. Näytti kuin myrsky olisi vain vahvistanut laivaa ja hienontanut sitä. – 5-vuotias

Satu olisi voinut kuulua myös koti ja perheteemaan, mutta tarinan laivamatka oli niin oleellinen osa tarinaa, että satu päätettiin teemoitella moottoriajoneuvot-teemaan. Tarinassa tapahtui laivaonnettomuus, joka määrittä tarinan kulkua ja tapahtumien etenemistä. Tarinan päähenkilöt olivat äiti ja tyttö, mutta myös laiva, jossa äiti ja tyttö kohtaavat myrskyn, oli oleellinen osa kertomusta.

Kuten olettaa voi, pojat kertoivat enemmän satuja, joissa oli mukana erilaisia kulkuneuvoja kuin tytöt. Teeman ainoa tytön kertoma satu oli edellä esitelty satu tytön ja äidin laivamatkasta, ja tämä satu ei aukottomasti kuulu pelkästään moottoriajoneuvotteemaan, vaan kuten edellä jo mainittiin, satu sopisi myös koti- ja perheteeman alle.

Toinen teema, joka esiintyi vain viisivuotiaiden ikäryhmässä, oli liikunta ja leikit -teema. Liikunta ja leikit -teemaan kuului koko aineistossa vain kaksi satua. Toisessa sadussa kerrottiin talvesta ja toisessa kuvailtiin Punainen paroni -nimistä leikkiä.

Talvi

Talvella on kiva hiihtää. Talvella on kiva luistella, laskea pulkalla. Boris-koira on kiva. Se on kultasen värinen. – 5-vuotias

Sadussa lapsi kuvaili perinteisiä talvisia askareita. Sadussa kerrottiin hiihtämisestä, luistelemisesta ja pulkalla laskemisesta. Sadun loppuosa taas oli irrallinen osa kerrontaa, jossa kuvailtiin Boris-koiraa.

Teeman toinen satu kertoi lasten leikistä:

Yks' menee istumaan ja toiset seisoo siellä rivissä, ja sit se tulee sieltä kun se pyytää, niinku niitä. Ja sitten ne, se joka istuu siellä penkillä, niin se sanoo aina kuka tulee sinne. Niin. Ja se tiedätsä kuiskaa sille jotakin, sille kaverille. Ja sit se sanoo vaikka et se lähtee jonnekin marjalle. Tiedätsä ku sit ne vaikka syö jotain marjaa ja sit siitä tuleekin punainen paroni. Sit se joka tiedätsä tulee paroni, se täytyy ottaa kiinni. Ja se joka saa sen kiinni, niin se kertoo siellä sitä samaa juttua. – 5-vuotias

Punainen paroni -sadussa lapsi kertoi ennemminkin leikin sääntöjä kuin juonellista tarinaa. Tarinassa kerrottiin, miten leikissä toimitaan leikin edetessä, esimerkiksi se, joka syö punaisen marjan muuttuu punaiseksi paroniksi. Tällainen lasten leikki kuin punainen paroni on todella olemassa, mutta sen viralliset säännöt poikkeavan lapsen kertomista säännöistä. Vaihtoehtona on, että leikistä on olemassa erilaisia versioita niin kuin monista lasten leikeistä on ja lapsi osaa eri säännöillä leikittävän version, tai lapsi keksi aivan itse nämä säännöt ja kertoi niitä saduttajalle.

Yksi kiinnostava teema viisivuotiaiden kertomissa saduissa oli runomuotoiset sadut. Runoteema esiintyi ainoastaan viisivuotiaiden ryhmässä. Kiinnostavaksi teeman tekee sen poikkeavuus muista teemoista eikä niinkään runomuotoisten satujen suuri määrä. Teema poikkeso muista teemoista siitä, että runomuotoiset sadut on lajiteltu niiden kerronnan muodon eikä sisällön mukaan. Yksi näistä runoista käsitteli muun muassa kissaa ja hiirtä ja sen olisi voinut teemoitella myös eläimet- ja luontoteemaan. Tässä sadussa oleellisempaa oli kuitenkin sen runomuotoisuus eikä lopulta itse sisältö.

Esimerkki runomuotoisesta sadusta:

Kissa, hiiri

Moinen diili

Piikkisiili

Hiili – 5-vuotias

Näitä runomuotoisia satuja oli aineistossa lopulta neljä kappaletta. Ne oli kaikki kerätty samana päivänä samassa paikassa ja saduttajan on ollut sama henkilö. Voisi siis päätellä, että

lapset ovat tuona päivänä runoilleet ja lorutelleet, ja siksi heille on luontevaa kertoa saduttajalle runoja ja loruja perinteisemmän tarinankerronnan sijaan. Voi olla mahdollista, että osa runomuotoisista saduista on suoraan kopioitu valmiista, heille ääneen luetuista runoista ja loruista.

7.2.8 Numerot

Numerot-teemaisia satuja oli aineistossa ainoastaan yksi ja se oli seitsemänvuotiaan kertoma. Seitsemänvuotiaat lapset ovat jo koulussa, joten on loogista, että aineiston ainoa numeroaiheinen sadun on kertonut seitsemänvuotias lapsi. Numero-sadussa kertoja elollisti numerot. Sadussa esiintyi päähenkilönä herra kolmonen. Hänen lisäksi sadussa esiintyivät rouva nelonen, ykkösmyyjä, kutospoika, kakkosvauva ja vitostyttö.

Herra kolmonen meni kauppaan -- Hän sieltä löysi rouva nelosen -- Ja sitten hän näki ykkösmyyjän. – 7-vuotias

Sadussa esiintyi muutenkin numeroita kuin vain elollistettuja toimijanumeroita. Esimerkiksi kakkosvauvalla oli kakkostutti ja kakkosmyssy. Herra kolmosen kauppalistalla olivat seuraavan lainauksen tavaroita:

Hän haluaisi kolmoshatun, kolmoskepin ja kolmoshousut. – 7-vuotias

Myös muilla elollistetuilla numeroilla oli oman numeronsa mukaista tavaraa mukana. Kertoja ei sekoittanut numeroita keskenään, vaan numeroista kertomisessa oli selkeä logiikka havaittavissa. Myös numeropersonifikaatiot pysyivät samoina läpi sadun, joka on kuitenkin suhteellisen pitkä. Numerosadun lopullinen sisältö kertoi herra kolmosen kauppareissusta ja hänen syntymäpäivistään. Sadun lopussa kaikki sadussa esitellyt numerot tulivat lahjojen kanssa toivottamaan herra kolmoselle hyvää syntymäpäivää.

Numerosatua on vaikea analysoida sen tarkemmin. Kertojalapsi mahdollisesti piti numeroista ja halusi ottaa niitä mukaan arjen toimintaan. Syntymäpäivät ovat lapsista hauska asia ja kertoja on saattanut siksi haluta kertoa sadussaan herra kolmosen syntymäpäivistä. On myös hyvin mahdollista, että joko kertojalla itsellään tai hänen kaverillaan on vasta ollut syntymäpäivä ja siksi teema on hänen mielessään tavallisesta aktiivisemmin.

8 Luotettavuus

Lasten kertomia satuja olisi voinut tutkia monesta eri näkökulmasta. Kuitenkin koska kyseessä oli valmiiksi kerätty aineisto, jota en itse kerännyt, useat mahdolliset tutkintalinjat piti sulkea pois. En esimerkiksi kovin helposti olisi voinut tulkita miten lapsi kertoo tarinansa tai kenelle se on osoitettu. Minulla oli sadutushetkestä käytettävissäni vain lapsen kertoma satu, kertojan ikä ja sukupuoli, paikkakunta sekä saduttajan nimikirjaimet, mutta mukana ei ollut tietoa sadutushetken ympäröivistä olosuhteista.

Aineistoanalyysin aluksi tutustuin kunnolla aineiston satuihin ja tein valitsemani rajaukset (ikä, kieli, yksi vai useampi kertoja). Ensimmäiseksi jaoin sadut iän mukaan eri tiedostoihin. Tämän jälkeen lähdin jakamaan satuja alustaviin ryhmiin saduissa selkeästi esiintyneiden aiheiden perusteella ikäryhmien sisällä. Aluksi teemoittelin selkeimmät sadut ja pikkuhiljaa siirryin hankalampiin satuihin, joiden tema ei ollut selkeä heti ensimmäisiltä lukukerroilta lähtien. Lopuksi vielä tarkistin teemojen sisällöt (ts. sadut) lukemalla ne huolellisesti läpi. Satujen teemoja ei tarvinnut enää tässä kohtaa vaihtaa, sillä olin jo alun perin suorittanut satujen teemoihin jakamisen huolellisesti ja harkintaa käyttäen.

Tutkija tekee päätöksen aineiston teemoittelusta ja teemoittelu olisi voinut olla hyvin erilainen jonkun toisen tutkijan tekemänä. Tutkija aina valitsee tietyn näkökulman ja keskittyy tarkastelussaan tiettyihin aineistosta nouseviin havaintoihin. Tässä tutkimuksessa käsiteltiin laajasti erilaiset teemat, mutta aivan kaikkia teemoja ei käsitelty tarkemmin, vaikka tutkija itse loi teemat, joihin sadut jaettiin. Toinen tutkija olisi voinut valita täysin erilaisen lähestymistavan teemojen käsittelyyn. Kaikkia teemoja ei käsitelty tarkemmin, sillä sen ei koettu tuovan tutkimukselle lisäarvoa.

Teemoittelun olisi toki voinut suorittaa eri tavallakin. Esimerkiksi satujen osia oltaisiin voitu jakaa teemoihin. Näin teemat olisivat olleet erittäin selkeät eikä olisi tullut epäilystäkään siitä, mihin teemaan satu tai sen osa kuuluu. Tästä tavasta teemoitella olisi kuitenkin voinut seurata omia ongelmiaan, kuten voisiko näitä yksittäisiä satukatkelmia käsitellä kokonaisina satuina. Olisi myös epäloogista käsitellä osa saduista kokonaisuuksina ja osa pienempiin osakokonaisuuksiin pilkottuina. Tämän epäloogisuuden välttämiseksi sadut teemoiteltiin kokonaisina tietyn teeman alle, johon satu parhaiten sopi.

Osa saduista oli vaikea teemoitella, sillä sadut olisivat voineet sopia useaan teemaan yhtä aikaa. Tutkija tekee kuitenkin päätöksen, mihin teemaan satu lopulta teemoiteltiin. Päätös ei

aina ollut helppo ja tutkimuksen edetessä tutkijana sain kyseenalaistaa omia teemoitteluvallintojani muutamaan kertaan. Tutkimuksen edetessä ja satuja yhä uudelleen lukiessa aineistosta tuli joka lukukerralla tutumpi, ja satujen sekä teemojen rakenteen sisäistämisen myötä jouduin kyseenalaistamaan muutaman sadun teeman. Lopulta kuitenkin tarkemmin satua lukiessani, toimijoita ja sadun muita tekijöitä pohtiessani päädyin olemaan samaa mieltä aiemmin tekemäni teemoittelupäätöksen kanssa. Tämä koski vain muutamia satuja, sillä kuitenkin suurin osa saduista kuului selkeästi yhden, selkeän teeman alle.

Teemoissa esiintyi päällekkäisyyttä. Kuten ylempänä juuri todettiin, osan saduista olisi voinut teemoitella moneen eri teeman, mutta kukin satu teemoiteltiin vain yhteen teemaan. Teemojen kesken esiintyi samankaltaista päällekkäisyyttä. Esimerkiksi prinsessat ja prinssit -teeman saduista osa olisi voinut tulla teemoitelluksi myös tunnetut sadut ja hahmot teemaan, sillä satu oli samaan aikaan prinsessasatu, jossa joko esiintyi kertomakirjallisuudesta tuttu prinsessa tai koko satu oli kopio jo olemassa olevasta prinsessasadusta vain hiukan eri sanoilla kerrottuna ja vähän muutettuja. Tällaisten satujen kohdalla tutkijan pitikin tehdä vaikea valinta, kumpaan teemaan satu sopi paremmin. Lähtökohtaisesti suorat kopiot kertomakirjallisuudesta tutuista saduista teemoiteltiin tunnetut sadut ja hahmot teemaan kun taas sadut, joissa oli käytetty vain tuttua hahmoa, mutta muuten tarina oli kertojan itse keksimä, teemoiteltiin prinsessat ja prinssit teemaan (tai muuhun teemaan).

Aineistoa analysoitiin saduissa esiintyneiden sanojen mukaan. Tarkemmin nämä sanat kuvasivat satujen tekijöitä, miljöötä ja muita saduissa esiintyneitä hahmoja, tekemistä ja asioita. Näiden perusteella satuja päästiin tutkimaan tarkemmin: ketkä olivat satujen toimijoita, missä satu tapahtui, kuka oli päähenkilö, mikä oli henkilöiden motiivi toiminnalle ja mitä muuta sadussa esiintyi. Teemojen sisällä nämä sanat olivat hyvin samanlaisia ja -aiheisia, mikä todisti tutkijalle aineiston teemoittelun tapahtuneen aineistolähtöisesti eikä tutkijan päässä mielivaltaisesti. Aineiston sanoja, jotka kuvasivat toimijoita, tapahtumapaikkoja ja olivat muuten merkittäviä sadun kuvailussa, etsittiin lukemalla satu ja kirjaamalla sanat muistiin. Kun sama sana toistui useamman kerran teeman sisällä, sana sain lisämerkinnän. Tulososiossa sanat onkin lueteltu järjestyksessä useimmin esiintyneestä vain yhteen mainintaan. Aluksi sanahaku tehtiin teeman ja yhden ikäryhmän sisällä. Tämän jälkeen katsottiin teeman kaikkia ikäryhmiä yhdessä ja tehtiin koonti saduissa eniten esiintyneistä hahmoista ja toimijoista sekä toimintapaikoista. Apuna käytettiin myös Wordin hakutoimintoa.

Satuja analysoitiin pelkästään kerrotun sadun mukaan, sillä sadutustilanteesta ei ollut paljon muuta jäljellä, minkä perusteella oltaisiin voitu tehdä analyysiä. Sadutustilanteesta ei ollut mitään lisätietoa, mikä voisi auttaa tutkijaa ymmärtämään tausta- ja ympäristötekijöitä, jotka ovat voineet vaikuttaa sadun kertomiseen.

Tämän tutkimuksen tuloksien mukaan 5–7-vuotiaat lapset kertovat eniten eläin- ja luonto- sekä fantasia- ja taikuusaiheisia satuja. Tulos olisi voinut olla erilainen toisenlaisella aineisolla tehtynä. Vaikka tässä tutkimuksessa tulos oli selvä, ei se välttämättä olisi näin selkeä toisessa kontekstissa ja eri rajauksilla tehdyssä tutkimuksessa. Esimerkiksi jossain toisessa maassa ja kulttuurissa tulos voisi olla eri. Myös eri ikäisillä tulos voi olla erilainen. Esimerkiksi vanhemmat lapset saattavat kertoa tarinoita enemmän muista aiheista, esimerkiksi kavereista ja sosiaalisista suhteista.

9 Pohdinta

9.1 Lasten kertomien satujen teemat ja toimijat

Sadutusmenetelmän pohjalta on löydetty kolme yleisintä kerrontalähtökohtaa, jotka ovat omien kokemusten pohjalta kerrotut sadut, tunnettu satu ja tilanteen mukaan tuotettu tarina. Viimeisen kerrontalähtökohdan osatekijöitä ovat tunnelma, omat kokemukset, läsnäolijat ja ympäröivät asiat. Näistä kolmesta lähtökohdasta viimeisin on yleisin lähtökohta lapselle kertoa satu. (Karlsson & Riihelä 2012, 175.) Tässä tutkimuksessa kerrontalähtökohdista eniten käytetty oli tarinan tuottaminen tilanteen mukaan. Sadutuksessa lapsi ei ole voinut miettiä satua etukäteen, vaan keksii tarinan tilanteessa saduttajan kuunnellessa ja kirjatessa sadun muistiin. Myös Karlssonin ja Riihelän mukaan tämä on lasten eniten käyttämä kerrontalähtökohta.

Satuja tutkittiin niiden yleisilmeen kautta eli yksinkertaisuudessaan tutkittiin millaisia satuja 5–7-vuotiaat lapset kertovat ja mitä teemoja heidän kertomissaan saduissa esiintyi. Tämän lisäksi haluttiin tutkia, millaisia toimijoita ja mielijoita saduissa esiintyi. Lapset eivät usein ilmaisseet tarkasti, mikä oli heidän satujensa tapahtumapaikka, joten sen tarkastelu jäi lopulta vähemmälle huomiolle ja keskityttiin tarkastelemaan lasten kertomien satujen aiheita ja niissä esiintyneitä hahmoja. Tulokset olivat hyvin oletettavia. Suurin teema koko aineistossa oli eläimet ja luontoteema, johon kuului 49 satua. Myös muiden teemojen saduissa esiintyi paljon eläimiä.

Viisivuotiaiden lasten kiinnostuksenkohteita ovat muun muassa eläimet (Saarinen ym. 2023, 36). Eläimet ovat läheinen ja mieluinen aihe lapsille. Meillä Suomessa on ollut vahva luontosuhde kautta historian. Lapsia viedään ulos tutkimaan ympäristöään sekä päiväkodin ja koulun että kodin toimesta. Monissa lasten saduissa ja -lauluissa esiintyy paljon erilaisia eläimiä. Annamme usein eläimille tiettyjä piirteitä, kuten laiska karhu, viekas kettu ja viisas pöllö. Näiden tarkoitus on ollut antaa lapsille opetuksia erilaisista luonteenpiirteistä. Nämä eläimille annetut piirteet toistuivat lasten itse kertomissa saduissa. Suomessa kerrotaan poikkeuksellisen paljon luontoaiheisia satuja, ja mahdollisesti sen vuoksi myös lasten itse kertomat sadut mukailivat tätä aihetta. Suomalaisille luonto on tärkeä osa omaa identiteettiämme ja luontosuhde on meille tärkeä.

Fantasia- ja taikuusteema oli aineiston toiseksi suurin teema, johon kuului 22 satua. Teema oli silti yli puolet pienempi kuin eläimet- ja luontoteema. Teeman sadut olivat sellaisia kuin

teeman nimen perusteella voitaisiin päätellä: saduissa esiintyi taikuutta ja suurin osa hahmoista oli noitua, velhoja, kummituksia ja aaveita, menninkäisiä ja mörköjä. Nämä kaikki ovat tyyppillisiä lastensatujen mielikuvitushahmoja. Muutenkin saduissa oli vahvasti taikuus läsnä. Saduissa myös peloteltiin ja kummiteltiin. Saduissa kerrottiin myös muun muassa linnoista, kartanoista, aarteista ja noidan padasta. Näiden satujen teemoittelu tämän teemaan oli hyvin helppoa, sillä sadut suorastaan huokuivat taikuutta, magiaa ja mielikuvitusta. Siinä missä muiden teemojen saduissa tapahtui paljon oikeaan elämään liittyviä asioita, näissä saduissa korostui nimenomaan lasten mielikuvituksellisuus.

Lasten kertomusten aiheet kumpuavat elämän peruselementeistä kuten perheestä ja kavereista. (Riihelä 2005, 128). Perhe ja ystävät eivät kuitenkaan olleet tutkimuksen kaikista yleisempiä teemoja, vaan satuja oli huomattavasti enemmän eläimet- ja luonto- sekä fantasia- ja taikuusteemoissa. Koti ja perhe -teemassa oli vasta kolmanneksi eniten satuja ja kaverit -teemassa neljänneksi eniten. Muidenkin teemojen saduissa käsiteltiin ystävyyttä, mutta se ei ollut tarinoiden hallitseva teema ja siksi nämä sadut teemoiteltiin muuhun teemaan.

Sadut pyrkivät kuvaamaan ennemminkin arkipäiväistä elämää kuin yli-inhimillistä maailmaa. Näitä ovat muun muassa vanhemmista eroaminen, maailmalle lähteminen tai kilpailutilanne. (Ojanen ym. 1980, 28.) Varsinkin koti- ja perheteeman sadut olivat hyvinkin arkipäiväistä kuvailua syömisestä, perheen kanssa olemisesta ja arkisista rutiineista kuten nukkumaan menemisestä tai kouluun valmistautumisesta. Saduissa ei tapahtunut kummallisia tai outoja asioita, vaan satujen tapahtumat olivat kuulijan ennustettavissa. Myös kaverit-teeman sadut olivat arkipäiväisiä kohtaamisia vanhojen tai uusien ystävien kanssa.

Viiden ja kuuden vuoden ikäisen lapsen sanavarastoon kuuluu monia käsitteitä, jotka liittyvät yleensä lapsen elinympäristöön. Käsitteet voivat olla elottomia esineitä tai perhettä ja kotia koskevia sanoja. Tämän ikäisten käyttämät käsitteet ovat konkreettisia ja ne liittyvät konkreettisiin esineisiin ja niiden ulkoisiin ominaisuuksiin. (Mussen 1975, 42.) Tämän tutkimuksen sanoista ja käsitteistä monet eivät liittyneet lapsen elinympäristöön tai arkielämään. Tämä selittyy esimerkiksi sillä, että monet saduista olivat mielikuvituksellisia ja kertoivat keksityistä asioista. Lähinnä koti- ja perheteeman sanasto liittyi lasten välittömään elinympäristöön. Muissa teemoissa sanoja ja käsitteitä esiintyi laidasta laitaan. Monet lasten saduissa käyttämistä käsitteistä olivat konkreettisia, mutta myös abstraktimpia käsitteitä, kuten taikuus ja ilma esiintyi lasten kertomissa saduissa.

Prinsessat ja prinssit -teema käsitteli nimensä mukaisesti prinsessa-aiheisia satuja. Saduissa esiintyi prinsessa ja yleensä muita kuninkaallisia kuten prinssi tai kuningas. Myös muut teeman saduissa esiintyneet aiheet ja käsitteet (esim. linna, kuula kaivon pohjalla, herne patjan alla) liittyivät selvästi prinsessasatujen maailmaan. Teeman sadut olivat perinteisiä prinsessasatuja. Huomion arvoista oli, että kaikki paitsi yksi teeman satu oli tyttöjen kertomia. Yleensä ajatellaan prinsessateeman satuineen ja leikkeineen olevan enemmän tyttöjen mieleen, ja tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä arkista havaintoa.

Sadutusmenetelmän toinen kerrontalähtökohta on tunnetut sadut. Lapset kertovat itsenäisiä satuja, jotka eivät ole kopioita aikuisten tai muiden lasten kertomista saduista. (Riihelä 2005, 122.) Tässä tutkimuksessa kuitenkin esiintyi myös satuja, jotka olivat lähes suoria kopioita jo olemassa olevista saduista. Näitä esiintyi aineistossa kuitenkin verrattain vähän, vain muutama kappale koko aineistossa.

Aikuiset olettavat lapsien käyttävän kertomuksissaan tekijöinä tuttuja satuhahmoja (Karlsson 2012, 251; Applebee 1978, 47). Viiden vuoden ikään mennessä lapset ovat alkaneet ottaa käyttöön tunnettuja satuhahmoja (Applebee 1978, 52). Näin ei kuitenkaan ollut tässä tutkimuksessa, vaan lapset keksivät paljon omia henkilöitä, joille he keksivät itse nimet ja identiteetit, eivätkä satujen hahmot olleet kopiota esimerkiksi lastenohjelmista tai tunnetuista satukirjoista. Aineistossa esiintyi vain satunnaisia tunnetuista saduista ja muusta populaarikulttuurista lainattuja hahmoja. Lapset voivat käyttää omissa itsenäisissä saduissaan valmiita hahmoja lastenkulttuurista, mutta he luovat oman tarinan hahmon ympärille (Riihelä 2005, 122). Esimerkiksi Aku Ankka luki lehteä yhdessä sadussa. Saduissa seikkailivat myös Disneyn Bambi ja Rumpali, Punahilkka ja Iso Paha Susi sekä Kolme pientä porsasta. Yleisesti voidaan myös todeta noitien, velhojen, keijujen, prinsessojen, prinssien jne. kuuluvan tunnettuihin satuhahmoihin. Näiden käyttö korostui erityisesti fantasia- ja taikuus- sekä prinsessat ja prinssit -teemoissa. Nämä hahmot ovat ennemminkin yleisnimiä koko hahmojoukolle, eivätkä kuvaa vain yhtä tiettyä hahmoa, kuten vaikkapa Punahilkka. Suurin osa lasten saduissa käyttämistä hahmoista oli kuitenkin heidän oman mielikuvituksensa tuotetta. Nämä omat mielikuvitushahmot puolestaan olivat edustettuina koti- ja perhe- sekä kaverit-teemoissa.

Lasten saduissa voi esiintyä myös arkipäiväisiä henkilöitä, kuten äiti tai isä (Applebee 1978, 47). Aineistossa lapset käyttivät hyvin monipuolisesti erilaisia hahmoja. Eniten saduissa seikkailivat erilaiset eläimet sekä perheenjäsenet. Eniten saduissa esiintynyt perheenjäsen oli

äiti. Myös isä, mummo ja ukki mainittiin monissa saduissa. Muita oikean elämän henkilöitä ei esiintynyt lasten kertomissa saduissa. Myös ”tyttö” esiintyi todella monien lasten kertomissa saduissa joko päähenkilönä tai sivuhahmona, joka kohdattiin tarinan edetessä. Varsinkin viisivuotiaat käyttivät sadussa anonyymiä tyttöä sen sijaan että olisivat antaneet tytölle nimen ja identiteetin, kuten vanhemmat lapset tekivät aineiston saduissa.

Kuten teoriassa todettiin, viisivuotiaiden lasten kiinnostuksenkohteita ovat muun muassa autot (Saarinen ym. 2023, 36). Viisivuotiaat olivatkin ainoa ikäryhmä, jossa esiintyi auto- ja muuten kulkuneuvoaiheisia satuja. Myös kuusi- ja seitsemänvuotiaiden ikäryhmissä esiintyi satuja, joissa oli mainintoja autosta, veneestä ja laivasta. Näissä saduissa kuitenkin muut sadun ominaisuudet olivat oleellisempia, ja siksi ne teemoiteltiin muihin teemoihin. Viisivuotiaiden saduissa puolestaan autot, junat ja rekka-autot olivat keskeisiä toimijoita saduissa ja ne oli personifioitu eli elollistettu. Saduissa ne toimivat niin kuin elolliset ihmiset tai eläimet ja niillä esiintyi ajatuksia ja tunteita. Yhtä satua lukuun ottamatta teeman sadut olivat myös kaikki poikien kertomia.

Kuten aineiston muutama teemoittelematon satu, myös seitsemänvuotiaan kertoma numerosatu olisi voitu myös jättää teemoittelematta. Tämä olisi sinänsä ihan perusteltua, sillä muita saman aiheisia satuja ei esiinny koko aineistossa. Tämä satu kuitenkin valikoitui tarkastelun kohteeksi ainutlaatuisuutensa ja mielenkiintoisuutensa ansiosta. Satu, jossa numerot elollistettiin ja numeroiden looginen käyttäminen sadun tapahtumien kulkua kertoessa tarjosi tutkijalla mahdollisuuden omaperäiseen ja mielenkiintoiseen tulkintaan sadun ja sen kerronnan taustoista.

Lasten kertomat sadut voivat olla leikin kuvauksia (Riihelä 2005, 126). Osa tutkimuksen saduista oli tällaisia. Useamman aineiston sadun yhteyteen oli laitettu lisämerkintä, jossa kerrottiin lasten leikkivän kertomaansa satua leikkinä muiden lasten kanssa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan oltu kiinnostuneita näistä lisämerkinnöistä. Tässä raportissakin esitelty punainen paroni -satu on kirjaimellisesti leikin kuvaus, koska siinä lapsi kertoi leikin sääntöjä kuulijalle.

Yksi lasten saduissa esiintyvistä teemoista on hyvin arkinen: kaupassa käyminen ja ostosten tekeminen (Riihelä 2005, 128). Aineistossa tämä teema ei kuitenkaan mitenkään erityisemmin nouse esille. Koko aineistossa vain muutamassa sadussa kerrotaan kaupassa tai ostoksilla käymisestä. Yleensä satujen hahmot ostivat kaupasta herkkuja, kuten jäätelöä tai karkkeja. Kahdessa sadussa vierailaan myös eläinkaupassa ja yhdessä sadussa rautakaupasta halutaan

ostaa auto. Kahdessa sadussa kummitus/lumiukko käy kaupassa ja tällä välillä noita kävi taikomassa kummituksen/lumiukon talon eri väriseksi. Kaupassa käyminen ei kuitenkaan noussut aineistossa merkittävään rooliin, sillä se esiintyi saduissa vain sivujuonena.

Lapsen huomio kiinnittyy usein omiin erityismielenkiinnon kohteisiin ja hän omaksuu helposti tietoa tästä häntä kiinnostavasta aiheesta (Saarinen ym. 2023, 36). Lapsen omaama spesifitieto tuli esille osassa lasten kertomista saduista, esim. dinosaurussadussa kertoja selkeästi tietää paljon aiheesta. Kuka tahansa lapsi ei voisi kertoa tarinaa, jossa olisi tarkkaan nimetty lintulajeja, eri dinosauruksia tai muinaishirviöitä. Lapset, jotka pystyvät kertomaan tarinoita edellä mainittuja lajeja käyttäen, omaavat aihepesifiä tietoa aiheesta. Lapset yleensä haluavat tuoda esille omaa osaamistaan ja tietämystään. Sadutus on vapaamuotoisuudessaan tarjonnut lapsille mahdollisuuden tähän.

9.2 Tutkimuksessa esiintyneiden satujen rakenne

Lasten kertomien satujen rakenne mukaili suurimmassa osassa aineiston satuja tyypillistä satujen rakennetta. Saduissa oli selvä alku, keskikohta ja lopetus (Schaffer 2006, 147). Yleensä lapset aloittivat satunsa ”olipa kerran” aloituksella ja lopettivat ”loppu” tai ”sen pituinen se” lopetukseen. Keskikohdassa tapahtui itse satu. Kaikissa lasten saduissa ei ollut erillistä aloitusta, vaan satu ikään kuin alkoi suoraan tapahtumista tai hahmojen kuvailusta. Lapset ovatkin suurella varmuudella kopioineet omien satujensa aloitukset kertomakirjallisuuden saduista, joita heille on luettu ja joita he ovat itsekin jo lukeneet. Kertomakirjallisuuden sadut loppuvat samalla tavalla. Lapset käyttivät kuitenkin myös muita tapoja lopettaa satu. Sadut saattoivat myös loppua erilaiseen lopetukseen kertojan viedessä tarinansa loppuun muulla tavalla. Osa aineiston saduista tuntui jääneen kesken ilman mitään tapahtumien loppuun kuljetusta tai loppuratkaisua. Lapset ovat siis myös itsenäisiä luovia tarinankertojia ilman aikuisten antamia raameja ja ohjeita.

Kertomus koostuu yleensä yksittäisistä ilmauksista, jotka yhdistetään yhdeksi suuremmaksi merkityskokonaisuudeksi käyttäen koheesiokeinoja. Koheesiokeinoja ovat muun muassa lauseiden sisäiset ja lauseiden väliset viittaukset sekä sidossanat (esim. koska). (Loukusa ym. 2020, 142–143.) Tässä tutkimuksessa ja aineistossa lapset käyttivät koheesiokeinona ”sitten”-sanaa. ”Sitten”-sanaa oli joko käytetty paljon sadussa kerronnan sidostamiseen tai sitten sitä ei oltu käytetty ollenkaan. Aineistossa esiintyi myös satuja, jotka olivat tältä väliltä.

Lasten kertomissa tarinoista löytyy myös epätarkkoja tarinan sidoksia. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi kuljettaa tarinaansa suoraan tapahtumasta toiseen ja niitä toisiinsa liittävät ominaisuudet puuttuvat. Hahmot tulevat ja menevät mielivaltaisesti tarinan aikana, tekeminen vaihtuu jatkuvasti ja miljöö hämärtyy. Tuloksena on tarina, jonka juonta ja lopputulosta on vaikea seurata. (Applebee 1978, 64.) Myös edellä kuvatun kaltaisia satuja esiintyi aineistossa. Etenkin muutamat aineiston pidemmät sadut olivat tällaisia. Tapahtumat, hahmot ja paikat vaihtuivat silmänräpäyksessä eikä juonessa tuntunut olevan selkeää kuljetusta. Aivan kuin lapsi olisi kertonut tarinaansa ajatustenvirtana miettimättä sen enempää tarinan juonellista loogisuutta. Kuitenkin suuressa osassa aineiston saduissa lapset käyttivät koheesiokeinoja tarinan sidostamiseen ja tuloksena oli helposti seurattavia satuja.

5–7-vuotiaiden kieli ei enää juurikaan eroa aikuisen käyttämästä kielestä (Saarinen ym. 2023, 48–49; Stolt & Salmi 2020, 79–80). Saman saattoi huomata lasten kertomista saduista. Satujen kieli on pääasiassa hyvää ja siitä on helppo saada selvää. Satujen lukemisessa keskittyminen ei mene kielen ymmärtämiseen, vaan lukija voi keskittyä itse tarinaan, sen hahmoihin ja juoneen. Osassa sanoista esiintyi myös yksittäisiä kirjainvirheitä, mutta ne voivat myös liittyä aineiston koodauksessa tapahtuneeseen näppäilyvirheeseen. Saduissa on havaittavissa lasten arkikielinen puhe, johon kuuluu esimerkiksi sanojen lyhentäminen sekä runsas sitten-sanan käyttäminen.

Hiukan yllättäen seitsemänvuotiaiden kertomat sadut eivät olleet merkittävästi pidempiä kuin viisi- ja kuusivuotiaiden kertomat sadut. Samoin voidaan todeta, etteivät viisivuotiaiden kertomat sadut olleet lyhempiä kuin kuusi- ja seitsemänvuotiaiden kertomat sadut. Tämä ei sinänsä ole yllätys, kun ottaa huomioon, kuinka pienistä ikäeroista on kyse. Kuitenkin juuri lapsuudessa muutamien kuukausienkin ikäeroilla voi olla huomattava vaikutus lasten kehityksellisiin eroihin. Tämä mahdollinen kehityksellinen ero ei kuitenkaan mitenkään näkynyt eri ikäisten lasten kertomissa saduissa. Kaikissa ryhmissä oli sekä huomattavan lyhyitä että pitkiä satuja. Kuitenkin kuusivuotiaiden sadut olivat pidempiä kuin viisi- ja seitsemänvuotiaiden kertomat sadut. Pisin kuusivuotiaan kertoma satu oli yli 600 sanaa pitkä, kun taas seitsemänvuotiaiden ryhmän pisin satu oli vaivaiset 219 sanaa pitkä. Pisin viisivuotiaan kertoma satu oli 552 sanaa pitkä. Keskimäärin viisivuotiaiden kertomat olivat kuitenkin huomattavasti alle tämän maksimipituuden.

9.3 5–7-vuotiaiden lasten kertomien satujen yhtäläisyydet ja ero

Yhtenä lasten kertomien satujen piirteenä on niiden yksilöllisyys (Riihelä 2005, 126). Tässä tutkimuksessa huomattiin sama. Lasten sadut olivat yksilöllisiä ja erosivat toisistaan. Sadut olivat uniikkeja kokonaisuuksia, joissa seikkailivat erilaiset toimijat ja juonen käänneet ja kuljetus oli erilaista. Sadut eivät olleet kopioita toisistaan. Vaikka sadut teemoiteltiin tiettyihin teemoihin, näiden teemojenkin sisällä saduissa oli suurta vaihtelua. Saduissa oli eri toimijoita, tapahtumapaikkoja ja tapahtumia. Juonenkuljetus ja loppuratkaisuun pääseminen vaihteli kertojien välillä runsaasti. Ei ollut vain yhtä oikeaa tapaa kertoa satua (aloitus, kerronta, sidostaminen, lopetus).

Poikkeuksena satujen yksilöllisyyteen olivat tässä tutkimuksessa lasten kertomat sadut, jotka mukailevat jo olemassa olevaa satua, esimerkiksi Punahilkkaa. Tässä aineistossa oli myös ainakin yksi satu, joka oli lähes samanlainen kahden lapsen kertomana. Lapset olivatkin samassa tilassa sadutushetkellä, joten todennäköisesti toinen kuuli ensin toisen kertovan sadun ja kertoi sitten saman sadun uudelleen lähes sanatarkasti. Muuten lasten sadut ovat hyvin erilaisia keskenään: niissä on erilaisia toimijoita, tapahtumapaikkoja ja juonen kuljetusta. Yksi lapsi saattoi kertoa puussa majailevasta oravasta ja toinen junasta, joka kuljetti ihmisiä pysäkkien välillä.

Lähtökohtaisesti lasten kertomissa saduissa ei ollut suuria eroja ikävuosien välillä. Sadut olivat erittäinkin samanlaisia keskenään. Saduista ei kovin helposti olisi voinut päätellä lapsen ikää. Kaikissa ikäryhmissä saduissa esiintyi aloitus- ja lopetusfraaseja, mutta satuja aloitettiin ja lopetettiin myös ilman niitä. Kaikissa ikäryhmissä esiintyi suhteellisen samat teemat, ja teemojen väliset suhteet (kuinka paljon kussakin teemassa oli satuja) olivat hyvin samanlaiset kaikissa ikäryhmissä. Saduissa oli enemmänkin yksilöiden välisiä eroja. Kaikissa kolmessa ikäryhmässä esiintyi sekä varsin lyhyitä toteamuksia satuina että oikeinkin pitkiä juonellisia kertomuksia. Kuusivuotiaan kertoma lyhyt oravatarina voisi hyvin olla myös häntä nuoremman lapsen kertoma satu. Viisi- ja seitsemänvuotiaiden lasten kertomat sadut voisivat taas aivan hyvin olla iällisesti toisinkin päin, sillä sadut ovat hyvin samanlaisia keskenään. Kummassakin on selkeä toimija, toiminta ja lopputulos.

Myös satujen teemojen mukaan sadut eivät suuremmin eronneet toisistaan. Kaikissa ikäryhmissä esiintyi suhteellisen samat teemat, ja teemojen väliset suhteet (kuinka paljon kussakin teemassa oli satuja) olivat hyvin samanlaiset kaikissa ikäryhmissä. Kaikissa ikäryhmissä esiintyivät teemat eläimet ja luonto, fantasia ja taikuus, koti ja vanhemmat,

kaverit, tunnetut sadut ja hahmot sekä ruoka. Viisi-, kuusi- ja seitsemänvuotiaiden lasten sadut teemoiteltiin hiukan eri teemoihin. Lisäksi kaikissa ikäryhmissä ei ollut samoja teemoja keskenään, vaan osa teemoista esiintyi vain tietyssä ikäryhmässä. Tällaisia teemoja olivat moottoriajoneuvot, matkustaminen ja ulkomaat, runomuotoiset sadut, liikunta ja leikit, prinsessat ja prinsit sekä numerot. Kuusivuotiaiden satujen teemoja voisi kuvailla tämän tutkimuksen pohjalta geneerisiksi. Kuusivuotiailla ei esiintynyt ainoatakaan teemaa, jota ei löytyisi viisi- ja seitsemänvuotiaiden ikäryhmistä. Kuusivuotiaat ovatkin niin sanotusti välitilassa viisi- ja seitsemänvuotiaiden välillä, joten on sopivaa, että kuusivuotiaiden teemat ovat yhteneviä vähintäänkin toisen ikäryhmän kanssa.

Seitsemänvuotiaiden ryhmän teemat sisälsivät hyvin erilaisia satuja keskenään. Niissä toki oli jotain yhteistä, sillä samassa teemassa olevat sadut päätyivät samaan teemaan. Sadut kuitenkin teemoiteltiin subjektien ja sadun kannattelevan teeman mukaan, joten niissä on paljon yhtäläisyyksiä keskenään. Tässä ikäryhmässä esiintyi kuitenkin neljä teemaa, joissa kussakin oli vain yksi satu. Tämä kertoo satujen monimuotoisuudesta. Uusia teemoja ei nimittäin luotu kevyin perustein, vaan aluksi tarkastettiin jo olemassa olevien teemojen sopivuus sadun teemaksi. Vasta sitten, jos satu ei sopinut jo olemassa oleviin teemoihin, luotiin sitä varten uusi teema. Seitsemänvuotiaiden kohdalla tämä prosessi tehtiin neljä kertaa vain yhtä satua varten.

9.4 Lopuksi

5–7-vuotiaat lapset kertoivat eniten eläin- ja luontoaiheisia satuja. Muita yleisiä teemoja olivat fantasia ja taikuus, koti ja perhe sekä kaverit. Lasten saduissa esiintyi paljon erilaisia toimijoita, ja läpi aineiston eniten mainintoja saivat tyttö, äiti, kissa ja koira. Aineiston sadut mukailivat yleensä rakennemallia: saduissa oli selkeä alku, keskikohta ja loppu. Kuitenkin osasta saduista puuttui erillinen lopetus eikä kertomuksen juonta viety erikseen loppuun, vaan tarina loppui yllättäen kesken tapahtumien.

Lasten sadut ovat osa lasten leikkiä. Heille satu ei ole niin vakava, vaan he haluavat saada aikuisen huomion itseensä hetkeksi. Saduttaja saa sadutettavalta lahjan vastaanotettavaksi. Tämä lahja on kertojan tarina, jossa kertoja tarjoaa kuultavaksi ja koettavaksi omat ajatuksensa ja kokemuksensa. (Kuukasjärvi 2011, 26–27.) Tämä lahja on aina syytä ottaa vastaan arvokkaasti (Aerila & Kauppinen 2021, 135). Lasten kertomat sadut ovat ainutlaatuisia ja jokaisella aikuisella pitäisi olla aikaa pysähtyä kuuntelemaan lasta hänen kertoessaan omaa satuaan.

Lähteet

- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2021. Kirjasta kaveri: Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. Keuruu: PS-kustannus.
- Ahonen, T. & Pulkkinen, L. 2023. Keskilapsuus. Teoksessa L. Pulkkinen, T. Ahonen & I. Ruoppila (toim.) Ihmisen psykologinen kehitys. Printon: Santalahti-kustannus, 103–181.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Applebee, A. R. 1978. The Child's Concept of Story. Chicago: The University of Chicago.
- Backman-Nord, P., Staffans, E. & Nyback, M.-H. 2023. The storycrafting method: A systematic review. *Journal of Early Childhood Education Research* 12 (2), 34–50.
- Bellander, B. 1978. Lapsen kehitys 4–7 vuoden ikäisenä. Vammala: Kirjapaino.
- Berk., L. E. 1991. *Child Development*. Needham Height: A division of Simon & Schuster, Inc.
- Dindar, K., Huttunen, K. & Koivula M. 2020. Sosiaaliset taidot, tunteet ja ryhmässä toimiminen. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 225–246.
- Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215–225.
- Eskola, J. & Suoranta. J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hakomäki, H. 2007. Tarinasäveltämisen taito. Juva: PS-kustannus.
- Hannula, A. 2008. Systemaattinen tekstianalyysi. Teoksessa E. Syrjäläinen, A. Eronen & V.-M. Värrä (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 111–125.
- Heinonen, S.-L. & Suojala, M. 2001. Lapsi elää satua. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula & I. Ruokonen (toim.) Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn lectura, 144–156.
- Hohti, R. & Karlsson, L. 2014. Lollipop stories: Listening to children's voices in the classroom and narrative ethnographical research. *Childhood* 21 (4), 548–562.
- Holmes, R. M., Gardner, B., Kohm, K., Bant, C., Ciminello, A., Moedt, K. & Romeo, L. 2019. The relationship between young children's language abilities, creativity, play, and storytelling. *Early Child Development and Care* 189 (2), 244–254.
- Honkela, T. 2006. Samaa suomea? Aikuisen ja lapsen kielen eroista. Teoksessa L. Karlsson (toim.) *Lapset kertovat...* Helsinki: Stakesin monistamo, 77–80.

- Hänninen, V, 2018. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 188–208.
- Jalongo, M. R. 2019. Personal Stories: Autobiographical Memory and Young Children's Stories of Their Own Lives. Teoksessa K. J. Kerry-Moran, & J.-A. Aerila (toim.) Story in Children's Lives: Contributions of the Narrative Mode to Early Childhood Development, Literacy, and Learning. Sveitsi: Springer Nature Switzerland AG, 11–28.
- Karlsson, L. 2005. Sadutus: Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, L. 2012 Lapset toimivat - aikuiset valistavat: lasten kertomuksia syömisestä. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 235–283.
- Karlsson, L. 2013. Storycrafting Method—To Share, Participate, Tell And Listen in Practice and Research. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences* 6 (3), 498–511.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 2006. Tervetuloa lasten kuunteluun ja sadutuksen maailmaan – sadutus pähkinänkuoressa. Teoksessa L. Karlsson (toim.) Lapset kertovat... Helsinki: Stakesin monistamo, 18–20.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 2012 Sadutusmenetelmä - kohtaamista ja aineiston tuottamista. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 169–195.
- Karvonen, P. 2009. Tarinan kertojat – Iloa ja leikkiä. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Kuukasjärvi, A. 2011. Tulemmeko oikeasti kuulluiksi? – Sadutus eli kerrottaminen tukee aitoa vastavuoroisuutta. Teoksessa A. Kuukasjärvi, O. Linnosuo & J. Sutinen (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä – Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print Oy, 21–32.
- Laalo, K. 2011. Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Laalo, K. 2020. Suomen kielen taivutusmuotojen omaksuminen. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 95–117.
- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M.-K. 2016. Kasvatuspsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Leiwo, M. 1989. Lapsen kielen kehitys. Helsinki: Yliopistopaino.
- Loukusa, S., Mäkinen, L. & Kotila, A. 2020. Kielen käyttötaidot. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 139–159.
- Museovirasto. 2025. Kansallinen elävän kulttuuriperinnön inventaario. Kulttuuriperintökeskus. <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>
- Mussen, P. H. 1975. Lapsen psykologinen kehitys. Jyväskylä: Gummerus.
- Niemitalo-Haapola, E. & Ukkola, S. 2020. Kielellinen tietoisuus. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 161–182.
- Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. 2020. Johdanto. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 9–14.
- Nummenmaa, A. R. & Nummenmaa, T. 1980. Lapsen kehitys ja kasvatus. Keuruu: Otava.
- Ojanen, S., Lappalainen I. & Kurenniemi M. 1980. Sadun avara maailma. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Paavola-Ruotsalainen, L. & Rantalainen K. 2020. Varhainen vuorovaikutus. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–36.
- Piipponen, O. & Karlsson, L. 2019. Children encountering each other through storytelling: Promoting intercultural learning in schools. *The Journal of Educational Research* 112 (5), 590–603.
- Punch, K. F. & Oancea, A. 2014. *Introduction to Research Methods in Education*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.
- Puroila, A.-M., Estola, E. & Syrjäälä, L. 2012. Does Santa exist? Children's everyday narratives as dynamic meeting places in a day care centre context. *Early Child Development and Care* 82 (2), 191–206.
- Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus, 145–156.
- Riihelä, M. 1998. Children and adults share their world in stories. Teoksessa M. Riihelä & N. Rutanen (toim.) *Visible Child – Invisible Quality: Summary report on the International Conference 15.-18.11.1997 in Helsinki, Finland*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 61–64.

- Riihelä, M. 2005. "Kerro mulle satu" Lapset kertovat. Teoksessa S. Huttunen & P. Nuolijärvi (toim.) Tahdon sanoa. Kalevalaisten Naisten Liiton 70-vuotisjuhla-julkaisu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia; 1035, 118–133.
- Rogoff, B., Dahl, A. & Callanan, M. 2018. The importance of understanding children's lived experience. *Developmental Review* 50, 5-15
- Saarinen, A., Lyytinen P., Ahonen, T. & Lyytinen, H. 2023. Varhaislapsuus. Teoksessa L. Pulkkinen, T. Ahonen & I. Ruoppila (toim.) Ihmisen psykologinen kehitys. Printon: Santalahti-kustannus, 34–102.
- Schaffer, H. R. 2006. *Key Concepts of Developmental Psychology*. London: SAGE Publications Ltd.
- Stadler, M. A. & Ward, G.C. 2005. Supporting the Narrative Development of Young Children. *Early Childhood Education Journal* 33 (2), 73–80.
<https://doi.org/10.1007/s10643-005-0024-4>
- Stolt, S. & Salmi, P. 2020. Sanaston kehitys. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus. 77–94.
- Surakka, M. 2020. Lauseoppia vuorovaikutuksessa. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 119–138.
- Suvanto, A. & Mäkinen, L. 2011. Lasten kerronta taitojen kehitys. Teoksessa S. Loukusa & L. Paavola (toim.) Lapset kieltä käyttämässä – Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Juva: PS-kustannus, 63–82.
- Suvanto, A. & Ukkola, S. 2020. Lastenkirjallisuus alle kouluikäisen lapsen kielenkehityksen tukena. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 271–289.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Viljamaa, E. & Yliherva, A. 2020. Leikki on kaikki. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.) Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 205–223.